

EGYÜTT

IRODALOM - MŰVÉSZET - KULTÚRA

EGYÜTT 2009/3

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata
Az 1965–1967 között Ungváron megjelent szamizdat jogutódja

Felelős kiadó és lapigazgató:
Dupka György

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:

Elnök:
Vári Fábián László (költészet)

Szerkesztők:
Barzsó Tibor (olvasószerkesztő)
Bakos Kiss Károly (kritika)
Ivaskovics József (művészeti szerkesztő)
Nagy Zoltán Mihály (széppróza)
Zubánics László (tanulmányok)

Védnökök:
S. Benedek András alapító-főszerkesztő (1965–1967)
Pomogáts Béla irodalomtörténész

Tanácsadók:
Dr. Botlik József, Fodor Géza

Megjelenik negyedévente a Szülőföld Alap, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet támogatásával

A szerkesztőség címe:
Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Európa–Magyar Ház
90202 Beregszász, Széchenyi u. 59B. Telefon/fax: +380 3141 42815
kmmi@swi.net.ua, egyutt.lap@gmail.com

Szerkesztőségi fogadóórák:
szerda: 13.00–16.00

A kiadó címe:
Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége
88000 Ungvár, Babuskin tér 5a. Telefon/fax: + 380 312 643737

Készült a Borneo Kft.-ben
Lapengedély száma: 3 T N°188

A folyóiraton nyereség nem képződik

TARTALOM

- 5 S. BENEDEK ANDRÁS:** Mint az ég madarai (1952); Aki a Tiszán
nőtt fel (versek)
- 7 PENCKÓFER JÁNOS:** Fényfolyam (regényrészlet)
- 21 BAKOS KISS KÁROLY:** Dsida; Tanulság (versek)
- 23 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ:** Tábori posta (regényrészlet)
- 29 LŐRINCZ P. GABRIELLA:** Téged írnak ujjaim; Üresség (versek)
- 31 GERZSENYI ANDRÁS:** Tücsike (novella)
- 33 BARTHA GUSZTÁV:** Paráznák (drámarészlet)
- 43 OLÁH ANDRÁS:** rövidzárlat; [tépelődedés]; takarékos üzemmód;
el semmi sem múlik (versek)
- 45 Sz. MOLNÁR FERENC:** Doxa-história; Miniszterelnöki évértékelő
2020 (satírák)
- 48 IHOR RIMARUK:** Lenyomat; Megvilágosodás; *** (versek),
CZÉBELY LAJOS fordításai
- 53 Ruszin népballada:** Talányfejtő szeretők, VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ
fordítása
- 55 BOTLIK JÓZSEF:** II. Rákóczi Ferenc és a gens fidelissima (tanul-
mány)
- 68 S. BENEDEK ANDRÁS:** Ugocsa megye irodalmi hagyományaiból
(esszé)
- 72 CSERNICKSKÓ ISTVÁN:** Tények, adatok a kárpátaljai magyarok
nyelvtudásáról (tanulmány)

80 BALLA ANDREA: Keresztnévadás és identitás (tanulmány)

85 FODOR GÉZA: Magyar–csehszlovák fegyveres konfliktus

Dercen környékén 1938 októberében (tanulmány)

94 D. Gy.: Művelődési életünk krónikája

98 Új könyvek

98 Szerzőink

Nem jól látom az idő járását (népdal)

KAZINCZY FERENC: Bor mellett (vers)

S. BENEDEK ANDRÁS

Mint az ég madarai (1952)

*A lápvíz alászállt, a száraz koraőszben
a sárba belerögzült járdán a gyermek
a megrajzolt világot vallatja.*

*A palánk kopott, félszázados deszkáit
az idő kilúgozta. Feltorlott patak a görcsök
zügőin kipergő évgyűrű. Belepereg
egy-egy cidráló ér,
a mulatlan idő siratóasszonya.*

*Mert megállt az idő az utcákon, tereken,
felsejlő kertekben is. Reggel
még papsajtot ettünk a felvégről jött fiúkkal.
Most az ő szavuk sem hallik.*

*Mozdulatlanok a gömbfák. A nyesett
ágakat már rég hazahordtuk tüzelőnek,
s főztünk sóskát, tököt, tíz éves szárazbabot.*

*Egy hosszú pillanat, végtelen terek és
a reánk boruló légbolt se mozdul.
Az emberek, mint bábok kiürülnek*

*Estére megjön néhány órára az apa.
Félbemaradt mosollyal arcán dől
az ágyba. Tán megjön Ida is, pár szelet paraszt-
kenyérrel s lel lekvárt a szilke alján.*

*Holnapra vár Berti bácsi, a boltos,
a milicistákat disznósajttal kínálva. S szesszel.
Így jut nekünk is „rakodóknak” müzsír és kenyér.*

*Az idő megállt, mégis eltelik.
Estére lesz kenyér.
Ha nem más,
madárlátta.*

Aki a Tiszán nőtt fel

Vári Fábián Lászlónak

*Aki a Tiszán nőtt fel s látta a római révet,
Hol óbolgár erőd pöröl játszó szigetekkel,
Vagy a sodródó porondba vermel,
ha a késő tavasz meghozza a tengert.*

*A vén folyó ma vért és halált érez
Nyaláb felől, hol kard vár a lázadó pórra.
Törött a kupa s az asztal véres,
hol dúlt Farkas dühét oldja a borba.*

*S az ember, kit rossz tutaj vetett partra,
épített vázos házat, vasfából,
cserélt meszet a bilkei szekeressel,
s nevelt gyereket, nagyvíz idején a gorondon.*

*Most ébren figyel, mert hadak gyülekeznek.
Zsoldosok jönnek és poroszkálnak a parton.
Előveszi s élezi jó homokkövön
A nádfedélbe rejtett kardot.*

*Mert itt lesz a harc, az ezeréves révnél,
innen indul a jó kuruc hódításra és halálra.
Gyülekeznek hát a lovasok s a ruszin talpasok,
Míg a töröksíp rákezd fojtott, vad dallamára.*

*Itt tépi ki majd a habzó tajték kezéből
A rozsdás szablyát a turulmadár,
Mert fegyver kellett és hit.*

*Mint ma is, mikor
E kuruc föld új fejedelemre vár.*

PENCKÓFER JÁNOS

Fényfolyam (Folytatás)

Kezdődhet a vér- és léleklobbanás

1

Ilyen lett, akárhogy volt is: ilyené, igenis széppé lett az est, s az éjszaka egy része, és – ahogyan mondani szokás – ez egybehangzó vélemények szerint állapítatott meg, ugyanis a futurások szemében, Szerintünk minden sejtlemességével, tragédiájával együtt tényleg szép lett ez az este. Mindent-mindent összevetve, leginkább az élet s halál összeérő tapasztalatait kerülgetve, majd az egész Hosszú szerdai napunkat mindezekkel összesűrítve mutatkozott sokuk előtt a szép, Ez a mi szépre formálódott esténk, mondván, hogy az olyan lett, Akár a fájdalom és ujjongás egymásba érő körforgása: egyszer lenn, egyszer fenn, egyszer fekete és aztán fehér, egyszer születés, másszor meg – Mit tegyünk?! – halál, Mert minden véget ér, és minden elkezdődik minden egyes pillanatunkban ezen a Földön – ahogyan azt Takáts-Kis foglalta össze. Vagy inkább Olyan megfoghatatlan volt ez a szép – folytatta Szedlákovics – Mint az angyaliság illanó természete: Mint például a Híradó végén A mosolygásba fordult előrejelzés értelme, igen, Például a nyolc óra körüli felvillantott báj az elköszönésben, mely lezárta ugyan A megjósolt jövőt, de lezárásában már fel is készített és meg is nyitott valami egyebet, újat, annak ellentétét is, amit Az imént megjövendölt, miközben kevéske – Tán egy leheletnyi, amint Tunyogi azt mondta – démoniság is végigsuhant, osont a fotelok között, a tévé mögött, át az egész a szobán, ahol ez a Szép estét, További szép estét kívánok mindnyájuknak, ahol ez a jókívánság Szívesen látott barát lett, Örültünk neki, hisz úgy éreztük, Ránk férne valami ilyesféle, volt már elég viszontagság, borzalom meg minden. Tunyogi Albert szerint Ez természetes volt, hisz amit Stecz Juliék, Korposék, a Brondzei Gyöngyiék, amit a Lahotáék, Kézdiék és Halmosiék, Teszlecskókék, Bekecsék és Szanyiék érezték, azt ők Gyönyörűen feloldották abban a beszédfolyamban, abban a bizonyos szünni nem akaró emlékezésben, mely Mindannyiunk szerint legalább száznolcvan percig tartott, vagyis az emlékezés-beszéd a Zoltánt széppé, szerethetővé, sajnálhatóvá tette –: Zoltán élővé lett újra. Az pedig, hogy Mi is ott voltunk, hogy minden vendégváró családban most magyarországi turisták figyelték, Kiféle, miféle egy ember volt a Kristofóri Zoltán, ez igenis természetes módon nem a siránkozás, sajnálkozás, fájdalomkifejezés felé terelt el Valamennyiünket, hanem sokkal inkább őket is, A vendéglátóinkat is a titkok feszegetéséhez vezette, ami hát, ugye, mindig örömmel jár, széppé teszi ezeket a perceket. No, éppen

ezért mondja Tunyogi, hogy amikor a szerelem dolgairól beszél az ember, hát az olyan, mint a zene: minden nyelven ugyanazt jelenti, minden nyelven érthető, és amikor a szerelemről szól az ember, akkor az sehogy sem küszöböli ki az élet komolyabb és tragikusabb dolgait, hisz van-e – kérdezi –, hát létezik-e komolyabb és tragikusabb dolog annál, ami szerelem, miközben persze ezzel azt is kérdezi, hogy van-e annál varázslatosabb: sötétebb s fénylőbb: fénylőbb és sötétebb formája az emberi érzésnek, mint a szerelem. Szerinte: aligha. Őszerinte elég kimondani ezt a szót, és nyomban ott a titok, ott a születés és halál megfeythetetlenlensége, a minden percben megszülető s elmúló csoda, hát őszerinte, mikor – Állítólag! – Tóth Béla az első szerelemcsütörtök előjövétéhez hasonlította e Hosszú szerdánk számtalan kis apró jelét, hát ő nem mondja, hogy zseniális gondolata volt ez Tóthnak, de azt azért igenis, hogy mondja: érti, mi készítette őt megszólalásra, hogy már megint Valamilyen fura dolgokról beszéljen, tudniillik Baksa Elemér szerint, Mint aki megbolondult, Tényleg mindenféle Jelek játékaról kezdett hablatyolni Tóth, amikor Vendéglátónk: Kézdi Zsuzsa lassan befejezte mondandóját Kristofóriról. Baksa szerint Lehetetlen felidézni, miről beszélt, ámde Annyi bizonyos, hogy egyetérteni is lehetne vele, hisz Tényleg előkészített, Valami előkészített egy ilyen napot – amint mondta –, Mert az, ami így incselkedik öreggel, fiatallal, mint e mai nap, hát az bizony felér egy igazi tavaszi nappal, széllel, napsütéssel, kedvvel, Amikor a lányok fogják magukat, és szét-, kibontott hajjal, rövid szoknyákban mennek, sétálnak, ringanak végig és át a zebrán, ugyanúgy a tilosban, mert tudják: az lesz a szabály, a törvény, amit ők akarnak, ez a kibontott haj s ez a ringó átsétálás jelzi: kezdődhet a vér- és léleklobbanás, az élet sava-borsa.

És hogy volt valami Itt a levegőben, volt valami ilyesféle dolog –: mások is állítják. Igen, Bújtogatta valami az embereket: tegyenek a vérük, kedvük lobbanásai szerint, hisz egyszer élnek, és hát ebben – Tunyogi szerint –, hát ebben látni kell az angyaliság és a démoni csáb mindenféle előrejelzéses titkainak dolgait. Na és a T. Varga Zsomborunk késztetését, állítólag szándékain kívüli mozgását, tettét, azt ő vajon mivel tudná megmagyarázni, ha egyszer valaki majd megkérdezi tőle: Na de miért tette, amit megtett, mivel tudná megmagyarázni, amit tapasztalt, azt a sűgást, vagy Minek is mondjam, hogy ne váljak nevetségessé Sokunk szemében. Példának okáért: hol helyezhető el vajon az az igazi élménye, Ami engem ott ért utol legelőször, amikor a messzelátót kellett beállítanom és ráirányítanom a Falukútjára. Avagy mit gondoljon arról az ennél is erősebben jelentkező késztetésről, amit vacsorája közben, épp a jóízű falatozása közben érzett, mikor már a negyedik – Én meg szoktam számolni, hányat eszem –, mikor a negyedik töltöttkáposztáját fogyasztotta. Mi készítette, ugyan mi, ha nem e csütörtökhöz-készülődés – ahogy mondják: angyaliság, meg az ehhez kapcsolódó dolgok fondorlata: némi bújtatott démoniság –, na mi, ha nem ez kényszerítette őt arra, hogy azonnal felpattanjon –,

Pedig olyan éhes voltam, mint a farkas –, felpattanjon, mint akit megcsíptek, odamenjen Korpos Karolához, kit még ekkor nem kértek meg egyértelműen, hogy maradjon körükben, Itt, közöttünk, beszélgessenek, aki még ekkor tapintatosan hol megjelent az étkezők között, hol el-eltűnt a térelválasztó fal mögött; ugyan mi, ha nem e csütörtököt szövögető-tervezgető összetettség kényszerítette őt, hogy egy kicsi segítséget kérjen Karolától, és miután megjegyezte Kovácslivi elérhetőségét, máris odaszóljon, megtelefonálja neki, hogy hát tudja-e, mi van a Futurával. Hogy hát tudja-e a Kovácslivi, mit látott ő az imént, hogy az a járgány milyen elhagyatottan áll ott, a Falukútján, szinte egész belsejét belátni, Messzelátónk révén – Azt mondják, ez mindenütt van – szinte minden zuga feltárulkozik, az egész csomagteret látni. De ha nem érdekli: nem érdekli, Akkor: bocs. De annyit azért hozzátenne: valamennyi, de az összes apró, kicsi holmi, ami ott maradt, Amit mi magunk után otthagytunk a buszban, azok egytől-egyig szabadon hevernek, szabad préda mindegyik: a huzatban hol megdagadó, hol meg lelohadó, valami-be beakadt kis nájlonszatyorkától kezdve addig a gyűröttes rongydarabig – Úgy néz ki, valami farmerféle nadrág lehet –, minden-minden elérhető. Úgy áll ott a Futura, mintha csak errefelé, ezen a vidéken minden háznál legalább két-három ilyen járgány lenne: senkit nem érdekel, de még csak a Mikit se látni a környékén, valami ennél sokkal izgalmasabb esemény körül forog a Falukútja népe: Úgy látszik, valami nagyon komoly dolog történt, de csak ezt, ő csupán ennyit szeretett volna mondani, szép estét kívánva –: és ahogyan letette, ahogyan újra elindult az asztal felé, máris jött, már be is csapódott a hír, hogy Mi történt a Moszkvicsban, hogy mi lett A mi Kristofóri Zoltánunkkal.

Olyan kábulatba került Kovácslivi, mint amikor ott, a buszon hátrafordult s rámosolygott Ez a Varga nevű körszakállas, deresedő körszakállas negyven körüli, akinek szája, szeme, fogsora, mindene annyira, de annyira ismerős, rokonszenves, közeli volt, Hogy az szédület. Igen, A fickó ott, már ott is épp a lényeket ragadta meg – Egészen bekavart a Livi titkai és tervezgetései közepébe, Most is hallom, amint egyenesen rákérdez a Miki és a Szabadi Zsuzsa között lezajlott aprócska kis mozzanatra, amit még a határ előtt, a leálló sávban kellett észrevennie, aki figyelte őket, igen, azt az utaslistát tartalmazó papírt célozta a megjegyzése-kérdése, na szóval: ott, a buszon is ehhez hasonló, ilyen szédület fogta el Líviát, mert ott is mindjárt meghallotta régi, kedves magyartanárának hangját –: hát igen, Hogy mikor mi mit vonz magához, ezt már valószínűleg a költészet titkai szerint kéne boncolgatni, magyarázni, és ezt kedves magyartanára szerinte boldogan megtenné, ha még megtehetné szegény – Isten nyugosztalja. Na de Ez a manusz nem az ő régi magyartanára, még akkor se említhető vele egy napon, ha ő is pont a veséjébe lát, ugyanis Ez a manusz mintha tisztában lenne a Livi hajlamaival, hogy azok mikor válnak törekvéssé, mintha – De hát ez így tiszta képtelenség, agyrém –, mintha épp

a szándékainak megszületésénél, azoknál a számára sem nyilvánvaló óhajtasoknál, a még csupáncsak sejlő elszánásoknál, ezeknél segédkezne, segédkezett volna most már kétszer is, tisztára olyan ez az érzés, Hogy a vesémbé lát –: mi a fene történik itt –: Mi a franc ez, és Dodi meg mit vigyorog olyan nagyon, nem hallotta még őt maga elé motyorékolgatni? Merthogy Kovácslivi Ekkor már nem is volt igazán magánál, ugyanakkor barátnőjét piszkálgatta, ki-kiszólt a motyogása alól, Engemet froclizott, froclizgatott, miközben meg persze csipkedték magukat – Livi elnézésezett, Dodi meg bocsizott –, míg ugyanakkor visszafogottat mutatva bár, de nem fért, Livi nem fért már a fenekén –: hát Tisztára, mint aki be van sózva, úgyhogy menni kellett. Skirecki Margit, a lánya is, de mind figyelték, észrevették ezt, ám őt nem tudta ez érdekelni, ő csak dűnnyögött, hogy senki ne akadályozza, ez a Manusz se álljon eléje, Dodi pedig ne akarjon hülyét csinálni belőle – Előbb a Mikivel, most meg a Varga Zsomborral? – na, ne csinálja, mert a hülyeség, az igazán ragadós, holnap már mindenki tudni véli majd, hogy hát A Kovács Líviánkat csak a férfiak érdeklik, s úgy gondolják: betegesen, merthogy azokban: a fiúkban is csupán egy a fontos neki: ami szembeütlő módon megkülönbözteti őket a lányoktól, ne tegyen úgy, hogy nem érti, Ez a fazon meglehet, hogy rámkattant, de nem úgy, ahogyan azt Dodi kivigyorogni szeretné, hanem másként: Ez az ürge azt figyel, mire figyel ő, és ezzel kapcsolatban most már másodjára szól – vagy beszól? – neki, mert ő ezt a telefont is ennek veszi, Dodi pedig hagyja abba ezt a bölcsnek álcázott, de Láthatóan hülye vigyorgását. Hogyha segíteni akar neki, akkor menjenek már –: Elnézést, igazán nagyon finom Ez a minden, ne is szedjék le az asztalt, mindjárt visszajönnek s akkor ők még folytatni szeretnék, annyira ízletes minden, különösképp Ez a felfűjt – ugye ez a neve? – ez a felfűjt mákos. Hát nehéz lesz, most is nagyon nehéz abbahagyni, annyi bizonyos – de most ők elsietnek, s ehhez elkapna, és el is kapott még Egyet az útra, gondolván, hogy könnyebb lesz a felfűjt mákossal megtenni, amit meg kell tennie – és ahogy elindultak, máris megszólalt a telefon.

Most már ők is mentek a fejük után, ahogyan Szilviának is mennie kellett közvetlenül ez előtt, és Szerintünk a Sunyó, hát, igen: a Sunyó már lazázott –, őszereintünk látszott rajta már a szalvia-szirommal való vacakoláskor is, milyen jó neki. Szinte biztos, hogy a kiszállás után gyűjtött rá Arra, s letűdözte párszor, aztán annyi – ám Ne higgye senki, hogy ők tudnak valamit, ők annyit mondanak, hogy ki-ki tette, amit tett, mindenki tette azt, ami a dolga, Mi is csak így voltunk szabályosak, mert hát amúgy semmi joguk, semmi közülük se lehetett volna elhatározni, hogy irány a Futura: Szaglásszunk benne egy kicsit körül, ha így van, ahogyan a Varga nevű mondja. Azt viszont talán már meg se kéne emléteniük, hogy Félig-meddig Felültetés volt, csali a telefonos üzenet, merthogy a busz, az tényleg kivilágítva, az ajtajai kitérve, valóban ott állt a helyén, de az, hogy nájlonzacskó, nadrágszerű rongydarab, hát ebből semmi sem volt igaz, ugyanis a rakodótér Töküres volt, ott

egy felesleges gyufaszálat se lehetett látni, mikor belenéztek. Na de Kovácslivi nem is lenne Kovácslivi, hogyha bele nem lép, hogyha bele nem néz rendesen ebbe az óriási csomagtartóba, meg hogyha nem jutott volna eszébe az a különös kis Itt a zacskó, hol a zacskó játék, amelyet a Miki úgy mutatott be neki, hogy nem is tudott róla, amikor még ott, a határátkelői várakozásban pihent Az egész banda. Ámde eszébe jutott, és ott, a busz közepe táján, amint közelebből kezdte vizsgálgatni a mennyezetet, tényleg ott volt egy kis könnyen kinyitható, azaz elhúzható ajtó-szerűség, valami, amiről Gondoltam, ez vezet a mozikabinunkba, oda, ahol Miki eltűntette azt a szatyrot, ámde a végére járni, erre nem jutott ideje. Ugyanis már Rendesen reszkettem, nem is tudja, olyan izgalom fogta el, amikor a keze tényleg beleakadt egy Valami ruhaszerűségbe, amit azonnal kihúzott onnan, megszerezte, és már ott is volt, valóban ott volt a kezében Miki elázott farmernadrágja, és a farzsebében, bal hátsó zsebében Érezni lehetett: ott az összehajtogatott papírlap – Te jó ég –, Majdnem összeestem. Merthogy szólt a Dodi, éppen ekkor ütötte meg Dodi hangja: Közelednek, gyere már, az istenit, nyomás, de azt, hogy milyen úton-módon úszták meg a dolgot, miképpen kerültek oda, a Szórakoztatóközpont elé, a tömegbe, na hát ezt valóban nagyon nehéz felidézniük, mert hát az út, Az odavergődésünk nem maradt meg, csak a nyüzsgő, szörnyülködő beszélgetések, hogy Szívroham, Hát borzalom, Ó, Istenem, ó, negyvenhat évesen, Állítólag Berta mama látott valamiféle idegen férfiakat, Könnyen meglehet, hogy gyilkosság volt, Hát ez téboly, Még hogy megmérgezték volna, De hát miért fojtották volna meg ezt a szerencsétlent, Azt mondják, a fiát és a feleségét, azt az áldott jó Robertát nem tudják elérni, meg hogy Jaj, Istenem, mi van itt, Ó, jaj, Istenem, mi ez az egész – és azt pedig, hogy miként, hogyan tudtak mindebből ők kikeveredni, hogy miként jutottak haza, a terített asztalukhoz, a felfűjt mákos süteményhez, valamint az éppen megindult emlékezéshez: Zoltán gyerekkori dolgai közé, no, hát azt tényleg ne kérdezze senki.

2

Jöttek, jöttek, jöttek a szavak, ó, dehogyan szabott irányt nekik: Nekünk bármiféle direkt kérdés, minden úgy alakult: magától, Amint az meg van írva. És ha kezdetben még egyikük-másikuk meg is torpant egy-egy erősebbnek tetsző kifejezésnél, hogy Nem, ez félreérthető lesz, Nem, ezt azért mégse, hogyha kezdetben még Megrostálódtak is szavaink, addig egy jó félóra kortyolgatás borból, sörből, töményekből, és az öblögetett torkok egyre szélesebbre nyíltak, aztán teljesen kitérte magát a beszéd. Bármennyire furcsa is, és bármennyire szegvélynivaló is, érthetetlen, de hát Nem alakult ki a gyászhangulat, Hiába volt az a száznyolcvan perc, Melybe csaknem belefért egy ember – Zoltán – negyvenhat esztendeje, meg minden, nem és Nem lettünk visszafogottak. Olyan természetes volt a szófelszabadító torok-

öblögetés, Mintha egymás cinkosai lettünk volna: mintha ők, a harminchatok, mintha ők, a kilenc, tíz felé szakított harminchatok azt mutatták volna: Jól van, Nem ártjuk bele magunkat semmibe, ők nem kavarni, Bekavarni jöttek ide, hanem kirándulni, amúgy meg hát Semmi baj, ó, nincs itt Gond egy szál se, az csak egy kis múltó félreértés volt, ők nem ültek fel semmiféle tápos-hülyeségnek, Boldogok vagyunk, hogy itt vagyunk, majd azzal fogják tölteni az idejüket, hogy a sebeiket nyalogatják, Nem ezért jöttünk ide. És ők pedig, a vendéglátók pedig felszabadítva magukat gyász és minden egyéb kötelezettség alól, azért tehettek mindent úgy, ahogyan tettek, merthogy nekik kötelességük, Ha tetszik: munkaköri feladatuk az efféle jókedély és felszabadultság biztosítása – Pekárcsik Erika szavaival: Mi magunk is látványosság vagyunk: ez a falusi turizmus lényege, amit itt öbelölünk kérnek a vendégek, máris az övék, azt úgy kell biztosítaniuk számukra, Mintha az nem a mienk lenne, mi magunk se lehetünk a magunkéi, amint kérdezgetni kezdenek a kedves vendégeink, hanem közös, hiszen előre fizettek minden helyi jellegzetességért, élvezetért, látványosságért –, na, Jól is néznénk ki, hogyha az idelátogató Kedves vendégeinket azonnal Elkezdenénk a mi saját bajainkkal, problémáinkkal traktálni, amint Márja néni mondta, Tán még le is bontatná a vezetőség azokat az állami – Vagy mit tudom én, milyen! – segítséggel felépített házszárnyakat, szobákat, amelyek ezt a céget, ezt a Tsikeri és Társa céget és az itteni turizmus fellendítését kívánják elősegíteni. Szerinte Melindámat ki is rúgnák máris, akárcsak a többiek, akik ezzel a turizmus-micsodával tényleg megfogták az Isten lábát – Pénz van ebben! –, de ő erről nem beszélt, ezt, Ugye, nem hallotta senki. Úgyhogy vendégeknek s Vendéglátóinknak komoly indoka volt, hogy a beszéd – Pflumm és Kozma szerint – Önmagáért való léte ne sérüljön, és hogy könnyedén találjon utat – Jó okunk volt, hogy a történeteket ne úgy vegyük, amint illett volna –, hogy a beszéd meglegelje a saját medrét, s csörgedezzen, folydogáljon, hogyha szükséges, hát megáradjon, később – Hogyha úgy adódik – kilépjen medréből –, volt már példa erre szintén, nem is egyszer, nem is kétszer Láttunk már ilyet –, ami egy ilyen sajátságos külföldi kirándulásnál, sajátságos út során tán több is, mint természetes. Ó, dehogyis találna ebben kivetnivalót bárki. Egy felüldítő beszédlubickolás lett tehát az este, amint Csernyáki mondta, ó, dehogy volt itt kérdés-felelet, valamiféle feszengés vagy kényszer, dehogy szabott irányt ennek az ő huszonkilencedikei, szerda esti, éjszakába nyúló beszélgetésüknek, dehogy szabott irányt bármiféle kérdés, faggatózás –: különösen, hogy egészen észrevétlen módon túl lettünk a Kristofóri Zoltán s Pekárcsik Erika gyerekkori érdekességein, mikor túl voltak már azon a bizonyos száznolcvanra becsült percen, Perceinken.

Magától alakult minden, például a Szanyiéknál és a Bekecséknél olyan volt az asztalteszedés és receptmegbeszélés, mintha régi szomszédok vagy ismerősök lettek volna, hogy Csak ecetes-cukros öntettel, na, ezt nem gondolta volna, őszintén

Volt még abban egyéb is, valami más is, mondja már, na, mért titkolná, meg hogy Nálunk ehhez tejfölt sose, de hát ez így annyira finom, majd otthon kipróbálja, és hogy Holnap tényleg káposztáspaszuly lesz, erről, na erről már másoktól is hallott, meg ilyesmi. Aztán Itt is, másutt is a zuhanyozás, testkényeztetés, ilyen és olyan krémek, kencék illataival a felfrissült, de vissza is fogott kacaj ahogyan felszállt –: Hmm! Magától jött a szó, hogy akkor Léci azt a hajszárítót, amint megbeszélték, és magától jött a mozdulat, amint a lengébb ruha szárnyán egy picikét alakított az az öntudatlan kéz – merthogy egy leheletnyit mindig módosít a takaráson –, hogy a felfrissülten kínálkozó meztelen kivillanás, a sima comb, no és a kiszabadítottan gömbölyödő mellek pihegése-páhogása tegye csak a dolgát, de ha mégse. Azért volna most a test, ha mégse. Azért lenne így kibontva minden, hát akkor itt ne gondoljon senki semmi mást a kényelemszeretetnél, vagy ki tudja, hogy miért volt az a bizonyos ruhaszárny-igazgatás, egyéb helyekre történt kézrátét és takarás, ki tudja, mi miért történt meg, avagy nem történt meg. Mindenesetre a benei bor, na, az Itatja magát, de az az orosz, vagy milyen, az örmény konyak, és azok az újfajta ukrán tömények, sörök szintűgy jócskán beleszóltak a beszélgetésbe –: Egyikünknek sem lehet ezekért szégyellnivalója!

Szó mint száz – így mondogatta egymásnak Kiss és Koleszár –, hát akkor legyen: Szó mint száz: a Szugoly-lakók s nem-Szugoly-lakók, azaz a dombiak és útmentiek – mert a Szugoly, hát Az mégse hegy, ezt ők, a teszédiek s vándiak se állítják így nekik, Persze egész más kérdés, hogy ők, az óslakosok mit gondolnak erről – na szóval: a dombiak és útmentiek jól bevették magukat a szálláshelyeikre. Ahogyan Erika mondta: Becuccoltunk a meleg helyekre, befészkeltek magukat, és nem gondolták: ahány ház, annyi szokás: ahány hely, annyiféle különbözőzés, nem, ők valamiért ekkor nem tudták hinni a különbözőséget. Nem hitték ezt, merthogy Mintha nem is kilencfelé – tíz házba – Pakoltak volna széjjel minket, hanem egyetlen hodályban Lettünk volna valamennyien – Ha valaki jobban érti: futurában, egy hatalmas terményraktárban, esetleg pajtában, egy hangárban, de olyan terményraktárban, pajtában, hangárban, ahol kiváló kényelemben tesz-vesz harminchat turistaúton lévő ember – Tényleg mintha csak egy hodályban, Mintha mi abban rendezkedtünk volna egész este: Szedlákovicsek leginkább A hatokat látták, rájuk gondoltak, ezek egyszerre Tóthékra is meg a Lengyel és a Somogyi házaspárra, még hozzá unokástól, Icukára is, de már A három lányokat, azokat, Őket valamennyien nehezen tudtuk nélkülözni – súgta meg Tunyogi Takáts-Kisnek –, Nagyon hiányoztak, Úgyhogy Teszlecskóéknál kezdtünk el gyülekezni. Ide jöttek át, ahová A mi két Skireckink és A három lányok befészkeltek magukat, ide – valami hirtelen ötlettel – átjöttek a szomszédból a testvérek: Sunyó és Ákos, de hát jött a Brondzei Gyöngyi is – Akkor már én is mentem, Irénnel mi igen jó szomszédi-barátnői viszonyban vagyunk –, úgyhogy a Futura után most ez a hely

kívánt ahhoz hasonlatossá lenni, és ha valahol, hát akkor itt lett ám igazi értelme a szabad öltözkének. Dodi s Ivett csak amolyan mini slafrok-félét: rövid pongyolát vettek fel, Kovácslivi egy kis laza topban, pólóban, na, de a hasa és a köldöke, az szabad maradt, meg – ahogyan mondta –: Házi mini bőszoknyában: Olyan meleg volt, mint amilyenhez otthon is csak ritkán jutunk hozzá, és mi itthon voltunk, márminthogy a szémszédokhoz képest. S ezekben a ruhákban maradtak azok után is, amint a többiek átjöttek. Itt volt ám igazi, valóságos tétje, lemérhető ereje a ruhák huzigálásának, igazgatásainak, a kézrátétes takarásnak, ennek az ügyes kis vágy- és figyelemfelkeltő, ugyanakkor öntudatlan módszerkének, hisz Egy órácskára – melyből aztán kettő lett –, a másik szomszédból is átjött Stecz Juli, és hozta Szedlákovicsekát, ámde arra senki sem tudja a választ, miért épp a Skireckiek és A három lányok helyét tekintették Valamilyen átmeneti központunknak. Talán épp A három lányok miatt. Hát pedig ők félrevonultak, és minthogyha száz éve nem látták volna egymást, úgy kezdett el folyni, ömleni, és aztán pattogni köröttük s belőlük a szó, de hogy az ajtajukat nem zárták be, így csak félig-meddig váltak külön, inkább Együtt voltunk, mert a látvány – melyre később Teszlecskó Irén férjeura is tett valami megjegyzést –, a látvány, melyből bárki részesülhetett, aki csak elhaladt, mondjuk a mosdóba, a látvány miatt Úgy maradt meg mindnyájunkban, mintha végig együtt lettünk, együtt lettek voltak, mintha egyetlenegy percre sem bontották volna meg a társaságot.

Itt, na itt akadt volna csak el a fiú- és a férfi-lélegzete annak, aki bolondja tud lenni kivillanó meztelenségnek, a térdek és az Egymáson csúszkáló combok, puha mellek, nyakak látványának, ennek az egészen Felkavaró-felpárálló gyönyörűségnek, ami Tunyogi Albert szerint Minden-minden: élet, halál, étel, ital, hús és gyümölcs, kijózanító részegség s megrészegítő józanság, édes lé és forró forrás, mert A férfiember hogyha életében legalább egyetlenegyszer igazából megmártózott már az odaadó női szeméremben, annak kiáradó nedveiben, Ó, a női selyemnedvek, no, hát az szerinte haláláig ott szuszog a női ajkak közelében, lányfenekek, És bocsánat: érett asszonyseggek, selyemszörök benedvesedéseinél, ott, a női nyelvek, ajkak mellett lélegezni, Ó, az édes melegnyállal s lehellellettel bolondító nyögédcélségek – de hogyha ebbe, ő ha ebbe istenigazából belekezdene, hát nem is tudja, mikor s hogy lehetne annak véget vetni, amúgy meg, csak ha borozgat, Hogyha iszogatok, akkor beszélek ezekről, most is csak a vendéglátó Halmosi Annácska második férje, s az Anna nős fia egymás közötti, hármójuk közötti későesti iddogláláskor engedett meg magának valami hasonlót, de hogyha ezt a dolgot arra a helyzetre értené valaki, hogyha bárki A mi három lányunk, Szilvi, Livi meg a Dodi félrevonulása utáni túlfűtött – Egyébként a szobáink valóban kissé túlfűtöttek voltak –, hogyha erre, a lányok nőisége közt is buján hancúrozó hangulathoz illesztené valaki az ő – kimondja, nem szégyelli: rajongását a női, a tiszta női nedvek, illatok és leheletek iránt –, hát akkor ő azért annyit mégis hozzátenne: Óvatosan, óvatosan, könnyű megfeledkezni a legesleg-

fontosabbról: az átlényegülésről. Egyáltalán nem mindegy, hogy amikor A három lányok magukra maradtak, és a kissé túlfűtött szobában nem törődtek öltözkéssel, szóval: lett ott minden, ami férfiszemnek, szájnak, meg hát ugye minden más egyének is igazi kánaánja, no, az egyáltalán nem mindegy, hogy hát A három lányok nőbarlangja amit felpárologatott, hogy azt ki és minek érezte, a látványt pedig ki és minek látta s látja most is, hogy azt mire magyarázza, érti. Ugyanis szerinte – Na én erre mérget vennék! – ekkor egyáltalán Nem olyan volt ez a három, Tényleg nyalnisfalnivaló nő, hát nem olyanok voltak, mint akik csak Arra vágyakoznak, amit ez a meztelenség, kivillanás, kibuggyanás általában kifejez, amit a combösszeszorítás és aztán a hirtelen nyitás, amit e mozdulatsor megfogalmaz, mert ezekben hiába hogy tisztán megmutakozhatott a domb és felvillanva már-már az az édes ajkajajlat is, meg mögötte – Hisz tudjuk! – ott sejlett a gyűlő selyemnedv balzsama, s egyben a felüdítő, aztán elemésztő parazsa, meg minden más is, ami szemnek-szájnak, és az összes férfigorcsának ingere, na szóval: szerinte hiába mutatkozott és tárulkozott fel itt annyi gyönyörűség, mindez legfőljebb a kukkolók számára nyújthatott igazi élvezetet. Igenis a kissé beteges – De vajon miért beteges? A távolságtartóan élvhajászó mindjárt beteges is? – na, ezeknek a fiúknak-férfiaknak a lányokhoz-nőkhöz – Nem a férfiakhoz, hanem a lányokhoz-nőkhöz – vonzódo Kis bátortalanoknak, legyen: kukkolóknak, hát ezeknek lehetett csak igazibbnál is igazibb élmény ez, merthogy a vonaglás, s az ilyen-olyan testhelyzetek meztelenséggel kavarázó szédületes bősége, de még a selyemnedvek ott-sejtése-megérzése hiába hogy nem Arról szólt, itt most egyáltalán semmi sem Arról beszélt, mit annyira, de annyira imád A magamfajta, hanem valami egyébről –: mégis tökéletes lett ezektől szédület is, bizsergés is, minden. Nőbarlangnak nőbarlang volt ez a szoba, kétségkívül, s minden lélegzetelállítóan, megremegtetően vágykeltő volt – Mondhatná akárki: Na még szép: ha egyszer három ilyen nő forog és meztelenkedik, és így rakják egymáshoz combjaikat, úgy domborítanak-emelik meg feneküket, homorítanak, aztán meg teljesen, csak fogják s teljes mindenükkel beleülnek, bele a fehérbe, rá a frissen vasalt ágybelire – na de itt most hogyha bárki, itt ha bárki érintéssel, Olyan érintéssel kezdte volna meg-simogatni mondjuk a Szilvia – ezt könnyű elképzelnie a férfiszemnek! – fekvéstől egészen feldomborodó csipőjét, és ha így, ezzel a vággyal teli érintéssel-simogatással kezd el haladni előbb fölfelé az utánózzhatatlan hajlaton, aztán meg egyértelműen oda, a hatalmas, a domborodástól hatalmas nagyra nőtt tompora, feneke – Minek is mondjam, inkább súgom: gyümölcssege: körtesége – felé, s annak belsőbb vidékei felé veszi az irányt, no akkor azt a bizonyos kezét ez a nő le tudta volna talán harapni, azt a kezét Szilvia tán le is tudta volna csapni, mert A testem, apikám, az nem mindig Arra való: aki az önfeledtséget és felszabadultságot – Pflumm szavával: Ezt a lelki-szellemi gyökerű gyönyörérezetet –, aki ezt összekeveri a testi vágykielégítésre várakozással, hát szerinte az csak Valami kis perverz faszika lehet – bocsánat –,

vagy valami Nagyon süket ürge, aki nem is mondható igazán férfinak, mert nem érzi, szerinte éppen azt nem érzi, amitől kinyílik, kitarulkozik, amitől teljes ájulásig adhatja oda magát neki a nő.

Itt most tényleg más erő és szenvedély mozgatta ezeket A lédús, érett lányokat, ezeket a nőket, testüket, melyekről úgy, egyébként, Tóth Béla meg mások szerint is csak hadd jusson eszébe minden egészséges férfinak, ami eszébe kell hogy jusson. Nem szükséges annyira A széjjelválogatásra, az elkülönítésre hajtani, még akkor se, ha itt most tényleg más erő és szenvedély kerítette be A három lányokat – hogy ő is így fejezze ki magát. Mert miért fájna bárkinek az, hogyha ebből az ő szenvedélytől fűtött hármasukból valakit – Például Teszlecskó Irénnek azt a kuka, ámde annál vizslább férjeurát – nem a lányok beszélgetése vonzotta volna, hogyha egyáltalán nem a beszéd kihallgatható részei készítették a ház urát erre a sűrűbb jövés-menésre a lányok nyitva hagyott ajtaja előtt, ha egyáltalán nem ez vonzotta oda, ha ezt a kuka embert nem a szavak jelentése izgatta, hanem valami más, amit a férfiember oda be- belesvén megláthatott, kileshetett, s arról neki semmiféle egyéb dolog nem jutott eszébe, semmiféle lélekeredetű, szellemeredetű élvezkedés, vagy mi a csuda, hanem, amit Az Irénemmel fogok csinálni, ha eljön az idő –: Ne már, hogy itt, akárhol tilos avagy szégyellnivaló legyen az ilyen vágy- és gyönyörkeltő helyzet élvezete – tódították egymást később is a férfiak. Mert miért lenne szégyellnivaló az, ami megszédít és fel is bizsergetti a szunnyadást! Hisz ők maguk is pont a szédületnek és a bizsergésnek hódoltak. A három lányok ekkor mind a szédület és gyönyör vidékeit cserkésztek be. Ők ugyanúgy élvezkedtek, csak most kicsit másként, most ők nem a test közvetlen – hogy is mondta Tóth Béla – A test közvetlen felhasználásával érték el az élvezetüket – Hát istenem, mindenki másképpen csinálja! –, most ők Nem a nemiségük útján kapaszkodtak egyre feljebb, most ők nem az érzékek éhségét fokozva, fokozva-csillapítva pihegették magukat, hanem mondhatni: tisztán csak a szavaikkal, szavakkal, igen, a beszéd által okoztak egymásnak igazi örömet, egész pontosan: a szétदारabolt történések összeilleszthetősége révén. Merthogy most már Szilvián is kéjes öröm futott végig, pihegett is, orrcimpája is kitágult, nem úgy, mint a buszban, mikor Livia szavát nem tudta megérteni – Valamiért nem és nem ment a fejembe, amit a barátnőm mondani akart avval a szőrszálhasogató piszlicsáréskodásával, az járt a fejemben, Mennyire bejött neki ez a mi buszvezetőnk avval a szemébe hulló hajtincseivel –, de most már szinte kezdeményezője volt, majdhogynem irányítója az összevetéseknek, összeillesztések menetének, annak, amire Kovácslivi már a buszban, már az almáskert után azonnal felfigyelt. Hogy akkor nézzék csak meg újra azt a listát – Livi, te, hát ez a papír, ez a lista még a határ kátyúinak pocsolýavízétől lehet ilyen nyirkos, hiába nem érte Miki farzsebét a felcsapás: a buszvezetőnk jól összegyűrhette, összecsomagolta a nadrágját –, nézzék csak, hisz ez a névsor, Ez a mi névsorunk, és Tényleg itt van két idegen, mit idegen, most már ismerősen csengő név, igen, csak

tessék, nézzék, itt a Boross Nándor és a Gál Attila név – na, hát ez hajmeresztő. Ám az ő felfedezése, na, ha ettől nem dobják el magukat, hát akkor semmitől, merthogy amire ez a véletlen őt rávezette: Nem semmi! Szerinte Ez a mai, na ez tényleg egy igazi húzós napként marad meg az emlékezetükben. Mert hát mit szólnak a kedves barátnői, hogy az ő bizonyos gyors elsietése, hogy az egyáltalán nem a Sunyó miatt volt – Én láttam rajtatok, hogy sejtitek ezt, sőt, szerinte barátnői azt is látták, hogy a Sunyó egy kis lazázással ünnepelte meg a megérkezést –, mit szólnak, az ő felfedezése mennyit ér! – Ügyelj, Dodi, hogy hová dobod el magad! – na, mit szólnak, hogy mindjárt ráérezett arra az elsiető pofára, aki ott, hátul próbált észrevétlenül maradni, beosonni a nyárikonyhába, arról, igen, arról a bizonyos tagról beszél, aki ott, a Miki szalviaszirommal való Jelenetezése mögött húzott el az udvar bevilágítatlan része felé. Azt kérdezi: barátnői sejtik-e, hogy ki volt az az ürge, barátnői tudják-e, hogy kit talált meg Szilvia azonnal –: hát az almáskert melletti karambol nézői közül azt a fazont, igen, azt találta meg, akit a Szegény Szahajdákunk szúrt ki, mikor még az eget, mikor ott, az égen azt a megfoghatatlan valamit, azt a Kupolajáró Madarat, azt bámulta az a szerencsétlen, és aztán csak fogta magát, összeesett, vitte is a rohamkocsi –: Tessék, erre varrjál gombot!

3

Két világ élt együtt, azaz: egymás mellett ezen a hosszúra nyúlott estén, éjszakán, hajnalon, igen, két különböző világban más-más fontosságú dolgok formálták a szerelemcsütörtök felismerhetőségét, de hát Mi abból, a helyiből, abból a másik világból, szinte semmit sem észleltünk. Ők, a kilenc-, azaz tízfelé szakadtak, Szugoly-lakók s útmentiek, ők, akik a szétdaraboltságuk ellenére ekkor is és így is együtt érezték magukat, ők csupán a sajátjukról tudtak, ezzel a magánvilággal voltak elfoglalva: Nem és nem jött álom a szemünkre, pedig úgy szerettek volna már aludni, elaludni, nem és nem tudtak pihenni, kikapcsolódni mindabból, ami most már – úgy látszott – az egész éjszakájukat is elveheti tőlük. Különös volt a hatalmas csend, egészen Idegbántó volt és szédítő, szerinte: Pihor szerint Örjítően észbontó – és úgy adta ehhez a piros arcát, mintha valami költőit: fokozhatatlant sikerült volna kimondania –, igenis Olyan elviselhetetlen volt a zajnélküliség, még ölni is lehetett volna vele, megölni azokat, akik hosszú évtizedeket töltöttek Normális világban, ahol mindig van, mert lennie kell egy kis háttérzajnak, hiszen elképzelhetetlen, hogy a huszonegyedik században van egy olyan éjszaka, egy olyan hely Itt, körülöttünk, ahol minden kikapcsol, az égvilágon minden gép, motor meg hajtómű, ilyesmi, Mit tudom én, minden elcsendesedik, a Molnár Márk szerint is Max' a fel-feléledő szelet észlelheted, apám, hát elképesztő, tényleg. Sose hitték volna, hogy ilyesmi lehetséges. Ha ők ebbe nem kerülnek bele, akkor el nem hiszik, hogy ilyesmi létezik, de úgy sem, ha fehéren fekete: mondjuk egy szakikkben, egy tudományos folyóiratban olvasnak erről, arról, milyen kínzó

tud ez lenni, nem, ők akkor se hiszik el. Azt meg még tán ki is kacagtuk volna, Ha azzal áll elénk valaki, hogy hát van még Ennél is kínzóbb Istencsapása, hogy igenis van, ami még ezt is meg tudja haladni, s Úgy hívják: a szavak kavargása. Merthogy az az összevissza hánytorogtatás, amit Ezek műveltek velünk ekkor – Tényleg őrijítő volt. Hát, hogy mit meg nem tett ez a két dolog ezen az éjszakán! Az érzékenyebbek és idősebbek közül mindenki, még Somogyi úr, Lengyel úr is teljesen kibillent nyugalmából, ők még másnap, harmadnap, még későbbben is ingerülten utasították el, ha valaki szóba hozta, mondván, hogy hát nincs értelme az egésznek, nincs értelme boncolgatni, Hogy most akkor ki mit érzett, ki mit gondolt, ki hogyan kínlódott, nem, szerintük nem vezet ez sehová. Sőt, akkor se érdemes külön megfigyelni, Mi történik velünk, bennünk, akkor se, Mikor az Úristennek sem jön álom a szemünkre, mikor elkap egy ilyen kínzó éjszaka, azután pedig – másnap reggel, délben, este, később –, ekkor meg már felesleges, Egyenesen időpocsékolás, vagy ha nem ez, akkor Lufihámozás, Amint az unokáink, ahogy Feri s Krisztina is mondaná. Szerintük, őszerinte pusztá beszéd, süket duma – hagyjuk. Ámde Pflumm és Kozma nem így voltak, s nem így vannak sem a csenddel, sem a csendben kavargó aznapi szóadaggal, őket nagyon is foglalkoztatta ez is, az is, meg külön a kettő összefüggése, A két kis apró csoda kapcsolódása egymáshoz – Régről ismerős terep ez nekünk –, ők a két kicsike, ámde ugyanakkor mérhetetlenül nagyon nagy titkokba ágyazott bámulnivalóval kapcsolatban mindig épp az ilyen éjszakákig jutnak el, az ilyen éjek boncolgatásáig, és az ilyen éjeket megmagyarázni csak a csend és szó kapcsolatával lehetséges. Úgyhogy őszerintük erről nagyon is érdemes gondolkodni, arról, Ami ezt az egész első éjszakánkat elárasztotta, meghordta súlyos kételyekkel, teleszórtá könnyed sóhajokkal is, de bujább nyögdecsléseket ugyancsak juttatott mindenkinek bőven, aki nem zárkózott el a kísértéstől. Ők tehát itt elsősorban arról mondanának egy-két szót, amit Mi valamennyien éreztünk, arról a leírhatatlan állapotról, ami félálom és félébrenlét, csend és mégis hangos értelemkavargás-beszélgetés, amiközben persze egyetlenegy szónak sem kell elhangoznia, vagyis a hangulatról, Amely később meghozta nekünk, mi meghozta nekik a szerelemcsütröttök felismerhetőségét, s a megszokott, a régi távlatokat visszaállította, vissza, de már úgy, hogy érezzék, mennyire kellenek az újak.

Tudniillik ekkor, itt, ezen az első éjszakán, amikor győzni látszott már a nem szó szerint értett józan megfontolás, mikor Eszünkre hallgatva véget vetettünk, ki itt, ki ott, előbb-utóbb, de véget vetett mindenki a vég nélkülinek mutatózó beszédnek, beszélgetéseknek, iddogálásoknak, mikor álom s ébrenlét határán voltak, olyasféle helyzetbe jutottak, olyan Félállapotba kerültünk szinte valamennyien, ahol például Hosszúszerdánk baljós körülményeinek mélyebb megértése elérhető közelségbe került, sőt, már Nem is látszott szövevényesnek, ó, nem volt abban semmi félelmetes, Takáts-Kissel szólva: Hol az okok ismerete nélkül is rendszerbe szerveződtek

sejtelveink, olyan Félállapotba kerültek, melyben, aki nem fél, aki vállalkozik, hát az igen-igen messze juthat. Tudniillik ekkor, itt, ezen az első éjszakán hiába lett már mindenütt sötét, hiába jártak Közülünk a legtöbben már ott, az éjszaka s a hajnal találkozásánál, hiába hogy lassan mindannyian magukra maradtak, egészen magukra maradtak az ágyaikban, magukra a fénnel és a sötétséggel. Meg hát, ugye, ezer apró élmény-felvillanással – ők nem és nem tudtak az álom túloldalára kerülni. Pedig azt gondolná, igenis az ember azt hinné, hogy ekkor Úgy zuhantunk bele az álomba, amint belezuhanunk a szerelembe: nem is tudjuk, de már benne vagyunk. Fejünk búbjáig állunk a káprázatban, hogy az álom úgy tűntette őket el, akár a fényt az éjszaka sötétje, hiszen Kimerültek, fáradtak és elhasználtak lettünk, kifacsartak voltak, aludniuk illett volna, Durmolnunk – és mégse. Nem és nem, és mégse, nem és nem tudtak alámerülni, legfeljebb egy icipicit el-elszenderedni, hogy aztán a szemük felpattanjon, belenézzen a sötétbe, és az elcsigázottságtól újra elnehezülve kezdje az egészet előlről – Na hát, hogy ilyenkor mennyire tud szenvedni az ember! Kikészül és bosszankodik, s mégis-mégis, minduntalan öröms pillanatok is látogatják, azon kapja magát, újra tágra nyílt szemekkel fekszik, s nézi, bámulja a semmit, rámosolyodik a semmire, és aztán amint újra összeszorítja a szempilláit –: kezdődik minden előlről – hát ez tényleg érthetetlen! Felfoghatatlan Ez a rend, egészen rejtély, miért Szenvedünk is tőle, s örülünk is neki, no, meg hát mi okból sejlik föl, hogy Ez az én igazi rendem, ez, mely így mutatja meg például Vápa kutya igyekvését, amint lohol Tiszavánd felé, hogy hódoljon a naplementének, vagy Így tárja elem az almáskert fölötti furcsa felhőképződményt, miközben pedig jól megkínozza az embert. Szedlákovics szerint sem lehet vitás, hogy Ez, a mesei, az álomi, a félálomi Rend lehet az igazi, a valóságos, s bizonyára azért, merthogy éppen ez ismerteti fel velük, kik is lehetnének, kik ők valójában, mielőtt még bármit mondanának, tennének az összes reggel, nappal, este visszafogottságában, mivelhogy ez a rend, a mesei, az álomi, a félálomi mutatja meg nekik, milyen mennyei, miféle pokoli világok kavarognak bennük s körülöttük haláli, és mégis-mégis beteljesüléssel-élvezettel hánytorgásban!

Örület és gyönyörület – ahogy Cseri mondta –, nem szabad róla beszélni –: érezni, csak lezsernyésen ráérezni – ennyi! Kovácslivinek meg sikerült, Nekem meg sikerült a lehetetlen: egyszer csak a százszor és ezerszer elmondott kis találós kérdés magától abbamaradt, nem, már nem mondogatta tovább, akár a tébolyult, hogy Tegyük úgy, mint tegnap este: a két szöröst tegyük össze, no, mi ez, hát akkor Tegyük úgy, mint tegnap este: a két szöröst tegyük össze, nem, már nem mondogatta tovább, s a választ se tette már hozzá: hát az alsó és a felső szempillánk. Ugyanis itt egy másik dolog jött elő, amivel nem a Teszlecskő Irén kukának mondott férje hozakodott elő, hanem Irén és a barátnője. Úgyhogy ekkor már Livi a sarkokat is megszámlolta, Amint Teszlecskő Irén és barátnője, ez a Juli ajánlotta mindnyájuknak, mondván, hogy ne higgyék, aki állítja: Ez csupán babona. Ők azt ajánlják, tegyenek

csak próbát, ki tudja, mikor lesz legközelebb alkalmuk az ilyesmire, ki tudja, hogy mikor alusznak majd legközelebb új helyen, ahol még eddig sosem jártak. Úgyhogy Kínomban már megszámoltam mind a sarkokat, már neveket kezdtem el rakosgatni, Livi neveket helyeztet el a szoba valamennyi létező sarkába, Raktam fel is, le is, hogy amikor megjön majd a reggel, hogy Amikor felébredek, és az ő legelső pillantása odavetül valamelyik, bármelyik sarokba, hát azonnal megtalálja azt a nevet, melyet odahelyezett, és ezzel együtt az is kiderüljön számára, hogy ki az, aki szívből szereti őt, hogy hát ki lesz az ő jövődöbelije, ahogyan azt Kézdi Zsuzsa magyarázta el a vendégeinek. De ennek ellenére nem és nem jött álom a szemére, sőt, tán éppen ettől lett ő még nyugtalanabb, hisz azon kapta magát, izgul, hogy ő kezdi cserélgetni, felcserélni, összekeverni ezeket. Nem tudta már hová, kit helyezett, kinek, hová tette a nevét, de úgy rátelepedett ez a gond, hogy Én még akkor is a sarkok, nevek között botorkáltam, ezekkel bajlódott, Mikor hirtelen felkeltem, odament az ablakukhoz, óvatosan, csendben széthúzta a nehéz-sárga – ő ennek nevezte – sötétítőfüggönyt, messzelátójukat odafordította, rá a Falukútjára, hogy lássa, megpillantsa, mi van, mi nincs, és ő bizony árnyak mozgására lett figyelmes. Leste hát egy kicsit, mint mozognak ott, a régi klub előtt, merthogy nagy élet, árnyélet folyt ott még mindig. Lássuk csak: a Miki és a Szabadi Zsuzsa, igen: a polgármester, Pekárcsik Erika, Berta mama, Ők mozogtak ott, vagy ilyesféle árnyak, hangtalanul, de a közelebbi fákön is mozogtak, s azokat is mozgatta valami –: Vajon melyik szél? Csak nem a reggeli, a délelőtti, A miénk, mely elszegődött melléjük, vagy ez egy másik, újabb lenne – Idevalósi? –, ki tudná mindezeket neki különválogatni? S ekkor, Itt már tudtam, Livia valamit megsejtett A valóságosan létező véletlenségek felől, s a szükségszerű felejtés felől, hogy neki szükségszerűen egy jó részt ebből el kell felejtenie, azaz hogy mindent másként kell majd látnia, ha itt a csütörtök, a reggel, hogyha felébredvén szeme véletlenül odavetül, merthogy oda fog vetülni, Bepárasodott kis ablakunk fölé, a jobb felső sarokba, hol a függönytartó Kicsit csáléra áll – Vagy csak kilazult? –, ahová újra s újra besétál egy halványka, picike fény, de aztán máris menekül. És Kovácslivi tudta: az a be-besétáló fény-árnyék, az csak egy pici üzenete annak az alaknak, annak, aki beérvén Ide, a Falukútjára, megáll, az utazótáskáját maga mellé leereszti, felnéz a Szugolyra, aztán visszafordul, oda, ahol egy lezárt koporsót hoznak ki az emberek a klubból, s nézi, amint becsúsztatják, azaz: sietve betolják valami gyászocsifélébe, majd az eget kémleli, s csak áll, csak áll, mert hagyja, hogy az árnyát mozgassa, csak hadd mozgassa, amerre szeretné az a sárga-barna-vörös lombú fa, a szakadozott, megtépázott koronája hadd vetüljön, ahová csak bevetülhet, mert ő megjött, végre megérkezett, most már ő is itt van, igen: Livi tudta, érezte, hogy az is célba ért, akit már majdnem elfeledtek, igen: kiegészült a csapat, Na, most már talán elaludhatunk, mert tényleg ott állt, Utánunk jött, fellelte őket – a szegény, Szegény Szahajdánkunk.

BAKOS KISS KÁROLY

Dsida

*Angyalbeszéd a szád
Örök „ifjú poéta”
Napeső se kell
Puha séta
Tavak lapja se már
Csak a
Zsoltárok
Psalmusok
Isten-vágya reszket...*

*Mint szőlőgerezdet
Isznak visznek
Bár utódaid
A szépbeszéden élők*

*Mert ládd-e a szónkat
A rongy idő kimarja
A tájból
Utána bárhol
Nincstelen a
Lélek
Kell hát a bátor
A nem-akármí ének
Nem-akármí mámor...*

*Mint szőlőgerezdet
Isznak visznek
Már utódaid
A szépbeszéden élők*

*Bár honnod már
Az érdemelt
Öröklét
Bár élő bokraink
Ágait letörték*

*Te túlvilági nyelven
Súgod a világba
Azt hogy soha
De sohasem hiába...*

Tanulság

*Behull a fény az ablakon.
Reggel-e vagy végítélet?
Csak szeretkezzünk angyalom,
Míg a világ szerteszéled.
S mert a világ szerteszéled,
Ne várjuk meg angyalom.
Reggel-e vagy végítélet...
Behull a fény az ablakon.*

Berecz M. 2009

Tábori posta

(Folytatás)

Amikor visszatértünk a táborba, úgy találtunk mindent, ahogyan reggel hagytuk. Érdeklődésünkre, hogy van-e már valami hír, mikor várhatók vissza a gyakorlatról az egységek, az őrmester csak a vállát vonogatta. Még szürkület előtt kiosztotta a vacsoracsomagokat, s milyen jó, hogy nem felejtette el: oldaltáskájából előhúzott, s kezembe adott egy kisebb köteg levelet.

– Lapozd át, úgy emlékszem, érkezett neked is valami, a többit meg add szét a fiúknak, ha megjönnek.

A tábori posta – reménységünk és jókedvünk, szomorúságunk és bánatunk forrása, az otthoniak gondoskodásának, féltő szeretetének sokszor méltatlan, bár egyedüli hivatalos közvetítője – e félig sztyeppe, félig sivatagi pusztaságban is ránk talált. Jó lenne tudni, mielőtt még kinyitnám a borítékot, most vajon melyik minőségében érkezett?

Istenem, ez a Magdi kézírása – üt meg belülről valami, s ahelyett, hogy éhesen rávetném magam, forgatom idegesen, bontatlanul. Már másfél hónapja nem küldtem neki egyetlen sort sem, miközben tőle ez már a harmadik levél. Hadd nézzem hát. Számonkérés, szemrehányás – amire leginkább számítottam – hírül sem volt benne. Egyetlen rövid mondatot, egyetlen ártatlan kérdést rejtett a boríték, de az a néhány szó hosszú percekre lefoglalta szememet és eszemet. Néztem csak, addig néztem, amíg a szétnyitott papír lassan áttetszővé lett, s a mögötte feltáruul tükörben felsejlett a levél küldőjének alakja. Nem képzelgés, nem pillanatnyi látomás. Egy elszabadult és önállósult gondolat ragadott magával, s meg sem állt velem az ismerős ungvári kvártélyszobáig. Úgy tetszett, közlelről követhetem minden mozdulatát, hogy megérinthezem, de mire feléje nyúltam volna, nem volt kezem. Lelki valómmal olyan könnyű voltam, mint a vízből lett pára, s bármennyire vágytam teste melegére, már csak a gondolataiba tudtam behatolni. És akkor megéreztem, már tudja, amit én régebben tudok. Elvesztésembe beletörődve, sajgó mosollyal hajlott asztala fölé, hogy egyetlen kurta kérdésben oldja semmivé az eltelt másfél év hiábavaló várakozását: „Maci Laci, miért nem írsz?” Láttam, amint leragasztja és címezni kezdi a borítékot, de egyszer csak felkapta fejét, tekintetét az ablakra tapasztotta, mert az esti homállyal sejtelmessé lett üvegre behozták neki arcomat a légkörben kalózkodó videosugarak. Megállt kezében a toll, előredőlve a részletekre próbált figyelni, ám zavarkeltő forrás, talán egy hegesztőaggregát kapcsolt be a közeli építkezésen, s az alkalmi képernyőn szétfoszlott az arcom, helyét százezer-nyi hangya foglalta el. Ettől elkomorult kissé, s arra gondolt, talán beteg vagyok.

Teljessé tette azért a címzést, leírta elszántan az ötjegyű számot, s mintha csak ez lett volna a zavartalan vétel feltétele, az ablak képernyője újból tisztulni kezdett. Láttá, hogy kezemben tartom utolsó levelét, látta, hogy gondterhelten homlokom tenyerembe ejtem, de valami recsegni-ropogni kezdett a magasban, s megszűnt közöttünk minden kapcsolat...

Amikor hajnaltájban a hideg felébresztett, még mindig egyedül voltam a sátorban. Előre sejtve a hűvös éjszakát, csak csizmámtól szabadulva, ruhástól dőltem a fekhelyre, s a kék gyapjútakaró alatt mégis vacogtam. Felültem a priccsen, lábamra kapcát tekertem, csizmát húztam és felálltam. Valami eközben a sátor földjére hullott, s bár súlytalan volt az esése, mégis észrevettem: az összegyűrt boríték volt az. Azzal aludtam el, rajta feküdtem. Felvettem, kisimogattam, kettéhajtva zubbonyom belső zsebébe tettem, s kiléptem az alaposan kihűlt ég alá.

Hogy miért nem írok levelet? Nagyon nehéz azt megmagyarázni. Hiszen jól tudja ő is, hogy félbemaradt közös életünket már nem folytathatjuk. Azt az állapotot, azt a környezetet szétzilálta az idő, az a világ, amelyből akkor kiszakadtunk, fél lábbal a múltban jár, visszahozni azt már lehetetlen. Én sem vagyok azonos akkori önmagammal, mint ahogyan ő sem. Újrakezdeni? Kész balgaság lenne. Hogyan mernék én itt a jövőt illetően bármiféle spekulációba bocsátkozni, amikor azt sem tudom, mihez kezdjek magammal, ha hazatérek? Mit írjak, mit mondjak neki, mivel hiteggessem? Hogy várjon, mert szeretem? S aztán mi lesz? Neki egyetemi oklevele, munkahelye van, de én mit kezdjek a fél diplomámmal? Mikor, hogyan kerülnek elvárásra az én sorsom elárvult szálai? A türelmetlenség, a bizonytalanság előbb-utóbb közénk fészkelné magát, és sírva, haraggal válni – rettenetes lehet. Hát ezért nem írok. Hadd nehezteljen inkább, hadd hidegüljön csak, hadd menjen férjhez. Én innen – és ráadásul írásban – képtelen vagyok magyarázkodni. Mit mondhatna az őszi gally a sárgult levélnek, amikor már nem képes megtartani?

A naptár szerint valóban őszi van, hisz lassan vége a szeptembernek, de ennek itt semmi jelentősége. Ez nem az a föld, ahol a hervadás szembetűnően uralná a tájat, ezen az alapon itt nem terem melankólia. Itt legfőlőbb azon lehet búslakodni, hogy évszokról évszakra, évről évre fogyatkoznak az élet esélyei. Itt minden alkonyattal meghal a föld, s bár újraéled minden virradattal, az már nem az alkonyelőtti állapot. Most is felkelt a nap, ám fogalmam sincs róla, hogy a homokpuszta számomra ismeretlen rovarvilága vagy csenevész flórája mennyire veszi hasznát a jótékony sugárzásnak. Én azonban érzem a meleget, pedig még csak reggel hét körül jár, de mivel az égbolt tiszta, a sugarak szinte hőveszteség nélkül érnek a földre.

Nocsak. Annyira azért nem hevíthet ez a reggeli nap, hogy homlokom gyöngyözni kezdjen. Kissé ingerülten fordulok az erőteljesen áradó fény felé, de meg is bánom a hirtelen tett mozdulatot, mert rózsaszínből lilába, vörösbe, feketébe játszó felhő tolakszik szememre, s hiába visszakozom, már elkezdődött előttem

az apró, fekete karikák tudatmódosító tánca. Megszédülök egy pillanatra, s bár tagjaimba iszonyú fáradtság költözött, állva maradok, de... nem sokáig. Leülni... feküdni... előbb csak térdre, majd szép lassan, csendesen – hanyatt a hűvös homokon. Így a jó. Sötét már minden, minden, s mintha kiemelték volna alólam a földet, ereszkedni kezdek a rémisztő ürességbe. Néhány másodpercig – most úgy tűnik –, mintha nem lennék teljesen elengedve, mintha visszatartana még valami, aztán megszűnnek, elmállanak a láthatatlan kötelékek, s az ereszkedésből zuhanásba váltva gyorsulok a szabadesés legvégső határáig. Várom az út végét, az emberi ésszel elkerülhetetlennek vélt becsapódást. De nem... Tudatomon és akaratomon kívül lassulni kényszerülök. Talán egy eddig ismeretlen létforma közelébe értem, ám hogy mi lehet mögötte, azon töprengeni is hasztalan. Védőburok, olyan erőtér övezi, amit testsúlyom és mozgási energiám ismételt összedásával sem törhetnék át. Végképp lelassulva egyetlen másodpercre megállok ebben a különös közegben, majd liftezni kezdek benne, akár a mustba merített fokoló. De ennek is elérkezik a vége, s szétárad köröttem az abszolút csend, a léírhatatlan nyugalom...

A szalmiákszesz irtóztatóan szúrós szaga térít magamhoz. Párája, akár az acél, úgy hatol agyamba, s amit ezen túl még érzékelni tudok, hogy valaki zsibbadtra pofozta arcomat. Szememet megnyitva két-három alak homálylik fölöttem, de azonosítani csak ezüstfogú őrmesterünket tudom. Az ő ujjaitól ég hát a képem, ő rángatott vissza – minden bizonynyal – e földi világba.

– *Nu kák?* (Na, hogy vagy?) – hallom szájából a szokványos kérdést, melyre válaszként csak jobb tenyerem próbálom felmutatni: jelen vagyok.

Néhányat biccent erre fejével, de szemeit szűkre zárja, mintha csak az imént még ott bujkáló ijedelmet szeretné végképp kiszorítani belőle, s közben a csuklóm után nyúl, hogy pulzusomat kitapogassa. Nehezen akad rá, de amikor mégis, az órájára néz, és számolni kezd.

– Mi van? – kérdik a körötte állók.

– Az ördög tudja – dörmögi halkan. – Nagyon lassú, és kihagy... Negyvenkető, negyvenhárom. Kevés. Valószínű, hogy leesett a vérnyomása. Segítsetek – fordul a fiúkhoz –, vigyük a sátorba.

Két oldalról hónom alá nyúlva megemelnék, a fekhelyemhez vezetnek. A priccsen azonban olyan vacogás jön rám, hogy egymáshoz ütődnek a fogaim. Felszökött a lázam, szinte biztos vagyok benne. Betakarnak. Valaki egy zománcos bögrét nyújt felém. – Hideg tea – mondja. Nem kívánom, de felkönyöklök mégis, iszom néhány kortyot, miközben egyre látványosabban ráz a hideg. Kondratyenko tanácstalanul néz a fiúkra.

– Orvos kellene – dünnyögi, miközben a sátor szélesre tárt bejáratán kifelé bámul. – Vagy legalább egy *felcser*, azonban ő is oda van a csapattal. Mindenesetre

én most elmegyek – fordul hirtelen Mamedovhoz –, és megpróbálok keríteni egy egészségügyist. Te pedig gyere velem, hozz neki egy lázcsillapítót, aztán maradj mellette, míg nem jövök.

Ezzel magamra hagytak, én meg fejemre húztam a gyapjúpokrócot, hogy te-lefújjam meleg levegővel az alatta megszorult szűkös teret. Öt perc untig elég lesz rá, ezt tapasztalatból tudom, így szoktam én ezt máskor is, ha láz gyötör. Ennél gazdaságosabb módját azóta sem ismerem a gyors átmelegedésnek, mert a beteg test maga termeli meg hozzá a szükséges hőenergiát. De nemcsak ezért alkalmazom szívesen, hanem azért is, mert nem tanított rá senki, gyermekkori mandulagyulladásaim idején magam dolgoztam ki ezt a technikát, s lám: kiválóan működik most is. Elmult rólam a reszketés, lassan már kezd melegem lenni, meg aztán fogyatékan az oxigén, és a pokróc a szőrszálain lecsapódott pára miatt kellemetlenül szúrja arcomat. Na, volt ebből elég, ideje előbújni. Nagyokat kapkodok a friss levegőből, mert a takaró alatti nem való már semmire. Úgy érzem, máris jobban vagyok, ideje lesz feltápáskodni.

Jó negyedóra telik el, mire az azeri bajtárs visszatér, de nem egyedül, hanem az őrmesterrel. Mivel a priccs szélén ülve találunk, Kondratyenko úgy tesz, mintha földbe gyökerezett volna a lába a meglepetéstől, s a maga hamisíthatatlan vigyarával nyugtázza állapotom gyors javulását.

– Nincs jelenleg egyetlen *felcser* sem a tábor területén, de amint látom, már nem is szükséges – mondja megnyugodva, s a szemben lévő priccs szélére lehuppanva most ismét a pulzusom ellenőrzésére készül. – *Ánu!* (Add csak!) – mondja kíváncsian, s amint kitapintotta, máris az óráját figyeli. – *Nu, mologyec* (Derék legény vagy) – szól aztán elégedetten. – Ez mindjárt más. A percenként hatvan körüli szívverés teljesen normális. Tudod mit? – néz hirtelen mozdulattal a szemembe, s figyelmem felkeltésére jobb mutatóujját is a magasba emeli, mire én tágra nyitott pupillákkal kérdezek vissza. – Nem tabletta kell neked. Hoztam én annál sokkal jobbat – mondja olyan figyelemfelkeltéssel, mint amikor a tökéletlen felnőtt a gyermeket ámitja, s lapos parancsnoki oldaltáskájából egy celofánnal lekötött, másfél decis majonézes üveget varázsol elő. Látom azonnal, hogy nem az üvegecske méretére, hanem a tartalmára kell figyelnem, s abban, bizony, valami apró bogyóféle piroslik.

– *Kljukvá* (vörös áfonya) – emeli szemmagasságba –, mégpedig szeszen tartósítva. Ez majd rendbe teszi a te rendetlenkedő vérnyomásodat. De aztán vigyázz vele – csatolja hozzá mindjárt a használati utasítást –, nehogy egyszerre kanalazd be, mert részeg leszel tőle. Egy teáskanálnyit kapjál be minden este, így eltart nagyjából tíz-tizenöt napig, s ez elegendő is lesz egy előzetes kúrára. De akár most azonnal is megkóstolhatod, én garantálom, hogy ízleni fog.

Valóban ízlett, sokkal jobban esett, mint a kazahok langyos kubányi vodkája, ám az a parányi szesz, amit a savanykás bogyók elraktároztak, le sem ért igazából a torkomon, mert már a számban jótékony mámorra változott. S amint a zászlós elvonult, belevájtam a kiskanállal még egyszer – hadd jusson a gyomromba is –, majd még egyszer, hogy a fejem se maradjon üresen. A muszlim hitű Mamedov, aki – más dolga nem lévén – mellettem maradt, arcán vidám grimasszal fordult félre.

– *Dáváj, poprobuj!* (Kóstold meg te is!) – nyújtottam felé a teáskanálnyi tilalmat, de ő tiltakozva rázta a fejét. – Te tudod, azaz így sohasem tudod meg, hogy mit hagysz ki – dűnnyögtem egykedvűen, s magamhoz vettem ezt a porciót is, mert nagyon kívántam.

Estére járt az idő, mikor a bajtársak jókedvű hangoskodására kinyitottam a szemem. A sátor bejáratát egy erőteljes mozdulattal széttárva, Szemjonov érkezett elsőként, s bár már ülő helyzetben talált, vizslaérzékei felfedezték rajtam az egész napos henyelés nyomait. Az lett volna furcsa, ha nem esik nekem azonnal:

– *Nu i nyi hujá szebe zájávocski! Drugije pásut, kák pápá Kárlo, á fráncuz szpít, kák szuszlik!* (Micsoda igényei vannak valakinek! Mások húzzák az igát, mint Carlo papa (Alekszej Tolsztoj *Aranykulcsocsk*a című gyermekregényének alakja), a *fráncuz* meg alszik, akár az ürge!)

Ismertem már eléggé, tudtam, megjátssza csak a nagyhangú vagányt, ezért – hogy érezze: nemcsak értem, de használni is tudom, ha kell, a nyelvét – az ő modorában vágtam vissza neki:

– *Háros pizgyety, Fityil! Poká ti szvojimi náketámi vozilszjá, já csuty nye izdohnul.* (Elég a pofázásból, Hosszú! Míg te a rakétáiddal bajlódtál, én itt majdnem feldobtam a talpam.)

– Valóban így volt, elvesztette az eszméletét is – sietett igazolásomra Mamedov – elég volt talpra állítani.

Szemjonov tágra nyitotta a szemeit, közelebb lépett, mellém ült a priccsre, s már nem a mindennel és mindenkivel elégedetlen nyakigláb legény, hanem az egészségemért aggódó bajtárs nyúlt ösztönösen a homlokom felé.

– Lázas vagy? – kérdezte halkabba fogva, de mire bármit is válaszolhattam volna, azeri prókátoromnak újból beindult a kereplője:

– Csak volt. A *szpirt*ben tartósított bogyók leverték a hőmérsékletét. Meg sem elégedett egy kiskanállal, legalább háromszor kotort bele az üvegbe.

A szesz hallatán felcsillant a fiú szeme. Nem kellett kétszer körbefordulnia, a sátor félhomályában is megtalálta orvosságomat, rá is borította azonnal nagy lapátkezét.

– Ezek szerint te már ettél belőle, hadd kóstoljam hát meg én is.

Az első kis dózist – bizonyára az ízek szétválogatása végett – alaposan szétkente szájában, s attól kezdve – elégedett bólogatásaival kísérve – egyre fürgébben forgott, míg végül megcsikordult az üvegecske alján a kanál. Hát ennyi volt.

– Ne sajnáld – vetette felém a Hosszú anélkül, hogy rám nézett volna –, hamarosan szabadságra megyünk, ihatsz majd, amennyi beléd fér, de értsd meg, nekem erre most nagy szükségem volt.

Két tenyerét jócskán maga mögött a komisz fekhelyre támasztva, felsőtestével amennyire csak lehet, hátradőlt, majd a fejét is hátravetette. Mosolya sejtelmes volt, mint akinek lebeg már a teste, és nagyon, nagyon elégedett. – *Vot eto kájf...* (De jó ez a kis mámor...) – susogta elhalkulva – *Pocstyj násztojácsij.* (Már-már az igazi.)

FM. 2009

LÓRINCZ P. GABRIELLA

Téged írnak ujjaim

*Kezed nyomán
felsebzett a testem.
A simogatás
korbácsiütés.
Fejemen sétáló
ujjaid nyomán
kiégett hajhagymák
helye.*

*Sem fülem,
sem nyelvem
nem maradt már.
Egyik hallgatta,
másik elmondta
– szikráztak hazug
szeretlek-szavak.*

*És megvakultam,
mikor utoljára láttalak.
Csak ujjaim maradtak.
Görcsösen rángatják a tollat,
maguktól mozdulnak,
írnak:
Nem vagyok,
Nem vagy.*

Üresség

*Álmod szaggat
A nélkülözés
Csak fényképarcod
Az enyém
Zsebemben egyszemélyes
Életjegy lapul
Tudom
Hogy nem vagy már
És többé nem leszel
Velem
Mégis téged kereslek
Idegen országok
Idegen útjain*

*Felgyúl a papír
A verssorok közötti
Hiány*

BM. 2009

GERZSENYI ANDRÁS

Tücsike

Jött a halór. A nap még virgonc volt, most ugrálgatott fel a felhőnyoszolyáról. A halór vérvörös szemén viszont már látszott, hogy haladtában több, tilosban tekerő pecással barátkozott.

A két bot zsinórja bent lógott a fűz tövét paskoló vízben. Tiltott időben, tiltott helyen.

A halór megállt és megvakarta terepszínű nadrágjának hátsó zsebét.

– Maga... – böfentett Gyula irányába. – Maga mit csinál itt?

Gyula komolyra és őszintére fogta a választ:

– Én? Mármint én? Én még semmit! De mindjárt fogok!

Finoman megfogta a halór fejét, és – ügyelve arra, nehogy vérvörös szemébe csípjén – a vízzel ellenkező irányba csavarta.

Az ellenkező irányban leterített pokrócon Ila mocorgott. Bikiniben. Amikor a halór feléje forduló nyaka úgy maradt, magával beszélgetve kissé lejjebb sodorta a fürdőruha-felsőrész kosárkáját. A halór nyaka eme kitekeredett helyzetben fixálódott a rá kínált két pohár bor után is, sőt, még elmenőben is, amikor tekintetét Ila kebleire fókuszálva odasercintette Gyulának:

– Aztán semmi horgászás! Tilalom van!

A kopoltyúsok ívtak és ittak, de nem ettek. Idővel a nap egyre roskatagabban kapaszkodott felfelé. Ila vissza/fel szándékozott venni magára a bikini alkotórészeit, amikor melle közibe szökkent egy tücsök. És ott is rekedt. Mondhatni, elvermelte magát.

– Jaj, de édes! Jaj, de aranyos! Nézd, még csak nem is fél! Vigyük haza! Hátha megmarad nálunk. És majd szépen ciripelni fog nekünk. Képzeld, saját tücskünk lesz a lakásban. Tücsikénk. És a hajnali tücsökzenék!

Gyula ellent akart mondani, de végül csak legyintett. Hadd hozza azt a bogarat. Másnapra úgyis feldobja a cincogóját.

Étekhordó kosárba friss fű, zsenge fűszálra Tücsike. Eltrónol a pázsiton. Otthon átszállásoltatik egy tágas kartondobozba, a doboz kibéelve a tücsöknek való flóra minden fajtájával. Ila három fűféléből még fészket, óvóhelyet is épít – bunkerre emlékeztet –, legyen egy zug, ahova Tücsike fáradtságában visszavonulhat.

Gyula akármilyen szuggesztíóval szurkol ellene, Tücsike egy hét múlva is él és virul. Sőt, testileg nyúlik és terebélyesedik.

– Látod, nem halt meg! Jól érzi magát. Szeret itt nálunk – tapsikol Ila, és simogatja, cirógatja a sárgahasút. Tücsike nem mozdul el a tenyeréről. – Csak rosszul érzi magát a dobozban. Nincs kilátása. Nem látja a világot.

– Ezt ő mondta?

– Igenis, ő! Amikor tegnap délután olyan keservesen ciripelt!

Azonnali kitelepítés, deportálás következik be. Az akváriumból kikerül a négy csíkos díszhal, új közegük egy háromliteres befőttesüveg. A méretes akváriumba fű, kisbokor, virág telepítődik. Meg a bunker. Végül Tücsike.

Juszt se döglik meg és nem ugrik ki a nyitott ablakon. Már egészen otthonosan kereng a lakásban. Ölesedik, hízik, Ilához törleszkedik, csak neki cincog.

Rákap a szendvicstre. Gyula adagját is becserkészi, kenyerét, szalámiját is megdézsmálja. Gyula keze sorscapásra lendül, de Ila szelíden lefogja:

– Ne! Csak ártatlan torkoskodás. Látod, milyen aranyos, mennyire szeret itt nálunk!

Tücsike kidüleszti fossárga szemeit, és barnás váladékot fúj Gyula arcába...

Későn keveredik haza. Ila édesdeden alszik. Beborítják a takaróra nyomott napraforgók. De Gyula tudja, hogy a sárga-barna kalapok mezítelen gyönyört takarnak. Közelebb férkőzik. Ilához akarna törleszkedni, de valami megharapja az ujját. Felrántja a napraforgókat. Tücsike gubbaszt Ila csípőjén, és vészesen forgatja a szemgolyóit...

Gyula kedvenc zenéjével nyugtatja magát. Áradnak a dallamok. Szíve-lelke is velük gyöngyözik.

– Halkítsd le! Hát nem látod, hogy Tücsike elszenderedett?! Miért nem veszel fel fülhallgatót?

Másnap. Hétféje. Ila a mamájához készül.

– Talán... Tücsikét elvinném magammal... Anyyira hozzám nőtt!

– Ne, dehogy. Én majd gondját viselem. Megcsinálom neki a kedvencét is. A disznósajtos szendvicset. Te csak utazz el nyugodtan!

Tücsike nem mozdul az akvárium-lakban. Beteg? Haldoklik? A disznósajt illata végül előcsalogatja. Ráugrik az asztalra. Már-már eléri a tányér peremét, mikor a teásbögre szája rácsapódik. Levegője elfogy. Elájul.

Amikor magához tér, még látja a kajánul kanyargó folyót, a roskatagon kapaszkodó napot. Hátában és hasa tájékán éles, szúró fájdalmat érez. Ám nem sokáig.

Mert lendül a bot, szisszen a zsinór.

Előtte még, parányi időre, sárga pillantása Gyula szikrázó szemébe réved.

– De hiszen pont úgy néz, mint én! – villan Tücsikébe a felismerés.

Áthatóbb szembenézésre nem marad ideje. Sárga szemébe harap a víz, és az ólomsúly lehúzza a mélybe.

BARTHA GUSZTÁV

Paráznák

(Folytatás)

MÁSODIK FELVONÁS

Zsuzsa a képzeletbeli ajtó előtt áll. A többiek alszanak. Flóri a sorban utolsó széken ül, a falnak dőlve, Dezső a székén előre csúszva, oldalra billent fejjel. Bélus az ülőalkalmatosságon fekszik, néha fel-felhorkan. A termet az irodaablak fölötti neoncső világítja meg.

Dezső (felriad, zavartan pillog körbe): Sokáig aludtam?

Zsuzsa: Odakint virrad.

Dezső: Honnan veszed? Nem látni ki.

Zsuzsa: Hallod a gépkocsik zaját? Már jó ideje megindultak. Míg nem volt kishatárforgalom, nem tudtam, milyen a napkelte. Fölfeslik az ég alj, sebből vérzik, meg hasonlók. Nyűgös vagyok, kialvatlan; itt fáj, ott fáj; rendbe kellene hozatni a frizurám; hat órára átjutni a határon... Semmi romantika. Gyerekkoromból kimaradtak a hajnalok. Átaludtam őket. Talán ezért nincs szemem hozzá, nem tudom belemagyarázni a fenségest a hegyek mögül fokozatosan előbukó sárga golyóbisba.

Dezső: Csak nem sírsz?

Zsuzsa (Dezső felé fordul): Mit sirassak, a lányságomat?

Dezső: Olyan el-elcsukló a hangod. Nem érezni rajta... na, hogy mondjam, na...

Zsuzsa: A modorosságot. Mit színészkedjek? Úgy érzem, tegnap este sikeresen eljátszottuk a szerencsénket: a függöny legördült.

Dezső: Ne kezd újra! Megtárgyaltuk az ügyet. Ha mi négyen együtt muzsikálunk, nem lehet baj. Kelemen ökelme még azt a napot is megkeserüli...

Zsuzsa: Mintha Bélus üres fenyegetőzését hallanám...

Dezső: Fejezd be, ha már belekezdted!

Zsuzsa: Nincs kedvem hozzá. Jóformán élni sincs erőm. Álmos vagyok, iszonyatosan fáradt. Igaza van Flórinak: egyszer mindannyian elfáradunk, lefekszünk, és nincs tovább.

Dezső: Flóri nem a földön jár, soha nem is járt. Már akkor eltolta, mikor feleségestől kiköltözött falura. Pofáztam nekik: ne menjetek, a falu nem városon született és nevelkedett értelmiségieknek való! Bedaráltatnak, füstre akasztatnak

benneteket a keményfejű parasztokkal a kolhozvezetők, ha nem úgy táncoltok, ahogy ők fütyülnek. Ágnes hajlott a szavamra, de Flóri makacs öszvérként csak ingatta a fejét, és folyvást a hivatástudattal, elkötelezettséggel, nemzeti napszámos-sággal, meg hasonló badarságokkal hozakodott elő.

Zsuzsa: Kérlek, ne bánts!d!

Dezső: Eszem ágában sincs!

Zsuzsa: Mégis úgy érzem, ez a te kitalációd, orvdöfésed, amolyan kis magán-bosszúd Flórival szemben. Őszintén: öt éve nem a szemébe röhögtünk volna még bárkinek, aki azt jósolja, hogy végül ide lyukadunk ki?

Dezső: A mostani helyzetünkre gondolsz?

Zsuzsa: Általában.

Dezső: Az ingatag egzisztenciák, az önbecsülésben hiányt szenvedők szeretnek általánosítani.

Zsuzsa (leül Dezső mellé): Ma éjszaka megkérdezted tőlem, most visszakérdezem: honnan olvastad ki? Csak azt ne mondd, hogy a csillagok járásából!

Dezső: Nincs szaga, nehéz beazonosítani.

Zsuzsa: Igen, az olcsó dolgok szaga átható. A mai napig orromban érzem a gyöngyvirág illatúnak tartott pár kopejkás kölnivíz szagát. Anyám azzal „illatosította” agyonmosott ágyneműnkét. Gyöngyvirágos réten aludtam, keltem hosszú-hosszú évekig, így bőven volt időm arra, hogy magam vonjak le konklúziót: amihez a sarki boltban olcsón hozzá lehetett jutni, nagyon az akart lenni, amit a csomagolására írtak. Egy kicsit bonyolultan hangzik, de attól még a mosószappannak nagyon is mosószappan, a füstölt halnak nagyon is füstölt hal, a mahorkának nagyon is kapadohány szaga volt. Búzlótt tőlük a boltocska, a fél utca szombat délutánig...

Dezső (gúnyosan): Szombatonként kiszellőztettek?

Zsuzsa: Meghozták a traktor-utánfutónyi olcsó üveges bort.

Dezső (nevetve): Ne szomjazzon a proletár!

Zsuzsa: Nincs ok a nevetésre! Apám tisztán annak lett az áldozata, hogy vasárnap estig szatyorszám hordta haza, védte a korhelyszagú, savanyú ízű lőrért. Olcsó volt, de az élete ment rá. És még hány embernek az utcában! Hétfő reggel, iskolába menet, nem győztük a járdán kerülgetni az epeszínű, búzló hányadékfoltokat. És még a mai fiatalok sírnak, hogy ez nincs, az sincs... Érted már, miért akartam kitörni, miért lettem – Bélus szavaival élve – karrierista nőszemély?

Dezső: Flóri vagdalkozott ezzel a kijelentéssel.

Zsuzsa (vállat von): A lényeg nem ugyanaz? *(Csönd.)*

Dezső: Szabadna egy kérdést? Arról még hallottam, hogy elváltál, volt uraddal megosztottátok a vagyont; eladtátok a családi házat stb. Azóta nincs hírem felőled. Most hol laksz, Ungvár melyik sarkában?

Zsuzsa: Egy lakótömb negyedik emeleti lakásában.

Dezső: Ez komoly?!

Zsuzsa: Véresen. Tudod-e, mennyire jellegzetes szaguk tud lenni a lépcsőházban bolhászkodó kóbor kutyáknak?! Évszakfüggőnek nevezném...

Dezső: Volt benne részem, szükségtelen ragoznod. Tíz éve jómagam is panel-lakó voltam!

Zsuzsa: Tíz év! Hess! Istenem, pont tíz éve volt a válóperünk.

Dezső: Szeretted Gézát? (*Csend.*) Nem akarok indiszkrét lenni stb., de miért váltatok el?

Zsuzsa: Na, miért válnak el a házaspárok?! Az uram ivott, ütött-vert, állítja a felperes; kurválkodni járt, nem dolgozni, kontráz az alperes. A bírónő meg rezzenéstelen arccal aláírja a válóperi keresetet. Mélyebben senki nem hajlandó belemeryülni a dolgokba: se a sértődött, gyűlölködő felek, se a törvény. A látszat megnyugvással tölt el: igen, akár így is történhetett. Miért ne? Az uram ütött-vert; én kurválkodtam – pokolba az ásóval, a kapával és a nagyharanggal! Egyszer élünk.

Dezső (nevetve feláll, nagyot nyújtózkodik): Irigylem a humorérzékedet.

Zsuzsa: Nem viccnek szántam. Ja, míg el nem felejttem: jobb, ha felkészülsz valami hasonlóra!

Dezső: Ugyan! Anna gyávább annál, meg egyáltalán: hová menne, miből élne meg?

Zsuzsa: Te azon ne törd a fejed! Inkább igyekezz jóba foglalni magad. Tapasztalatból mondom: ne kísértsd meg a kritikus pontot, mert rámegy a házasságod! Hagyd levegőhöz jutni szegény asszonyt, odahaza nem a hivatalban vagy, ne akard megszabni még azt is, mikor és hová pisiljen. Csúnyán ráfizethetsz az önfejtésedre, különkül, mint a volt uram.

Dezső: Nem értem.

Zsuzsa: Nem tudsz számolni?! A feleséged a két fiaddal három részt cepcerál a megosztott vagyonból, míg te csak egyet. Ha nem vigyázol, kotródsz vissza a lakótelepre, Dezsőkém!

Dezső (elfancsalodott ábrázattal): Nem eszik olyan forrón... Mással igen, de velem nem... Szabadna tudnom: az urad... parancsolgatott?

Zsuzsa: Nem, Géza soha nem igényelt kaszárnyafegyelmet. Házi cicát kreált belőlem. Édesdeden kellett dorombolnom, este tizenegy után sűrűn ásítoznom, hogy észrevegye magát az épp nálunk lebzselő társaság.

Dezső (kétrét görnyed a nevetéstől): Ez jó, nagyon jó! Házi cica, ásítozás... Rég röhögtem ilyen jót! Ne, ne még...

Zsuzsa: Házaselet helyett baráti, munkahelyi kapcsolatokat ápolgattunk. Tudod, a karrier... A zsák meglegelte a foltját. (*Kifakad.*) Irigy pletyka, szemenszedett hazugság! Margóék terjesztik, mert... mert irigyek, mindig is irigyek voltak rám!

Nem igaz, érted, egy szó nem igaz abból, amit összehordanak a hátam mögött! Kelemen nem ejtett teherbe, soha nem volt abortuszom! Bárcsak lettem volna! Istenem, bárcsak olyan lettem volna, legalább tudnám, hogy én szúrtam el az életemet! (*Kezébe temeti az arcát.*)

Dezső: Fel nem foghatom, miért járt el a Flóri szája. Látva látta, hogy a párod tökrészeg, mégis odament hozzá. Téboly, tiszta bolondokháza!

Zsuzsa (felemelt fejjel): Jól el kellett volna agyabugyálnom, kiosztanom, ugye? Szeretnék, de az istennek se tudok haragudni Flórirra.

Dezső: Nagy szíved van.

Zsuzsa: Ne áltass! Anyáskodó a természetem, ennyi. Minden bajom ebből származik. Géza hallani sem akart az örökbefogadásról, hogy mások zabigyerekeit nevelgessük. Rosszul tette.

Dezső: Azóta nem... próbáltad? Tudtommal, nálunk is létezik lombikbébi-program.

Zsuzsa: Semmi. Magtalan vagyok, Bélus szavaival: egy potyára cifrázkodó picra. Igaz, viszonylag jól élek, csak azt nem tudom, minek. Hogy hatvanéves legyek? Hetven? Mondj már valamit!

Dezső (feláll, körbejár a teremben): A párod, élettársad vagy kicsodád, hányadik a sorban?

Zsuzsa: Semmivel sem vagy különb Olgánál, a szomszéd lakásban élő pletykás vénasszonynál! Csuporral a kezében jön cukrot kölcsönkérni, és mire észbe kapok, már a bugyimban kaparászik. Lyuk lehet a falon vagy sztetoszkóppal hallgatózik, a fene tudja! Mindenről tud, ami a lakásomban történik. Ha mégse, veszi a csuprát, kéri a cukrát; tisztázza a homályos részleteket. Tíz év alatt mázsányi cukrot hordott el tőlem.

Dezső: Dolce vita ukrán módra.

Zsuzsa: Bélusom a harmadik, hogy tudjad. Nehogy elpanaszold már, hogy nem töltöttem tele cukorral a csuprodát... Az elsővel pechem volt: Gézát cseréltem Gézára. A végén kedvem lett volna leugrani az erkélyről. A második, na igen, a második jó lett volna, de én hülye – féltékenykedtem! A harmadik... Te, Dezső, rád férne terád is egy kis művészetpártolás!

Dezső: Szeressek bele egy művésznőbe?

Zsuzsa: Vidd el az asszonykádát moziba, színházba; egyszer-egyszer bevásárolni, de nem rád, hanem saját magára! Kényeztesd! Ne úgy nézzen ki, mint egy átlagos hivatalnok szürke, félénk egérkéje.

Dezső: Csináljam azt, amit Flóri?! Na ne, szerintem nem művészet, amit Ágival művel, hanem butaság!

Flóri megmozdul, köhint néhányat.

Zsuzsa: Felébredt?

Dezső: Lehet, hogy nem is alszik. Tökéletlen fajzat! Előttem egy életre levizsgázott, az biztos!

Zsuzsa: Próbálta helyrehozni a hibáját, melletted tanúskodott.

Dezső: Minek? Ki kérte rá? Na látod! Az egész ügy nem lett volna több egy szimpla kocsmai verekedésnél, ha nem óvatoskodik utánunk; ha nem nyefegnyafog, rejtélyeskedik majd egy fertály óráig a kihallgatást végző tiszt előtt, rég az ágyunkban aludhatnánk.

Zsuzsa: Vagy a fogda fapriccsén.

Dezső: Hitvány felbujtó!

Zsuzsa: Mondott valamit, rosszkor és rossz helyen. Nem csinált ilyet, magam sem tudtam, hogy Bélus ennyire féltékeny, képes öltre menni egy engem gyalázó, rosszindulatú pletyka miatt! Margóékat kellene idecitálni, azokat a mocskos szájú, foghíjas, hájas, undok...

Dezső (megáll Zsuzsa előtt): Lotyókat?

Zsuzsa: Pontosan. Mondjad már, mit vétettem ellenük, hogy idestova harminc éve nem és nem akarnak leszállni rólam?!

Dezső: Nem is sejted?

Zsuzsa: Halvány fogalmam nincs róla. Mi van ezen bazzsalyogni való? Megkukultál?!

Dezső: Anno: elszeretted előlük Kelement, drágám.

Zsuzsa (homlokra szorított kézzel hátradől): De hát ennek már... Ilyen nincs! Abszurdítás! Ez lehetetlen...

Flóri: Nagyon is lehetséges. Persze, az még nem lett volna baj, hogy valaki – hogy is hívják? – szerelemből, de hogy utóbb dobja, sárba tapossa egyesek férfi-ideálját, az már baj. Paráznság.

Dezső: Ugye mondtam, hogy nem alszik!

Flóri: Csalódtak. Magukban is, a másikban is: úgy általában. Borzasztóan tud fájni, mármint a csalódás. Az ember felruházik minden széppel, jóval valakit, aztán kiderül, hogy a szekérbakon füttyögő félanalfabéta kocsislegénybe több emberség szorult...

Dezső: Kiről beszélsz?

Flóri: Általában véve. Öt év óta egyik csalódás éri a másikat. Csalódtunk a rendszerváltásban, a kuponban, a kormányban... És persze a szomszédokban, a munkatársakban, a barátokban, pontosabban: akiket annak hittünk. Naponta, óránként, percenként csalódtunk...

Dezső: Ne aprítsd tovább a gerjesztőt! Hová akarsz kilyukadni, de őszintén?!

Flóri (félénken): Nagyon haragudtok rám? Nem gondoltam... Hirtelen felindulásból mondtam... Természetesen, Kelemen nem ízélte fel Zsuzsát, az abortusz csak kitaláció... Esküszöm, nem tudtam, hogy a fiatalember Zsuzsa élettársa! Sokat

mondok, ha öt percig tartózkodtam a bankett-teremben. Nem voltam olyan – hogy mondjam? – állapotban, hogy riszáljak a parketten. Koccintani sem koccintottam senkivel, esküszöm!

Dezső (legyint, leül Zsuzsa mellé): Látod, Flóri: ha nem szipákolysz be és nem jár el a szád, most nem ülnénk itt.

Zsuzsa (rezignáltan): Szánalmasságunk minden pompájában. *(Csend.)*

Flóri: Ez amolyan idézet-féle... Találó.

Zsuzsa (tétován elindul a képzeletbeli ajtóhoz): Nem, Flóri, ez a keserű igazság. Ha egy picivel őszintébb vagyok Bélussal, egy nagyon kicsivel, akkor igen, akkor talán... Jobbat mondok: el sem kellett volna jönnöm a találkozóra.

Dezső: Ezen az alapon azt is mondhatnánk, kár volt megszületnünk. Hülyeség! A végén még behéklizel, én meg krokodilkönnyeket fogok hullatni. Én például vágytam, készültem a találkozóra, s nem hiszem, hogy bármi miatt szégyenkeznem kellene.

Zsuzsa: Fellengzős tirádád miatt sem? Menő építész, sikeres vállalkozó... Engem valahogy másvalakire emlékeztetett.

Flóri: Kelemen majmolta.

Dezső: Kérdezett valaki?! *(Zsuzsához.)* A fő-főkönyvelő, a mellékállásban üzletasszony, akinek száz dollár annyi, mint másnak tíz kopejka: bezzeg, ok nélkül hagyta otthon a szerénységét! Kit akartál becsapni? Kinek akartál tetszelegni? Csak nem Kelemennek?!

Zsuzsa (epésen): Éledezik benned az irigység?

Dezső: Nem félsz attól, hogy visszagúnyollak?

Zsuzsa: Ki vele! Mit nem vágtatok még ma éjszaka a fejemhez?! He? Biz'isten, kíváncsivá tettél! *(Az ujjain számol.)* Beképzelt hisztérika, olcsó picca, karrierista nőtény, kurva... Bocsánat! Paráznát akartam mondani.

Flóri: A paráznaságban, izé... több a tudatosság.

Zsuzsa (magából kikelve): Ti bezzeg szentek vagytok! Merő véletlenből uszítottad rá Bélust Kelemenre; véletlenül taszította le Dezső szeretett volt osztálytársát az étterem emeletmagas bejárati erkélyének lépcsőjéről! Ide is csak véletlenül kerültek, nemde?! Mert amúgy maszületett báránykák vagytok, és békésen bégetnétek valahol, ha ez a rusnya, lötytyedt fenekű fehérszemély... Mit csináltam? Ha nagyon belegondolok, semmit.

Flóri: Mondjuk, ez igaz.

Dezső: Nem mondjuk! Ott van előtte az ajtó, menjen isten hírével! Pá neked, drágám!

Zsuzsa (gúnyosan): De vicces a bácsi!

Dezső (Flórihoz, bosszúsan): Nem fogom szó nélkül tűrni; bolond lennék végignézni, hogy szépecskén, karonfogva kísértáljanak innen! Mellesleg: te maradnál a szarban, Flórikám!

Flóri (elsápadva): Én?! Már megbocsássatok, miért pont én?!

Dezső (dühösen): Mert... mert a nap nem nyugaton kel fel!

Flóri: Szinte előre éreztem... (*Feláll.*) Nekem se protekcióm nincs, se pénzem – akármennyit rám szóhatnak, függetlenül... Ha nagy a baj –nem lehet kicsi, ha ránk zárták az ajtót –, csak abban bízhatok, hogy felépül és megbocsát, de csak nekem. Értitek! Csak nekem! Hirtelen felindultam, ő tudja miért: belátó, megbocsátó ember, gyerekkorunk óta ismerjük egymást, nem tenne velem olyat... Nem, Kelemen nem olyan... Nem hagy cserben, nem árulja el a leghűségesebb gyermekkori barátját: nem és nem!

Dezső: Cserébe majd befektétesz? Állni fog az alku, már hogyné állna, Flórikám! Hálából úgy fogod követni Kelemen éceszeit, mint a pulikutya, még a nyelvedet is kilógatod nagy igyekezetedben. Rám óhajtasz vallani?: tessék! Már csak arra vagyok kíváncsi, mivel hozakodnál elő a bíróságon. Kitalálnál egy új mesét? Ahhoz nincs fantáziád. A felindultságodra hivatkoznál? Ahhoz meg Zsuzsáéknak lenne pár keresetlen szavuk. Lehet, hogy a faluban dicsfény, prókatori hírnév övez, Flórikám, de a városi bíróság nagyon hamar pokollá válhat számodra.

Flóri: Nem tudsz megfélemlíteni – hogy mondják? –, mert nincs mit veszítenem. Neked hivatalod van, befolyásod, kényelmes kis életed – nekem mi maradt? Fuldoklom az adósságbán; Ágnes iszik; az unokáim anyja hétfőgeken Nyíregyházára jár... paráználkodni. Pénzért illegeti magát valami bárban... Torkig vagyok a jó tanácsokkal! Gondoltam rá... Nem adom olcsón... Beállok ukrán nacionalistának, be én – ukránabb leszünk az ukránoknál! Izé, Ágnesem perfekt beszéli a nyelvet...

Dezső (Zsuzsához): Kész, teljesen meghihibant!

Zsuzsa: Tudsz a kezébe kenyeret adni? Nem? Akkor meg hallgass!

Dezső: Kelemen sem tudott...

Zsuzsa: Nem akart. Igazam van, Flóri? Mennyi pénzt kértél tőle?

Flóri: Igazán nem sokat...

Dezső: Házi szükségem, fizetésig?

Flóri: Nem tudom, nem emlékszem... Ott állt, gondoltam, ha valaki, akkor ő biztosan kisegít. Nevetett, vállon veregetett... Ajánljk fel zálogot, mondta, meg azt is, hogy nem értek a pénzhez. Az olyanoknak, mint én, Dárius kincse is kevés lenne. Vállalkozzak, verjem fogamhoz a garast; úgymond tele a tőke a folyton pénz künyeráló élösködőkkel. Így, ilyen szép szóval.

Dezső: A rohadék!

Bélus váratlanul felugrik, előrehajol, öklendezik; meg sem áll a baloldali sarokig.

Bélus: A perceken megdöglök! (*Hátraszól.*) Seperni mindenütt egyformán sepernek, a kérdés az: miért? Értitek?! (*Öklendezik.*)

Dezső: Egy árva kukkot sem. Megjegyzem, hogy később ne legyen belőle vita: a termet te fogod reggel kitakarítani.

Bélus (kiegyenesedik, mélyeket sóhajt): Na és! Ne izgulj, nem fog kiesni kezemből a súrolófa!

Dezső: Nem izgulok.

Bélus: Nem a fenét! *(Előjön a sarokból.)*

Dezső: Magadról ítélsz?

Bélus: Nagyrészt. A gorbacsovi éraban közterületen való részegeskedésért előállítottak párszor; volt szerencsém megtapasztalni, hogyan lötytennek össze – egyik percről a másikra – a zárkában hozzád hasonló, magabiztos hólyagok.

Dezső: Jusst se hagyom magam provokálni!

Bélus: Stimmel. Szereted magad kifelejteni a balul sikerült dolgokból. A te bajod. Én legalább tudni fogom, miért sepregetek.

Zsuzsa: Beavatnátok? *(Eljön a képzeletbeli ajtótól)* Sepregetés, súrolófa – beszéljetek érthetően!

Bélus: Nem vagytok őszinték.

Zsuzsa: Ez rám is vonatkozik?

Bélus: De még mennyire! Ne add az értetlent! Ugyanolyam karrierista maradtál, amilyen voltál. Nem vagyok részeg *(előre nyújtja a karját)*, látod, nem reszket a kezem.

Zsuzsa (sértődötten hátat fordít Bélusnak): Ha ezt érdemlem tőled, köszönöm! Ilyet még kitalálni is...!

Bélus: Nem művészet. Már akkor gyanakodnom kellett volna, mikor az ungvári vasútállomás restijében szó nélkül kifizetted az egymás után megivott féldecijeimet. *(Végigheveredik a fekhelyén: nyújtózkodik, ásít, a plafont bámulja.)*

Zsuzsa: Megmondanád, mi a jó frászt csinálhattam volna!

Bélus: Nem tudom. Egy biztos, túl látványosan dongtad körbe Kelemen a banketten. Sokaknak feltűnt, többeknek eszébe juttatta az apropót: hogy az osztály büszkesége, a pénzes vállalkozó két éve sajnálatos módon megözvegyült. Áldott emlékü felesége megcsúszott, leesett, szörnyethalt. Azt, hogy miért járkálgatott ki szegény asszony az egyik építkezésre, kapaszkodott fel naponta a nem tudom hányadik félkész emeletre: nem firtatták. *(Felkönyököl.)* De annál többet és aprólékosabban suttoztak lépéselőnyről, első szerelemről, amit könnyű felmelegíteni... Folytassam?

Flóri: Megáll az eszem!

Bélus: Nekem már megállt. Egyébre sem tudtam gondolni, mint hogy gyorsan lezargatom az egymondatos szerepemet, veszem a kalapom, és kis szerencsével még elérem az utolsó vonatot.

Zsuzsa (hüledezve): Ez hallatlan! Miket feltételeznek rólam... Szemenszedett hazugság! Teljesen elvette eszűket az irigység!?

Dezső: A párod nem hazudik, valóban folyt pusmogás. Margóék az esküvő napját is tudni vélték.

Zsuzsa (kifakadva): Mindenki megbolondult! Nem igaz, nem lehet igaz... *(Föl-alá jár.)* Gondolkozzatok: hol lennék most? Ha csak fele igaz a kitalációnak, kinek az ágya mellett tördelném a kezem? Bizony isten, megőszítik az embert időnap előtt!

Bélus (egykedvűen): Hogy ki kit őszít meg, azon lehetne vitatkozni.

Zsuzsa: Hát vitatkozzunk! Gyönyörűséges emberek vagytok, mondhatom: süljön le a képetekről a bőr! Egész éjszaka egy fél szóval el nem árultátok, mi folyt a hátam mögött! Ez igen, ezt nevezem...!

Flóri (védekezően felemeli a kezét): Legfeljebb öt percig tartózkodtam a teremben. Jőformán azt se tudom, kik voltak jelen.

Zsuzsa (gúnyosan): Persze, Flórikám; hogy mondjam, Flórikám: csak ugyanarra gondoltál, mint a többiek. Szégyelld magad! Paráználkodás! Kell tőled nagyobb hímrinyó! *(Bélushoz.)* Kényelmesen fekszel, drágám?! Tentélj szépen, aluszikálj – én majd tartom a hátam érted! Ne hozzak tejbeapít: egyet a mamának, egyet a papának *(Lekever egy jókora pofont Bélusnak.)* Ezt meg neked, hogy megemlegesd a jó nevelést! Féltrehívhattál volna, megsúghattad volna: te szerencsétlen, ezt és ezt sutto gják! Nem. Inkább hősködtél, rátettél egy lapáttal, hadd legyen miről csámcsogni az elhízott, bűdös szájú lotyóknak!

Dezső (nevetve): Ez igen, fiatalúr – most tessék bölcselkedni!

Zsuzsa (dühösen): Várd ki a sorod, hozzád is lesz egy-két szép szavam!

Dezső: Állok elébe!

Zsuzsa: Akkor miért hátulról támadtál Kelemenre? Féltél a szemébe nézni? *(Fitymálón.)* A másik hőscincér!

Dezső: Ki állít ekkora baromságot? Kicsoda?!

Zsuzsa (visszanyomja Dezsőt a székre): Te magad. Nincs egy félórája, hogy dicsekedtél vele.

Dezső: Hogy én dicsekedtem? Régen hazudhattál ekkorát!

Zsuzsa: Flóri, Bélus: szoktam én hazudni? Igen vagy nem?

Bélus: Nemigen.

Zsuzsa: Komolyan kérdeztem. Nagyon komolyan!

Flóri: Izé... valóban hátulról...

Dezső (felháborodva): Te szerencsétlen, kint se voltál az erkélyen! Féltél kidugni a hazug, mocskos, repcses pofádat!

Flóri: Hogy hol álltam, rám tartozik. Láttam, amit láttam.

Bélus (felül): Ejnye-ejnye, apjukom, evésre kellett volna használni a szád.

Dicsekedtél? Mehetsz az istenhez panaszra, sorba állni a sóhivatalban!

Dezső (békülékenyen): Vettem az adást, értem a viccet. Okos dolog lenne tőletek, ha befejeznétek!

Bélus: Azt lesheted!

Zsuzsa: Semmi kedvünk a bíróságot járni!

Dezső: Ne csinálj ostobaságot!

Zsuzsa: Te kezdted!

Dezső: Egész éjszaka egy rossz szót nem szóltam hozzád.

Zsuzsa (töprengve): Jót se nagyon. De nem érdekes. Elmerengtünk a múlton, felidéztük az emlékeket; feltéptük a sebeket – végeztünk egymással.

Dezső: Ezt aláírom...

Zsuzsa: Majd azt fogod aláírni, amit eléd teszek. Biztosítlak, nem fogod megköszönni!

(Folytatjuk)

EM · 2009

OLÁH ANDRÁS

rövidzárlat

*híg levegőben fuldoklik a meleg
lerázza az égből a teliholdat
a műtőasztalon karcsú fény remeg:
rövidzárlat ez – terméketlen holnap –*

*hiányod verdes a kórházi ágyon
még föllelegzik a tehetetlen test
a nővér árnyékkal alkoszik s ápol
ágytálat cserél és biztatni se rest*

*pillantásod az élet leltározza
felesküsznek rád a részeg hajnalok
de neved a lázlapról visszalopja*

*Isten: szemed izzó parazsa vacog
rád hegesedik a hánykódó végtelen
– üres a test a röntgenfelvételen*

[tépelődésed]

*tépelődésed megfojtotta az időt
gyáván mozdult a kilincs
s elveszett örökre ami nincs*

takarékos üzemmód

*becsukódnak benned az álmok
perforálódsz mint a gyulladt vakbelek
reggelente alig nézünk egymásra
átutazód lettem: tévedésből
még neked kézbesítenek
de már csak úgy épülök beléd
mint elejtett vadba a halálos seb*

el semmi sem múlik

(szonett-kísérlet Fecske Csaba rímeire)

*a lélek ennél messzebb már nem lehet
más éli sorsomat – a jel rajta van –
lopni tanul a korrump emlékezet
s az Úr is övön alul üt untalan*

*de el semmi sem múlik csak ott marad:
mint kutya a nyomot – üzőtt-kergetett
a halál futótüze... a boltozat
megrepedt e múlt nélküli lét felett*

*s örölt a könnyörtelen gyilkos idő...
míg másokban magamat kerestem csak
egyetlen sebben elfért a lehető:*

*nyomort cseréltem hát – végső változat:
minden út felfeslő fájdalom – tűnő
mosoly – s árnyékom a hiteles nyomat*

SZ. MOLNÁR FERENC

Doxa-história

Mindenkinek szüksége lenne lazításra. Közhely, de igaz!

És ha minket Szalontay főtörzsnek hívnak, még inkább megtapasztalhatjuk az élet nedvének eme poshadását.

S hogy az állóvíz ne az legyen, ami, e célból fentebb nevezett Jancsink mindenre kész volt.

Először is elvégzett egy gyorsalpaló zsarutanfolyamot, amelynek időtartama – beleszámolva kétheti szabadságot is – 21 nap volt. Hétfő esténként, amikor párhuzamosan adták az Ensziájeszt a Kékfénnyel, szintén sokat tanult. A távirányító ilyenkor kapta a napi parancsok 99 százalékát. A sztárkopók technikáit elvesze Szalontay úgy döntött, neki is IQ-bajnok nyomozóvá kell válnia.

De mi után nyomozzon?

A válasz szerencsére nem sokáig okozott nagy fejtörést. Elég volt megnéznie a krimihétfő legutolsó sorozatát, és mint Zeusz agyából Athéné, úgy pattant ki belőle az elhatározás: a nők ellen elkövetett bűncselekményeket fogja kutatni.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy Jancsi a nők iránt különösen vonzódó lovag volt. A baj csak abban a csöppnyi tényben lakozott, hogy 2008-ban senki nem kért a Mikulástól egyetlen hús-vér Don Quijotét sem.

„Ettől függetlenül a nőket valakinek meg kell védenie ebben a modern, veszélyekkel terhes világban. Ha nem mástól, hát önmaguktól” – mialatt Jancsi ezen gondolkozott, nem engedte, hogy az agyműködés bármiféle jele kiüljön az arcára. Elégedetten nyugtázta a felsejülő lehetőséget: „Most aztán bevágódhatok a női nemnél!”

Már csak a módszer hiányzott.

Hetek, hónapok teltek el a megfelelő metodika keresésével. Agyának kerekai fáradhatatlanul kattogtak a megoldás felé. Néha ugyan elhallgattak, de csak azért, hogy hagyják a szomszédokat aludni.

Hogyan is kezdjen hozzá?

Jancsi rájött, hogy erre a kérdésre csak dörzsölt, minden hájjal megkent ember tud válaszolni. Más szóval: vagy egy ügyvéd, vagy egy alkoholista.

Mivel az utóbbi bérezése jutányosabbnak tűnt, az szomszédot választotta. Pityu bá' ugyanis rég megitta élete italának javát, s mivel a mondás szerint *in vino veritas* – ő tudta, mitől döglük a légy.

– A legtöbb ilyen lányt újsághirdetésekből árulják. Szégyen, hogy kihasználják őket. Az én időmben... – motyogta felvilágosításképpen, majd felhörpintette a potya egészét.

Az ily módon megokosított Szalontay útja egy bódéhoz vezetett, ahol megvásárolta a legtöbb apróhirdetéssel kecsegtető újságot, és bösz keresésbe kezdett. Félórás kutakodás után két hirdetés maradt a látókörében. Az egyik így szólt:

„Igényeidet ismerem. Munkámra még nem volt panasz. Ha segítségre van szükséged, hívj (60336...)! A gyengébbik nem egy kreatív képviselője.”

A másikban ez állt:

„Jól tartott, arannyal ellátott Doxa babáimat megvételre kínálok, kortól függetlenül. Egyeztetés helyszíne: X Y kávézó. Ideje: a koraesti órákban. Utóirat: keresd Karcsi bácsit!”

Jancsi ismét olyat tett, amit ritkán szokott: elkezdett gondolkodni. „Az első hirdetés munkáról szól – brrr! –, ezért a jelen álláspont szerint itt bárminemű bűntény megnyilvánulásának gyanúja megalapozatlan” – vélekedett.

Na de a másik!

Az már kezdettől fogva gyanús volt számára. „Babák – azaz lányok – megvételre, hát kell ennél több? Itt bizony súlyos vétség elkövetésének veszélye forog fent!

Civil ruhába öltözött, vette a kalapját, mert Mátyás királyhoz hasonlóan kilétét fel nem fedve akarta meglepni a „vén kujont”. Taxit rendelt, hogy mielőbb eljusson az XY kávézóhoz.

Amint belépett a terembe, az öreg „strici” egyből kiszúrta őt. „Adok én neked doxázást!” – dúlt-fült magában Jancsi, de persze, előbb példás polgári magatartással köszönt:

– Jó napot kívánok! Maga az a babaárus?

– Adjon Isten! Én volnék. Egyébként Keller Károly, de nyugodtan hívjál csak Karcsi bácsinak... Hát akkor ülünk le! – tette meg barátságos gesztusát az öregúr.

„Hehe, te biztosan ülni fogsz!” – somolygott befelé elégedetten a főtörzs. Fennhangon pedig közölte a tényállást:

– Az én nevem Szalontay János. Tudomásomra jutott, hogy Ön, K. Károly, lányokkal kereskedik!

– Rájuk nézve igencsak sértő a lány megnevezés. Jobb szeretem „babáknak” nevezni őket, mivel ezeket évtizedek óta gyűjtöm, éppen ezért nagyon kedvesek nekem – válaszolta az öreg.

– Azt meghiszem! Belőlük él... Mondja, mennyiért adja őket?

– Az attól függ...

– Mitől?

– Hogy melyiken mennyi az arany meg az ezüst. És hogy melyik hány éves, mert minél idősebb, annál inkább antik – ahogy úriemberek mondják –, tehát drágább.

– Öreg, én ezt nem éppen így mondanám! – ellenkezett Szalontay.

- Látom, te nem is vagy úriember – hangzott a frappáns válasz.
 - Ha már úgyse vagyok úriember, akkor megkérdezhetem: melyik a legrégebbi Doxája?
 - A legrégebbi? Egyidős az 1906-os olimpiával, ugyanis arra csinálták.
 - Csinálták, mi? Megrendelésre?!
 - Ahogy mondja. Egyébként a jó minőségű Doxák mind svájci származásúak.
- Onnét hozzák őket.
- Miért, itt nincs belőlük elég?
 - Nincs. Látom, kezd megjönni az esze! – bólogatott az öreg.
 - Miért nincs?
 - Miért, miért! Azért, mert itt már kezdenek kimenni a divatból.
 - Mit bolondozik, Öreg? Ezek mindig is voltak, meg lesznek is!
 - Ezt biztosan azért mondja, mert sok Doxával volt már dolga – hangzott a lényegyet firtató feltételezés.
 - Mit képzelsz! Hogy merészel így pimaszkodni velem!
 - Nem pimaszkodom. Csak azt mondom, az én portékámmal jól járnál, fiatalúr.
 - Persze, jól járnék. És a lánykák is mindig jól járnak, ugye?
 - No, azért nem mindegyik. Egy-kettő az öregebbik fajtából nem mindig tudja ellátni a funkcióját.
 - Akkor meg miért tartja őket?
 - Azért, te nagyokos, mert így is értékesek, ahogy az előbb mondtam!
 - Na-na, ne merjen így beszélni egy exkluzív személlyel!
 - Bánom is én, ki vagy! Látom, hogy téged nem igazán érdekelnek az órák.
 - Parancsol?! – kérdezte bambán a zsaru.
 - Mondom: az órák – ismételte jócskán erélyesebb hangnemben az öreg. – Talán baj van a hallásoddal?
 - Maga főhülye! Miért hozta fel most az órákat? Megbolondult?
 - Én nem, ez a baleset veled történt meg még akkor, mikor anyád a világra hozott! – vágta a főtörzs képébe csípős választ Keller úr. Aztán elmagyarázta, hogy a Doxa egy svájci óramárka.
- Jancsi e hír hallatán nem tehetett mást, mentséget próbált találni baklövésére.
- Én sem vevő vagyok, hanem rendőr! – fedte fel kilétét.
 - Igen? Hát akkor jól mondtad az előbb – tényleg hülye vagyok. Ellenkező esetben szóba se álltam volna veled. Isten hozott, kollégá!

Miniszterelnöki évértékelő 2020

*Kivonatosan közreadva, mert az
államilag garantált hülyeség(ek)ből
ennyi is sok(k)*

Tisztelt Honfitársak, Honfitársnők, Polgártársak, Polgártársnők, Elvtársak és Elvtársnők!

Engem és a kormányt igen nagy örömmel tölt el a tudat, hogy országunk virágzik, sőt, programunk révén sikerült felzárkóznunk az Európai Unió által előírt követelményekhez.

...A belpolitikában rend van, a külpolitika bonyodalommentes – ezt kormánylapunk is megírta. Tudom, mert én parancsoltam meg nekik. Örvendetes, hogy ilyen elkészerítő gazdasági-külpolitikai helyzetben – amikor különböző nációk vezetői ujjal mutogatnak egymásra, hogy miattatok mélyül a válság –, mi nem követjük az ő példájukat. Mi nem mondunk durva szavakat egyetlen szomszédos vagy más nemzetre. Nálunk a párbeszéd változatlan: vagy mi nem beszélünk senkivel, vagy – és ez sokkal jellemzőbb – mihozzánk nem szól senki.

...Barátain! Örömmel jelentem, gyógyulnak a Trianon okozta sebek! Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint hogy katonai egységeink egészen a távoli Afganisztánig védelmezik érdekeink határait. De ne legyünk túl mohók! Tudjuk, ki mennyire hiú, annyi esze hiányzik. Azaz: nem állhatunk meg a területi revansnál. Nem! Máshogy is törleszteniünk kell. Például egy közelgő Magyarország–Franciaország focimeccsen. Igen, kimondom: le kell gyűrnünk a frankokat! Győzni fogunk! Nem kicsit, nagyon! Erre maga a kormány vállal garanciát. Már meg is vettük a megfelelő játéklevezetőket és játékosokat; többek között Messi, Kaká és Cristiano Ronaldo magyarosítása is folyamatban van. Az ellenzék most biztosan azt kérdezi, miből. Nos, ne aggódjatok! A kormány Szabolcs-Szatmár-Bereg elzalogosítása révén először préselt ki hasznot ebből a jobb sorsra érdemes megyéből. És ez nem minden! A 2022-es foci VB után a Kakáék eladásából származó eurómilliókat nemzeti pénzügyezeteknél szeretnénk lekötöni. De fontos tudnotok, hogy nem vagyunk jószok. Nem tudunk cigarettacsikkból kártyát vetni. Honnan is tudnánk, hogy jövőre az Ambro vagy a City Bank lesz-e az, amelynek kamatkínálata a legkedvezőbb feltételekkel fog kecsegtetni. Ha sokszor meggyőzőek vagyunk is, jó, ha tudjátok: nem vagyunk istenek. Sajnos! De ez már belpolitika – abban pedig mi vagyunk az illetékesek.

Térjünk is át a belügyekre. Ezeken a területeken akadt a legtöbb tennivaló, ezért itt válogatott fehéringesekre volt szükségünk. Sajnos, nehezíti helyzetünket,

hogy az utóbbi időkből már nem volt mit és miből osztani. De ne beszéljünk tesze-toszá! A hétszázat neki, csapjunk a közepébe!

...Harmincévi kormányzásunk eredményeként végre bevezethetjük az eurót, mert – szerencsénkre! – Brüsszelben megértették, monetáris téren is az európai kultúrközösség szerves része kell hogy legyünk. Nagypolitikai szemléletváltás történt: felnőtt egy olyan nemzedék, amely megértette, hogy a koldusnak is adni kell, hisz ő is ember.

Majdnem ilyen horderejű problémára sikerült megoldást találnunk a múlt havi pártértekezletünkön. Testvéreim! Tanácskozásunkon 110 százalékos szavazataránnyal jóváhagytuk azt a törvénytervezetet, melynek hatására megszűnhetnek a nyugdíjrendszerrel kapcsolatos problémák. Javaslatunk a 19. századi amerikai indián probléma megoldásában alkalmazott módszerre épül, és az annak alapján kidolgozott tízezer oldalas bizottsági tanulmány fő konklúziója a következő: a nyugdíjprobléma fő oka maga a nyugdíj! Ha nem adunk nyugdíjat, akkor nyugdíjprobléma sincs. Különböző is, történetük során a magyarok szignifikánsan több évet éltek nyugdíj nélkül, pedig még földgázuk se volt. Nem baj, a hagyományokhoz híven kijelentem: két-három éven belül nekünk sem lesz.

...Más téma: a gazdaság. Nos, a termelés üteme és intenzitása megfelelő. Amióta vállalatunk 90 százaléka áttelepült Szlovákiába, a munkaügyi sztrájkok olyan ritkák, mint Magyarországon az inflációcsökkenés. Apropos, infláció: itt hívom fel a közgazdaságtanos hallgatók figyelmét arra, hogy a hazai gazdaság példáján megismerkedhetnek az utóbb említett jelenség mindhárom formájával: a kúszó-, vágató- és hiperinfláció rövid időn belüli gyakori váltakozása igazi hungarikum lesz!

...Gyerekek! A legfontosabbat még nem is említettem. Végre van új főbíránk! Személyiségi jogait figyelembe véve elmondhatom, hogy az illető neve T. Igor. Neki sikerült az, ami csak keveseknek adatik meg: volt szerencséje megtapasztalni az ítélkezési mechanizmus mindkét oldalát!

...Végül, de nem utolsósorban, örömmel osztom meg veletek, hogy az egészségügy helyzetén szintén sikerült javítani. Legjelentősebb vívmányainkat a közösségi lélekgyógyászat terén értük el. Évszázados nemzeti depresszióknak – a kormány és a civil társadalom által támogatott pragmatikus szemléletváltásnak köszönhetően – sikerült véget vetni. Azaz, ha A párt tagja ezelőtt tíz évvel megígérte B párt tagjának, hogy fellógatja, akkor A párt tagja ma már a non-verbális eszközöket sem rest bevetni.

...Beszédemet az „Épp testben épp lélek” mottóval fejezném le, akarom mondani: be. Hiszen tudjátok, a rokkantsági nyugdíj is nyugdíj!

IHOR RIMARUK (1958 – 2008) egyike az 1980-as években jelentkező új ukrán költőnemzedék legjelentősebb alakjainak. Haláláig elkötelezett híve a modernizmusnak. Kortársai és műveinek rangos elemzői szerint a költő alkotásaiban egyfajta „rejtett Vergiliusként” jelenik meg, aki saját maga is szenved küldetésének emocionális és karizmatikus feszültségétől. Protesztáns beállítottsága szervesen kapcsolódik a *Szent György zsoltáraiban* (a költő műhely elnevezésével azonos című antológia, 1997) megjelenő lírai énjéhez. Egész életműve mögött ott feszül a minden „legitimációval” szembeni permanens tiltakozás, miközben az önkifejezés szokatlanul új lehetőségeit keresi. Költeményeit több nyelvre lefordították: angol, spanyol, lengyel, orosz, román, svéd és német nyelven jelentek meg a modern ukrán költészetet népszerűsítő antológiákban.

IHOR RIMARUK

Lenyomat

Irénnek

*egy csöndes-csöndes
parton fogunk élni
gyermekként még büntelen
eretnekek miként Forországban
örségünk éber éroszban
még nem ér véget augusztusunk
napbarnított tested lenyomatát
térdednek és könyöködnek
és íveidnek édes ékirását
homoklapra rajzolja mint
fénymásoló a titkosírást
a méhkasok égi jelekkel telített
zsongása közben a mézédés ködben
öntudatlan elrontott múltunkat mint Tróját
kiásom holdfénynél
olvassa az angyal a parti homokban*

lenyomatodat

Megvilágosodás

*ó isten két középkorúnak
emberként jelenj meg
július mottója ez fény és félelem
fohász a szakadék felett
ragyogó*

*az egész benned megtestesülten
áll kezét vállamra helyezve
a nyár dallama csupán a szem
billentyűk csillogása*

talán

* * *

*Nem találtok engem itt már.
E világvégi szegleten
augusztusi tengerem vár,
pontos dátum jegyemen.
Szerencsének ott a patkó,
halfogáshoz -- háló, szakadt...
néha egy-egy ihletett szó
véletlenül meglátogat.*

*Általnéznek itt a vízen
a kövek és a moszatok.
Éhes lelkemnek malasztért
imádkozom, ahogy tudok,
másért: tüskebokr szaggat –
vártam volna olajfák közt...
Ha vesztettem, sajátomat,
nem kap az, ki nem könyörög.*

*Negédesek nektárt nyálnak,
keserűek füvek mérgit –
ne keressetek engemet:*

*nem soká leszek én itt.
Ismét eltűnök, uraim,
s túl a néma sötéttségben
töviskoszorúm lesz az ég,
s pontos dátum keresztemen.*

CZÉBELY LAJOS fordításai

RUSZIN NÉPBALLADA

Talányfejtő szeretők*

*Tarka réten, falu szélén
gránitszikla az út mentén.
Az alatt a kőtömb alatt
hűvös vizű forrás fakad.*

*Román épp arra legeltet,
lovát éppen ott itatja,
szőke kislány jön a kútra,
nyájasan őt megszólítja:
– Tedd félre a kannát, kérlek,
egy kis beszédem van véled.*

*– Aj, Románom, egyetlenem,
ne mulasd az időt velem,
hogyha késve érnék haza,
az én anyám megkontyolna.*

*– Ne félj, galambom, ha kérdi,
te csak ennyit mondj majd néki:
„A gázlóról ludak jöttek,
a forrásban megfürödtek,
alig számolhattam tizet,
mind felzavarták a vizet.
Én meg csak ott ülök, s várom,
hogyan letisztuljon, leszálljon.”*

*– Aj, Románom, egyetlenem,
fejtsd meg ezt az egyet nekem:
Gyökre sincs, mégis növekszik,
lángja sincsen, mégis izzik,
virul, bár virágja nincsen,
ezt fejtsd meg nekem, én kincsem!*

*O. I. Dej: Báládi. (Kohánnyá tá dosljubnyi vzajemini) Kijiv, 1987. 32.o.

– Kő növekszik gyökér nélkül,
a szív izzik lángok nélkül,
a lomb virít virág nélkül,
én kedvesem, egyetlenem.

Anyám, amint hazaértem,
Seprűnyéllel esett nékem.
– Ne verj anyám, szépen kérlek,
elmondok én mindent néked:
A gázlóról ludak jöttek,
a forrásban megfürödték,
alig számolhattam tized,
mind felzavarták a vizet.
Én meg csak ott ülök, s várom,
hogy letisztuljon, leszálljon,
zöldlombú jávor tövében,
az én Románom ölében.

Vári Fábán László fordítása

BOTLIK JÓZSEF

II. Rákóczi Ferenc és a gens fidelissima

A Nagyságos Fejedelem, II. Rákóczi Ferenc leghűségesebb népéről – gens fidelissima –, a ruszinokról szólnunk, akiknek élete, sorsa elválaszthatatlanul összefonódott a munkács-szentmiklósi uradalommal, a Rákóczi családdal, a kezdetben ortodox, majd görög katolikus egyházzal, a munkácsi görög katolikus püspökséggel.

A történelmi Magyarország északkeleti részén, a mai Ukrajnához tartozó Kárpátalja hegyes vidékén a 13. század második felében jelentek meg a ruszinok, más nevükön rutének, magyar-oroszok, kisoroszok. Beköltözésük időpontját azonban többen vitatják, a nézetek – melyeknek valós alapjaik is vannak – három csoportba oszthatók. Egyesek szerint már a magyar honfoglalás, 895 előtt éltek ruszinok az északkeleti hegyvidéken és másutt is a Kárpát-medencében, de beleolvadtak a letelepült magyarságba. Mai lakóhelyükön, Kárpátalján azonban nem élhettek, mert az akkor sűrű erdősséggel volt borítva, így legfeljebb a Kárpátok déli lejtőin, a patakok és a folyók völgyében lakhattak nomád pásztorokként. Ez már a másik nézet, amelyet alátámaszt, hogy az északkeleti Kárpátok e része a tatárjárásig, a 13. század derekáig teljesen lakatlan volt, az egész országot körülvevő védőtorlasz, vagyis a gyeptű egyik szakaszát képezte. A gyeptű csak néhány napig tudta visszatartani Batu kán hordáit az ország belső területeitől, mert a tatárok felégették, illetve megsemmisítették a különféle mesterséges akadályokat, árkokat, sövényeket, földhányásokat, valamint fa- és kőtorlaszokat. A harmadik – teljesen megalapozatlan, történelmi tényekkel nem alátámasztható – nézet az ukrán nacionalista történetírásé: Kárpátalja a magyar honfoglalás előtt a Kijevi Ruszhoz tartozott. Ezzel akarják utólag „történeti okokkal” bizonyítani Kárpátalja 1945. évi Szovjetunióhoz való csatolását és a mai Ukrajnához való tartozását.¹

Egy példa az 1945 utáni kárpátaljai szovjet történetírás szemléletére: „A magyar feudális állam keleten az óorosz állam legtávolabbi földjeivel – a Kárpáti Russzal – volt határos. Ez a határ a Tokaji hegyektől a Tiszáig, onnan pedig a(z Ecsedi-) lápig húzódott, és azután a Szamos és Kraszna felé kanyarodott. A XII. század nyolcvanas éveinek végén Magyarország elfoglalta a Kárpátontúlt, és a Kárpátokig tolta ki határát. Roman Msztyiszlavovics halics-volinai fejedelem nem állt ellen a

¹ Bulla Béla – Mendöl Tibor: A Kárpát-medence földrajza. Budapest, 1947, 452-454.; Lásd bővebben: Fodor István: Östörténeti tévutak és történeti tudatunk torzulásai. – In: Múzeumi Közlemények, 1982/1. sz.; Нариси історії Закарпаття. Том I. (з найдавніших часів до 1918 року). Редакційна колегія, відп. ред. І. Гранчак. Ужгородський Державний Університет Інститут Карпатознавства, Закарпатська Обласна Організація Товариства Охорони Пам'яток Історії та Культури. Ужгород, 1993, 46-58.; Udvari István: A ruszinok. – In: Európai Utas (Bp.), 1992/4. (9.). sz., 57-61. p.

magyar királyok agresszív cselekményeinek, mert lefoglalta a kijevei fejedelmi szé-
kért folytatott harc és birtokainak kiszélesítése Litvánia rovására. A Kárpátontúlon
erősödni kezdett a magyar hűbérurak hatalma”.²

A tatárjárás, 1241-1242 után IV. Béla királyunk új védelmi rendszert épített
ki a hegyeken, magaslatokon emelt várakkal, illetve hozzákezdett a gyepeülvék,
vagyis vonalak benépesítéséhez. A mai Kárpátalja hegyeit nem hadi, hanem gaz-
dasági célokra használták, és hozzáfogtak az erdők irtásához, azok helyén falvak
létesítéséhez. IV. Béla király, majd utódai e területen nagy kiterjedésű birtokokat
ajándékoztak híveiknek, akiknek a kialakuló uradalmakat be kellett népesíteniük.
A földesurak onnan hoztak telepeseket, ahonnan tudtak. Ezt a munkát a kenézek
(a nyugati végeken soltészeknek hívták őket) végezték, akik a Kárpátok északi
és északkeleti oldaláról, Halicsból és Podoliából hívták be a ruszin jobbágyokat.
Szolgáltatuk fejében az általuk alapított irtásfalvak bírái lettek, viszont a földesúr
jobbágysai voltak, de a robotterhek alól felmentést kaptak. A jeles tudós, Hodinka
Antal megállapította, hogy a rutének betelepítése a gyepeüvonaltól a határ felé
történt, mert legrégebb falvaik az ország kapuihoz vivő közlekedési utak mentén
találhatók. A másik fontos szempont, hogy a Magyarországra települő rutének
nem egységes nemzetként vagy népcsoportként érkeztek, hanem a kenézek által
különböző időkben és helyekről erdőirtásra, földfoglalásra ide vezetett jobbágyok.
Ezt bizonyítja az is, hogy a rutének sem nyelvileg, sem szomatológiailag, sem
ruházatilag nem homogének. A rutén falvak keletkezése a kenézlevelekkel kezdő-
dik. A legtöbbet Bereg vármegyéből ismerünk, mert a munkácsi és a szentmiklósi
uradalom sok kenézlevél (*litterae keneziales*) másolatát megőrizte.³

A rutének egyik legnagyobb betelepülő raja Koriatovics (Korjátovics) Tó-
dor podoliai herceg vezetésével 1397-ben, Zsigmond király idejében érkezett a
mai Kárpátalja területére, ahol a király Munkács várát adományozta számára.
„Koriátovics kísérlőinek számát 40 000 főre, sőt családra tenni, mint némelyek
teszik, szembeszökő nagyítás, mert ő, mint menekült került az országba, s nem
valószínű, hogy szűkebb környezetén kívül nagyobb tömeget hozott volna magával.
Akinak 40 000-nyi népe van, nincs oka menekülésre”.⁴ A menekülő herceg népe
csupán néhány száz fő lehetett.

Koriatovics a munkácsi herceg címet is megkapta és a történelmi hagyomány
szerint ő alapította a munkács-csernekhegyi kolostort, amely a későbbiekben a

² A boldogság felé. (Kárpátontúl vázlatos története). Uzsgorod, 1975, 14. p.

³ Lásd bővebben: Bonkáló Sándor: A rutének (ruszinok), Budapest, 1940.; Sas Andor: Szaba-
dalmas Munkács város levéltára 1376-1850. Munkács. 1927.; Hodinka Antal: A munkácsi gö-
rögsertartású püspökség okmánytára. I. köt. 1458-1715. Ungvár, 1911; Gáspár János: A keleti
szlávok antropológiája, különös tekintettel a kárpátaljai ruszinokra. Ungvár, 1944.

⁴ Szabó Oreszt: A magyar oroszokról (ruthének). Budapest, 1913, 42.; Lásd bővebben: Bélav
Vilmos: Máramaros társadalma és nemzetiségei. (A megye betelepülésétől a XVIII. század elejé-
ig.) Budapest, 1943, 9-96. p.

kárpátaljai rutének vallási-kulturális központjává fejlődött. A kárpátaljai rutének papjai a 13. század elejétől a 15. század közepéig a Kárpátok túloldalán fekvő halicsi, premisli (ma: Przemyśl, Lengyelország) püspökségből érkeztek. „Az egyház megszervezése a munkácsi bazilita monostorból indult ki. Kárpátalja és a szomszédos megyék görögkeleti lakosainak egyházi feje a munkácsi monostor főnöke (igumenje) volt. Lukács presbiter volt az első igumen, püspöki joghatóságot gyakorolt 1439-1445 között, és így erre az időre tehető a püspökség eredete”.⁵ Ez annál is inkább így lehetett, mivel a korabeli magyar törvények és a katolikus egyházjog szerint a munkácsi görögkeleti püspökség csak névleges és nem kanonizált püspökség volt. Egyébként a munkács-szentmiklósi uradalom időnként változó birtokosai sem tekintették püspöknek a kolostor igumenjét, és gyakran kényük-kedvük szerint jártak el vele szemben. A falusi papok - a batykók, vagyis „atyák” - közbizony sorban élő tudatlan és tanulatlan szegény emberek voltak, de a monostor élenjárói sem tűntek ki teológiai képzettségükkel.

A munkácsi püspökség létezése a 15. század közepétől eredeztethető, amit Mátyás királynak egy 1458. augusztus 14-én kelt oklevele is megerősít. Eszerint a Szent Miklósról elnevezett bazilita kolostor apátja ekkor már valós joghatóságot gyakorolt minden rutén felett. Azt nem tudjuk, hogy mikor szentelték püspökké az apátokat, de egy 1491-ben kelt oklevél szerint egy Iván (Ioannes) nevezetű püspök a kolostor igumenje és a vidék főpásztora volt. Az sem ismeretes, hogy az egyházszervezetet Halics, Kijev vagy netán Konstantinápoly alapította, az viszont bizonyos, hogy 1491-től folyamatos a munkácsi püspökök sora. A kolostor szerzetesei közül választották őket, és joghatóságukat Kassától Máramarosig következetesen gyakorolták Magyarország északi vidékén. A munkácsi püspökség eredetével kapcsolatban feltétlenül szólnunk kell Koriatovics Tódor 1360. évi oklevelének hitelességéről, amelynek alapos vizsgálatát Hodinka Antal végezte el. A munkács-csernekhegyi (Csernaja hora = Fekete-hegy) kolostor ugyanis a püspökség első említése óta 1751-ig a püspökök székhelye volt, és állítólagos alapító oklevele szerint 1360-ban, azaz csaknem száz esztendővel az 1458. évi első említés előtt Koriatovics Tódor alapította. Hodinka Antal kimutatta, hogy Mátyás király a monostornak nevezett Szent Miklós rutén plébániát királyi adományozási jogánál fogva Lukács presbiternek adta a régóta hozzá tartozó Borhalom (Bobovistye) és Lóka (Lauka) falvakkal, de egy szót sem szólt Tódor herceg alapítványáról. Másrészt Koriatovics 1360-ban nem írhatta az oklevelet, hiszen akkor még Litvániában sem szerepelt az előkelők között, ez időben Munkács vára és uradalma I. (Nagy) Lajos király özvegyének, illetve lányának, Erzsébetnek és Máriának a birtoka. Koriatovics ötvennégy évvel a halála előtt (ez 1414-ben következett be) a lelke nyugalmáért nem imádkoztathatta a szerzeteseket. Nem készíthetett el ilyen oklevelet azért sem,

⁵ Bonkáló Sándor, i. m., 1940, 143. p.

mert ekkor közjogilag munkácsi hercegség nem létezett, örökérvényű alapítványhoz pedig királyi beleegyezés kellett volna. Abba nem foglalhatta bele a tizedeket, mert azok III. Béla király óta az egri püspökséget illették. Különbön is képtelenség lett volna, hogy latin szertartásúak szakadóroknak fizessenek tizedet, és az is, hogy Koriatovics önkényesen kiszakítsa a vár belső jövedelméből az oklevélben említett jövedelmeket.

Hodinka Antal arra a következtetésre jutott, hogy az oklevél confirmationális (megerősítő) záradéka, szokatlan írása, kezdetleges fogalmazása, gyarló latinsága és magánokirati jellege is megkérdőjelezi a dokumentum hitelességét. Mindezek nem fogadhatók el, hiszen Tódor herceg művelt podoliai fejedelmi sarj volt, állítólagos oklevelének szerzője vagy szerzői viszont szemmel láthatóan nem voltak járatosak az akkori kor színvonalán álló közjogban. Másrészt Lukács presbiter 1458. évi kísérlete óta a kolostor szerzetesei – mindenkor püspökükkel az élen – évtizedeken, majd évszázadokon át arra törekedtek, hogy az állítólagos Koriatovics-féle alapítvány birtokába jussanak. Meg kell említenünk azt is, hogy a kolostor szerzetesei 1597-ig, tehát kétszáz és egynéhány esztendő alatt csak kétszer merték felmutatni az oklevelet. Először 1493-ban, amikor Mátyás király fiával, Corvin János herceggel érvényesíttetni, illetve megerősíttetni akarták, de titkára, tanácsosai és a herceg jómaga is felismerték és meggyőződtek róla, hogy hamisítvány. Másodszor 1597-ben, de akkor már nem eredetiben, sem káptalani vagy konventi hiteles formában, hanem közönséges másolatban.

A menekült podoliai herceg, „Koriatovics csak Mária (királynő) halála, 1395 után jutott Munkács birtokába - állapította meg Hodinka -, ahol először csak 1398-ban említi egy adománylevele... Az(1360. évi) oklevél érvénytelen volta miatt voltak kénytelenek küzdeni a püspök(ök) és a szerzetesek, hogy az alapítvány birtokába jussanak. S éppen ez a küzdelem adja kezünkbe a kulcsot a Rómával való egyesülés megértéséhez. Csak jóval az egyesülés után sikerült elérniük az oklevél érvényesítését, s akkor is különös módon, amennyiben I. Lipót 1693-i királyi megerősítő oklevelében nem az eredetiben felmutatott Koriatovics-féle oklevelet, hanem annak 1693-ban a leteszi conventtól kiállított átiratát erősítette meg, továbbá nem a kolostor, hanem a püspök és a szerzetesek részére, úgyhogy a szerzetesek, akiknek a javára szól, csak 1751-ben jutottak el végre az állítólag 1360-ban kelt oklevél alapján részükre tett alapítvány birtokába”.⁶ Más egyház-

⁶ Hodinka Antal: Tanulmány Koriatovics Tódor munkácsi herceg 1360. évi oklevelének hitelességéről. Budapest, 1909, 57., 68. p.; Lásd bővebben: Papp György: A magyarság és a bizánci kereszténység kapcsolatának kezdetei. Nyíregyháza, 1938.; Papp György: Magyarország primásának joghatósága és a görögkatolikus egyház. Miskolc, 1943.

történészek, így Lucskay Michael és Duliskovics Joann⁷ szerint Koriatovics Tódor alapította a munkácsi püspökséget 1360-ban. Ez alapvető tévedés, hiszen a herceg csak 1397-ben érkezett Magyarországra. Nézetük a Koriatovicsnak tulajdonított hamis oklevélen alapul.

Bár a munkácsi püspökség joghatósága fokozatosan mind nagyobb területre, gyakorlatilag a történelmi Magyarország egész északkeleti vidékére (a 18. század második felében már 13 vármegyére: Abaúj, Bereg, Borsod, Gömör, Máramaros, Sáros, Szabolcs, Szatmár, Szepes, Torna, Ugocsa, Ung, Zemplén) kiterjedt, létezését századokig kétségbe vonták. Például Lippay György esztergomi érsek utóda, Szelephényi György főpásztor (1666-1685) érsekségének első esztendejében Rómába küldött jelentésében egyenesen tagadja a munkácsi püspökség létezését. Szelephényi érsek álláspontját, miszerint munkácsi püspökség nincs, mivel azt soha fel sem állították, Róma is magáévá tette. Amikor a Bécsben székelő pápai nunciatúra 1701-ben jegyzéket készített a Magyarországon működő püspökségekről, abba a munkácsit, mint nem létezőnek tekintettet, egyszerűen nem vették fel. Ezt hangoztatták az egri püspökök is. (Meg kell említenünk a másik végletet is: a rutén egyháztörténészek jelentős része viszont amellet kardoskodik, hogy a munkácsi püspökség ősrégi alapítású. Szerintük egyike a Szent Cirill és Metód által Pannóniában alapított hét püspökségnek. Állításait azonban egyetlen elfogadható ténnyel sem tudják bizonyítani, ugyanakkor a legfontosabbat nem veszik figyelembe. Nevezetesen, ha a 9. században már létezik a munkácsi püspökség, akkor a magyarországi bizánci szertartású kolostorokat nem rendelték volna a római katolikus püspökök joghatósága alá, Imre királyunk (1196-1204) pedig 1204-ben nem kéri III. Ince pápát arra, hogy hazánkban keleti rítusú püspökséget állítson fel. Az előbbieket ellenére a munkácsi és az eperjesi egyházmegyei köztudat úgy tartja, hogy a munkácsi püspökséget Cirill és Metód alapította.)

A források és történészek kutatási eredményei, illetve összevetésük ellenére sem állapítható meg kétséget kizáróan a munkácsi ortodox püspökség alapításának ideje, sőt fejlődésének folyamata sem, hiszen létét a katolikus egyházfők még a 18. század legelején is megkérdőjelezték. Pirigyi István véleményével értünk egyet: „A rendelkezésünkre álló oklevelek azonban azt bizonyítják, hogy a munkácsi püspökséget senki sem alapította meg, hanem az a csernekhegyi higumenek által kormányzott paróchiák közösségéből fejlődött ki. E fejlődés folyamatát pontosan nem ismerjük”.⁸ A munkácsi uradalmat - melyen a püspökség volt - Koriatovics Tódor 1414-ben bekövetkezett halála után Lázárevics, majd Brankovics szerb

⁷ Lucskay Michael: *Historica Carpato-Ruthenorum in Hungaria*. I-IV. köt. (Kézirat). 1842. [Lelőhelye: Munkácsi Görögkatolikus Püspökség Könyvtára, Ungvár]; Дулишковичъ, Іоаннь: Историческія черты угро-русскихъ. Унгваръ. Тетрадь I. 1874, 144; Т II. 1875. 150; Т. III. 1877, 243. стр.

⁸ Pirigyi István: *A magyarországi görögkatolikusok története*. I. köt. Nyíregyháza, 1990. 75., 77. p. Lásd bővebben: Hodinka Antal: *A munkácsi görög-katolikus püspökség története*. Budapest, 1910.

despoták kapták birtokul Zsigmond királytól (1387-1437), később magyar főuraké lett. Egy ideig megint királyi birtok és csak 1573-ban került újra főúri kézbe. A Mágócsy, az Esterházy, a Rákóczi és más családok váltogatták egymást a birtokosi székben és a munkácsi kolostort kegyúri jog alapján kezelték, és miként jobbágysággal, annak lakóival is szabadon rendelkeztek. Az 1606. évi bécsi béke után a munkácsi ortodox egyházmegye területének nagyobb fele Erdélyhez került, a munkácsi vár pedig az erdélyi fejedelmek magántulajdonává vált. A püspökség helyzetében változás történt, ugyanis Bethlen Gábor (1613-1629) és I. Rákóczi György (1630-1648) már nem oltalomlevelet, hanem püspöki kinevezést adott a munkácsi főpásztoroknak.

A 17. század elején Kárpátalján is megindult az egyházegyesülési mozgalom, amely a társadalmi felszabadulást is jelentette az ortodox papság számára. „Az uniós folyamatok egymástól függetlenül, különböző körülmények között indultak meg és játszódtak le. Maga az unió azonban mindenütt a Basel-Ferrara-Firenzei XVII. Egyetemes Zsinaton 1439. július 6-án elfogadott elvek alapján jött létre. Ezek szerint a keletiek elismerik a római pápa főségét, azaz a primátust, a Filioque-tant („és Fiútól”), vagyis hogy a Szentlélek a Fiútól is származik, a tisztítóhely létét, valamint azt, hogy az ostya és a kovászos kenyér egyaránt érvényes anyaga az Oltáriszentségnek. Viszont a keletiek változatlanul megtarthatják szertartásukat. Papjaik elnyerik mindazon jogokat és kiváltságokat, melyek hazánkban a római katolikus lelkészeket megilletik”.⁹ (Fontos emlékeztetni arra, hogy a római, illetve a görög katolikus egyház alapvető hitelvekben azonos, szerves egységet alkot még akkor is, ha a kortársak és gyakran az utókor is úgy vélte, véli, mintha két egyház lenne.)

Többszöri kísérlet után, 1646. április 24-én Szent György vértanú ünnepén az ungvári vártemplomban 63 rutén lelkész letette a katolikus hitvallást Jakusics György egri püspök (1642-1647) kezébe, és engedelmességet fogadott X. Ince pápának és utódainak, és ezzel megvalósult a Rómával való egyesülés. Ezt az uniót Jakusics utóda, Kisdi Benedek (1648-1660) egri püspök is megerősítette, s az 1648 szeptemberében tartott nagyszombati zsinat is tudomásul vette.

Mit jelentett a Rómával történt egyesülés? Az unió mindenekelőtt a rutén papoknak hozott kézzelfogható előnyöket. Az egyezséget megelőzően minden illetékes fórum kötelezettséget vállalt arra, hogy az áttérők megkapják a katolikus kiváltságokat, azaz a papi telket, az addigi jobbágyi robot alóli mentességet, a szokásos jövedelmeket és a kollektív nemesi jogokat. Mindezekért kevés áldozatot kellett hozniuk, hiszen továbbra is megtarthaták görög szertartásaikat, a szláv egyházi nyelvet, valamint a püspökválasztás jogát is. A pravoszláv papok ily módon egyszerű jobbágyságból, szűkös körülmények között élő paraszt-papokból, a „batykok”-ból („atyák”-ból) privilegizált urakká válhattak néhány, számukra amúgy sem különösen világos dogmának a feladása és a pápa főségének elismerése árán.

⁹ Pirigy István: A görögkatolikus magyarság története Budapest, 1991, 27. p.

Amikor 1703. nyarán kitört a Rákóczi-szabadságharc, a munkácsi kolostor elöljárója, Kaminszky Petronius - II. Rákóczi Ferenc bizalmi embere - De Camellis (Camillis) János József püspököt elűzte Munkácsról. A főpásztor Eperjesen telepedett le, de mivel nem tette le a hűségesküt, Rákóczi kiutasította az országból. A püspöknek végül sikerült tisztáznia magát Rákóczi előtt, ezért az országban maradhatott, de Munkácsra nem költözhetett vissza. 1706. augusztus 22-én halt meg Eperjesen. A fejedelem, kegyúri jogaira hivatkozva, 1707. február 28-án Kaminszkyt nevezte ki püspöknek, pedig jól tudta, hogy a pápa soha nem fogja megerősíteni főpásztori tisztségében. Két nappal korábban levelet intézett Zaleski Leó kijevei metropolitához, amelyben - érthetetlen módon - azt állította, hogy a munkácsi püspökség hosszú időn át a kijevei érsekséghez tartozott, de az utóbbi zavaros időben az esztergomi érsekek a maguk hatalma alá vetették. Ezért ő - miután kivívta a magyar haza szabadságát - a munkácsi püspökséget vissza akarja csatolni a kijevei metropoliához. Együttal értesíti, hogy kegyúri hatalmánál fogva püspökké szándékozik kinevezni Kaminszky prépostot, akit szenteljen fel, és Rómában érje el a főpásztori megerősítését.

Rákóczi levele két szempontból is szokatlan volt: elsősorban azért, mert a munkácsi püspökség soha nem tartozott a kijevei érsekséghez! Leó metropolita nyomban elküldte Rákóczi levelét Rómába, a Hitterjesztés Kongregációja bíboros-elnökéhez. Küldeményéhez egy kísérőlevelet is mellékel, amiben leírta: nem tudja, hogy a fejedelem a kijevei metropolia milyen régi jogáról beszél. Nyilvánvaló, hogy Leó érsek eleve tudott volna a munkácsi püspökségnek a kijevei egyháztartományhoz való tartozásáról. Arról sem volt ismerete, hogy 42 évvel korábban, 1665-ben Szusza Jakab a kijevei metropolia és a lengyelországi orosz egyesült püspökök nevében arra kérte VII. Sándor pápát, hogy a munkácsi püspökséget csatolja a kijevei érsekséghez. A kérést már csak azért sem teljesítették, mert Rómának az volt az álláspontja, hogy munkácsi püspökség nem létezik. Az ügyre azért kell figyelniünk, mert egyes ukrainai egyházi és politikai körök napjainkban megkérdőjelezik a munkácsi egyházmegye közvetlenül Rómához való tartozását, mondván: régen Lviv (Lemberg, Lvov) vagy Kijev fennhatósága alatt állt.

A Nagyságos Fejedelem, II. Rákóczi Ferenc eljárásának másik mozzanata is érthetetlen. Valószínű, hogy a munkácsi püspökséget azért akarta elszakítani Esztergomtól és a kijevei érsek joghatósága alá helyezni, mert a lengyelországi görög szertartású püspököket nem a Szentszék, hanem a metropolia erősítette meg, így az általa kegyúrként kinevezett főpásztort is. Ezek után meglepő, a fejedelem miért szólítja fel az érseket, hogy Kaminszky számára érje el Rómában a megerősítést. Egyébként Rákóczi a pápának is írt levelet, amiben kérte Kaminszky megerősítését, de felterjesztésével nem foglalkoztak Rómában.¹⁰ Itt kell megjegyeznünk, hogy az előző évtizedekben több magyarországi kiadvány - köztük egyetemi jegyzet is - úgy

¹⁰ Pirigy István: Hodinka Antal, a Munkácsi Egyházmegye történetirója. – In: Hodinka Antal emlékkönyv. Szerk. Udvari István. Nyíregyháza, 1993, 102-103. p.

állította be a fejedelem kísérletét, mintha az eredménnyel járt volna. Egy példa: „Rákóczi a munkácsi gör. kat. püspökséget kivette az esztergomi érsek hatalmi köréből, és a kijevei metropolita főhatósága alá helyezte”.¹¹ Ezzel a megalapozatlan, súlyos tévedéssel érveket adtak az ukrán nacionalista történetírás kezébe.

Eközben XI. Kelemen pápa (1700-1721) Vinniczky György premisli püspököt nevezte ki a munkácsi egyházmegye irányítására. A főpásztor két levélben is tudatta Rákóczival, hogy Róma őt bízta meg a munkácsi püspökség kormányzásával. A fejedelem csak a második levelére válaszolt, amiben közölte Vinniczkyvel: az alapítás jogán a munkácsi főpásztori szék betöltése a munkácsi hercegség urait illeti, ezért elvárja tőle, hogy ezt a jogot elismeri, és nem kívánja, hogy az ő érdekében csorbítsa. Ám nemcsak Rákóczi nem engedi meg Vinniczkynek, hogy kormányozza a munkácsi püspökséget, hanem a papság is kétszer tiltakozik a kinevezése ellen. Blazsovszky zempléni főesperes 1707. július 10-én levelet intézett a római Hitterjesztés Kongregációjához, és a papság nevében kifejtette: „Vinniczky megbízásától semmi jót nem várnak, a többi között azért sem, mert az idegen püspökök, mint a most kinevezett adminisztrátor, *sem a nép nyelvét nem beszélik*, sem az itteni szokásokat nem ismerik”.¹²

Az uralkodó, I. (Habsburg) József király (1705-1711) - miért is történhetett volna másként? - egy harmadik személyt nevezett ki munkácsi püspöknek: Hodermárszky Jánost, De Camelis egyik helynökét, akit a papság választott meg. Hodermárszky 1709. november végén jelentette az esztergomi érseknek: amint értesült Vinniczky kinevezéséről, nyomban lemondott helynöki tisztségéről. Ezután Munkácsra összehívta a papságot és felolvasta előttük a Vinniczky kinevezéséről szóló bullát, amely ellen a megjelentek élesen tiltakoztak. Mindenekelőtt azért, mert „olyan idegen országban lakik, *amelynek nyelve is más, pénze is más*”. A görög katolikus papság elsősorban a szabad püspökválasztás jogát védte, amikor az idegen főpásztor kinevezése ellen tiltakozott. Ez nem véletlen, hiszen a 18. század elején még olyan nagy volt a galíciai és kárpátaljai rutén nyelv közötti különbség, hogy Blazsovszky és Hodermárszky felterjesztéseikben joggal hivatkozhattak arra: Vinniczky nem beszéli a nép nyelvét, a rutént, és olyan idegen országban lakik, amelynek más a nyelve. A jelenlegi nyelvi viták idején nem árt emlékezni erre a történeti tényre.¹³ Így De Camelis halála után egyszerre három püspöke is lett Munkácsnak, amely éppen ezért, egy évtizeden keresztül gyakorlatilag főpásztor nélkül működött.

Rákóczi Ferenc fejedelem, a pápa és a király egyaránt ragaszkodtak a kinevezés jogához. Valamelyest tisztázódott a helyzet, amikor Vinniczkyt kijevei metropol-

¹¹ H. Balázs Éva – Makkai László (szerk.): Magyarország története. II. köt. (egyetemi tankönyv). Budapest, 1972, 388. p.

¹² Pirigy István, i. m., 1993, 103. p.

¹³ Uo., 103-104. p.

tának nevezték ki, Róma pedig egyik munkatársát, Filippovics Polikárpot tette meg apostoli helynöknek 1709-ben. A következő évben meghalt Kaminszky, ezért II. Rákóczi Ferenc fejedelem De Camelis másik helyettesét, Bizánczy György nagykállói esperest - a későbbi püspököt - állította helynöknek, és neki ajándékozta a kolostort. A bécsi királyi udvar ugyanekkor továbbra is Hodermárszkyt pártfogolta. Közben az egyházmegye papsága is igyekezett püspökválasztó jogát érvényesíteni, ezért Rómától kérték az általuk megválasztott Hodermárszky megerősítését, amit Keresztély Ágost esztergomi érsek (1707-1727) is támogatótt, és 1709-ben Hodermárszkyt általános helynöknek nevezte ki. Róma azonban nem teljesítette a kérését, mert sem a papság választási, sem a király kinevezési jogát nem ismerte el. Ezt azzal indokolta, hogy a munkácsi püspökséget nem szabályszerűen állították fel, hanem csak apostoli helynökségnek tették, ezért főpásztorát, az apostoli vikáriust a pápa nevezi ki. Róma jelöltjeit sem II. Rákóczi Ferenc, sem Bécs nem ismerte el, így a munkácsi püspökség gyakorlatilag nem működött. Emiatt a papok és a hívők fegyelme fellazult, tömegesen hagyták el az uniót és tértek vissza az ortodoxiához. Nem gondoskodtak a bérmaolaj beszerzéséről, a papok felszenteléséről, az elvált híveket újra megeskették, az özvegy papok másodszor is megnősültek stb.

Közben zajlott a Rákóczi-szabadságharc (1703-1711), amelynek egyik központja az Északkeleti-Felvidéken elterülő munkácsi uradalom volt. A harcokban ezrével vettek részt a fejedelem rutén/ruszin jobbágjai a kuruc seregekben. 1703. áprilisában a lengyelországi Brezán várában időzött Rákóczi, és várta a nemzetközi helyzet magyarság számára kedvező alakulását. Itt keresték fel a hazából kiüldözöttek, Mihály ruszin pap és Bige László. A herceg láttára zokogásban törtek ki, és a lábai elé borultak. Előadták, hogy munkácsi jobbágjai és az egész nép várja ura hazajövetelét. Később a fejedelem maga jegyezte fel a Kárpátok gerincén, az országhatáron történt fogadtatását, amikor június 14–15-én a lengyelországi Brezán várából újra a magyar föld közelébe, Verebes falu átellenébe érkezett. „Szkolyába értem. Megérkezésem hírére egy Kamenszky Petronius nevű jó öreg - egy szomszédos (munkácsi) orosz zárdának a feje, aki gyermekkoromban karjain hordozott - örömkönnyekre fakadt és nem tudván eltelni látásommal, elkísért a határokig... Mihelyt híre terjedt jöttömnek a munkácsi hercegségben, alig lehet elképzelni, hogy milyen igyekezettel és örömmel tódult hozzám a nép... Ezek az emberek gyermekestől, feleségestől jöttek és messziről meglátván engem, térdre ereszkedtek és orosz módra keresztet vetettek. Buzgóságukban és ragaszkodásukban nemcsak hogy élelemmel láttak el, hanem hazaküldvén nejeiket és gyermekeiket, maguk beállottak a seregembe és többé el sem hagytak, s... kinyilatkoztatták, hogy velem akarnak élni-halni”.¹⁴

¹⁴ Hodinka Antal: II. Rákóczi Ferenc és a „gens fidelissima”. Pécs, 1937, 3. p.

A jeles tudós, Hodinka Antal kutatta fel, hogy a Rákóczi-birtok munkácsi uradalmából 128, a szentmiklósi domíniumból 33, összesen 161 ruszinlakta település jobbágynépe állt a szabadságharcban a fejedelem zászlaja alá, akitől – ahogyan őt nevezték: a „Náspán”-tól (helyesen: 'Nas Pan', Наш Пан), vagyis „Urunk”-tól – a leghűségesebb nép, a „gens fidelissima” jelzőt érdemelték ki.¹⁵ A Nagyságos Fejedeleme hadseregében rutén papok, azaz batykók, és azok fiai is harcoltak, illetve különböző szolgálatot teljesítettek.

Végezetül kitekintünk napjainkra, II. Rákóczi Ferenc „leghűségesebb népének” sorsára, helyzetére. Ennek előzményei: Kárpátalja második magyar korszakában - 1938/1939 fordulója és 1944 ősze között - a rutén/ruszin nép már közel állt ahhoz, hogy befejeződjön nemzetté válásának folyamata. Az a küzdelem, amely elsősorban a munkácsi görög katolikus egyházmegye kereteiben zajlott, az 1830 – 1840-es években kezdődött a nemzeti ébredéssel egészen a 20. század derekáig. A kedvezőnek ígérkező végkifejlethez döntően hozzájárult az újbóli, a második magyar korszak alatti szabad szellemi fejlődés lehetősége. Ekkor a helyi nyelvjáráson alapuló önálló ruszin irodalmi nyelv alapjait a máramarosi dialektusban találták meg, és mindenekelőtt a magyar–rutén kétnyelvű, Kárpátaljai Tudományos Társaság – Подкарпатское Общество Науки keretében folytatott nyelv művelő munka eredményeként a ruszin irodalmi nyelv a kodifikálás közelébe érkezett. Ezt a folyamatot szakította meg 1944–1945 fordulóján Kárpátalja szovjet megszállása, aminek következtében több mint négy évtizeden át a ruszin nyelv és identitás hivatalosan nem létezhetett.

Az 1946. január 22-én Ukrajnához csatolt Kárpátalján a felnövekvő ruszin nemzedékek nem ismerhették meg saját nemzeti történelmüket, irodalmukat, művészetüket, sőt intézményes keretek között még ruszin anyanyelvüket sem. A kommunista diktatúra folyamatos terrorja, a munkácsi püspökség 1949. évi hatósági felszámolása, a görög katolikus templomok, plébániák elkobzása, a papok gulágokra hurcolása (a 350 papból 129-et koholt vádakkal elítéltek, közülük 30-an elpusztultak a lágerekben), a hívők százezreinek az ortodox egyházba való bekényszerítése, a durva ateista propaganda ellenére a kárpátaljai ruszin identitás részben túlélte a szovjethatalom tudatromboló évtizedeit.¹⁶ A kemény hatósági tiltások dacára, szűkebb közösségekben, családi körben továbbra is beszélték a ruszin népi nyelvet, amit mindennél jobban bizonyítanak az alábbi gyakran használt szófordulatok: „по нашому говорити” ('po násomu hovorjaty'), azaz a „mi nyelvünk szerint”, vagyis valamiről helyi ruszin nyelven szólni. Egy másik fontos példa az elhatárolódásra a Kárpátok keleti oldalán élő ukránoktól és távolabbi oroszoktól: „по містному часу” ('po misztnomu csaszu'), vagyis „helyi idő szerint”.

¹⁵ Hodinka Antal, i. m., 1937, 3-4., 58. p.

¹⁶ Botlik József, i. m., 1997, 287., 300. p.

Jelentése: a kárpátaljaiak régebben, 1991 előtt nem a moszkvai, jelenleg pedig nem a kijevi, hanem a közép-európai időszámítás szerint éltek, illetve élnek mindennapjaikat.¹⁷ A ruszin identitás fennmaradását az is elősegítette, hogy a szovjet korszak évtizedeiben a görög katolikus egyház „catacumba ecclesia”-ként, azaz katakombagyülekezetként, illegálisan tovább működött. Mindig voltak papok, akik titokban szolgáltak: végezték a hívek lelki gondozását, eskettek, kereszteszték és temettek; miközben a szintén titokban felszentelt püspökök sorával az egyházkormányzás is folyamatos maradt.

A megszálló szovjet hatóságok kívánságára 1945-től Magyarországon, Csehszlovákiában és Romániában élő ruszinokra hivatalosan az ukrán, illetve a „kárpátukrán” megkülönböztető nevet használták. Jugoszláviában – Joszip Broz Tito (1892–1980) kommunista rendszerében – a bács-szerémi ruszinok megtarthatták nevüket. Kárpátalján csak 1990 januárjában engedélyezték újra a hatóságok a „ruszin” elnevezést. Miközben a hatalom hallgatólagos beleegyezésével egyes körök azóta is megkérdőjelezzik a ruszinság létezésének jogát, azt bizonygatva, hogy a ruszin nyelv csupán a sokféle ukrán nyelvjárások egyike. Emiatt az ukrán és a ruszin irányzat között éles vita alakult ki, amely több-kevesebb hevesességgel napjainkig is tart. Az ukránok nem ismerik el a ruszinokat önálló nemzetiségként, nyelvüket az ukrán nyelv egyik dialektusának tartják.

Mindeközben a legújabb összehasonlító nyelvészeti kutatások arra az eredményre jutottak, hogy a bács-szerémi (jugoszláviai) ruszin nyelv nem az ukrán nyelv egyik dialektusa, hanem önálló képződmény. A mai szerbiai Bácskába, illetve Szerémségbe a görög katolikus ruszinok még a történeti Magyarország idejében, 1745-ben és az azt követő években telepedtek be tömegesen a felső-magyarországi/északkeleti vármegyékből. A tartui egyetem professzora, Alexander Dulicsenko mutatta ki, hogy a bács-szerémi ruszin nyelv hangtanilag a szlovákhhoz (nyugati szláv), szótanilag a keleti szlávhoz (nyugatorosz) és mondattanilag a délszlávhoz (horvát, szerb) hasonló.¹⁸ Mindebből következik, hogy a ruszin nyelv szótanilag nem a mai ukránnal rokon, akik ezt hangoztatják, tévednek. Mindenekelőtt azért, mert a mai ukrán nyelvi állapotot vetítik vissza olyan időbe, amikor az még nem létezett, és így nem is hathatott a ruszin nyelv formálódására. Az ukrán irodalmi nyelv ugyanis csak a 19. század derekán-második harmadában alakult ki a balparti Ukrajnában, amikor az ottani kijevi-poltvai nyelvjárást választják ki ukrán irodalmi nyelvnek. Ezt terjesztették el Galíciában (az Osztrák–Magyar Monarchia akkori tartományában, a mai Délnyugat-Ukrajnában) az ott használatos óorosz nyelvből eredt nyugatorosz nyelv rovására. Ennek következtében a Galíciában addig használt nyugatorosz nyelv – egyébként ebből merített a hajdani kárpátaljai ruszozofilizmus,

¹⁷ Dr. Kótyuk Erzsébet kárpátaljai származású néprajzkutató (Budapest) személyes közlése.

¹⁸ Lásd bővebben: Dulicsenko, Alexander: Jugoslavo – Ruthenica. Novi Sad, 1995.

azaz oroszbarát irányzat - fokozatosan eltűnt, és helyét elfoglalta az ukrán irodalmi nyelv. A hajdani galíciai nyugatorosz nyelv Kárpátalján legfeltűnőbbben a ruszin nyelv szótani elemeiben maradt fenn.

Mindezekből teljesen világossá válik a mai ruszin–ukrán nyelvi vita célzatos politikai indíttatása az utóbbi fél részéről. Ennek lényege az autochton ruszin nyelv, és ebből következően az etnikum létének tagadása. Pedig - mint Dulicsenko nyomán az imént említettük - a ruszin nyelv nem az ukrán nyelv egyik dialektusa, hanem önálló képződmény. Alapjai a nyugatorosz, a nyugati szláv és a délszláv nyelvekhez vezethetők vissza. A ruszin–ukrán nyelvi vita azt is jelzi, hogy *még a 20. század utolsó évtizedében sem zárult le a ruszin nemzetké válás immár több mint másfél évszázada tartó folyamata*. Ezért égetően szükség lenne a kárpátaljai ruszin irodalmi nyelv kodifikálására, ahogyan az már korábban a jugoszláviai, újabban a szlovákiai ruszinok esetében megtörtént. A bács-szerémi ruszin nyelv egyébként még a történelmi Magyarország keretében, a 20. század első éveiben vált irodalmivá.¹⁹ Két évtized múlva az akkor már jugoszláviai ruszinok nyelvét 1923-ban kodifikálták, ekkor adták ki Gábor (Havriil) Kosztelnik ruszin nyelvтанát.²⁰ Azóta a királyi, majd a kommunista Jugoszláviában és napjaink Szerbiájában több tucat periodika jelent és jelenik meg az itteni ruszin irodalmi nyelven. Szlovákiában a Ruszinszka Obroda ('Ruszin újjászületés') szervezet képviselői 1993. január 27-én Pozsonyban egy nemzetközi konferencián ünnepélyesen deklarálták, hogy a helyi, zempléni nyelvjárásokon alapuló írott nyelvüket normalizálják, és a továbbiakban ezen az irodalmi nyelven szervezik, fejlesztik kultúrájukat és iskolaügyüket. Kelet-Szlovákiában 1996 szeptemberétől több iskolában megkezdtek a ruszin nyelv oktatását.

Figyelemre méltó tény, hogy a folyamatos ukrán–ruszin nyelvi vita közben, a 2001 decemberében tartott ukrainai népszámlálás során a hatóságok engedélyezték a lakosság számára a ruszin nemzetiség megjelölését az íveken. Kárpátalján ekkor kerekén 10 000 ruszin identitású lakost írtak össze, azaz már ennyi polgár vallotta meg nyíltan ruszin önazonosságát.²¹ Amíg Kárpátalja második magyar korszakának végén, 1944 őszén 430 volt a ruszin tannyelvű iskolák száma, addig 2006-ban mindössze 26, ún. vasárnapi ruszin iskola működik négy tanéves programmal, kb. félezer különböző korú tanulóval.²² Reményt keltő fejlemény, hogy 2000 szeptemberében a Kárpátaljai Megyei Tanács Ungváron tartott ülésén a képviselők jóváhagyták annak a beadványnak a szövegét, amely a ruszin nemzetiség, illetve a ruszin nyelv hivatalos elismerését kérte. A folyamodvány első számú címzettje

¹⁹ Botlik József, i. m., 1997, 301. p.

²⁰ Lásd bővebben: Удварі, Іштван: Руснаци, русини 1745 – 1995. Нови Сад, 1996.

²¹ A ruszinok mellé állt a megyei tanács. – In: Kárpáti Igaz Szó (Ungvár), 2006. szeptember 19. (136. sz.), 3. p.

²² Ung-vidéki Hírek (Ungvár), 2006. október 7. (77-78. sz.), 6. p.

Viktor Juscenko, Ukrajna államfője volt, de egy-egy példányát az Ukrán Legfelsőbb Tanács (parlament) elnökének és a miniszterelnöknek is eljuttatták.²³

Egyes erők azonban továbbra is élesen ágálnak a ruszin identitás elismerése ellen. Az egyik legutóbbi fejlemény, hogy 2008 májusában Szolyván tanácskozott a Kárpátaljai Ruszinok Szojmja, a ruszinok ún. népi parlamentje, amely öt megyei szervezetet egyesít. A Szojm határozatban szögezte le, hogy a Kárpátok vonulatánál elhelyezkedő ruszinság őslakos nép, és az 1919. szeptember 10-ei saint-germaini békeszerződés értelmében a nemzetközi jog alanyának elvitathatatlan státusával rendelkezik. A Szojm felhatalmazta elnökét, Dmitro Szidor pópát arra, hogy nemzetközi szervezeteknél képviselje a ruszinok népi parlamentjét.²⁴ A tanácskozás azt is követelte az ukrán államtól, hogy a ruszinokat ismerje el önálló népként, Kárpátalja megye pedig kapjon autonóm státust Ukrajna határain belül. Hiszen a ruszinságot is megilleti a nemzetközi jog egyik alapelve, az önrendelkezési jog, amely az ENSZ Alapokmányában is szerepel. Határozatban utasították el a szeparatizmus vádját, hangsúlyozva, hogy csupán a történelmi igazságot szeretnék helyreállítani. Immár a világ huszonnégy országában önálló nemzetként tartják számon a ruszint. Ukrajna viszont, ahol a ruszinok őslakosok, nem hajlandó erre. Miközben a Kárpátaljai Megyei Tanács képviselői 2007-ben a megye területén önálló nemzetiségként ismerték el a ruszinságot, a központi hatalom azonban e döntést nem vette figyelembe. A Szojm képviselői emlékeztettek arra, hogy az 1991. december elsejei népszavazáson a megye lakosságának 78 százaléka szavazott Kárpátalja különleges önzaggatási státusa mellett, de ezt az óhajt az ukrán állam mind a mai napig semmibe veszi. A tanácskozáson végül arra is felhívták a figyelmet, hogy az ENSZ rasszista megkülönböztetés felszámolásával foglalkozó bizottsága az ukrán államvezetésnek javasolta a ruszinok nemzetiségi kisebbségként történő elismerését, amelyet Kijev szintén nem vett figyelembe. Ezért a Szojm úgy döntött, hogy az Európai Unióhoz fordul segítségért, azaz Brüsszelen keresztül igyekszik érvényesíteni a jogait.

Hat évtized megpróbáltatásai után Ukrajnában mikor születhet végre hivatalosan is újja II. Rákóczi Ferenc, a Nagyságos Fejedelem leghűségesebb népe?

²³ Kárpáti Igaz Szó, 2006. szeptember 19. (136. sz.) 3. p.

²⁴ Ruszin óhaj: elismerés és autonómia. In: Az igazi Kárpáti Igaz Szó, 2008. május 22. (IV. évf., 79-80. szám), 3. p.

S. BENEDEK ANDRÁS

Ugocsa megye irodalmi hagyományairól*

Egy történelmi megye irodalmát, művelődéstörténetét önállóan bemutatni nem lehetséges. Ez a szakszerűtlen megközelítés még akkor sem elfogadható, ha tájegységként kezeljük. A történelmi Magyarországon csupán néhány megye minősíthető nagytájnak. Ilyen Somogy (Somogyország), Gömör (Gömörország), Bihar vagy éppen Máramaros, amelyeknél a gyakorlatban a megye kifejezést sem használták. Ugocsa az Északkeleti Felvidék nagytáj része, amelyben később, a 19. század első éveiben határolódott el Kárpátalja. Előbb csak a nyelvhasználatban, később, sajnos, a politikai gyakorlatban is.

Ha Ugocsa művelődési, irodalmi emlékeit akarjuk felidézni, az a helytörténet sorába tartozik, amely a lokálpatrióta büszkeség alapja. Ez a megközelítés egyre gyakrabban jelenik meg az európai gyakorlatban (lásd az angolok **home history**ját, de ez jellemző a hagyományait kereső észak-amerikaiakra is). Ugocsának mindenkor jó helytörténetészei voltak. Elég, ha megemlítjük Komáromy Andrást vagy éppen a Nagyszőlőshöz, a megyéhez és általában Kárpátaljához sok szállal kötődő Keresztyén Balázst.

Ez a megközelítés azonban nem tár eléink folyamatokat, csupán jelenségeket, személyeket és kulturális műhelyeket emel ki a közélet írásbeliségéből. Ha ezt a distinkciót nem használnánk, fel kéne sorolnunk az oklevelek, szerződések, korai urbáriumok valamennyi deák, literáti vagy literátus névvel illetett adófizetőjét.

Az irodalmi emlékezet kódéből, most a latin nyelvű írásbeliséget kizárva, az elsők közt egy különös és különleges embert kell megemlítenünk. Ez Werbőczy István, a Tripartitum megalkotója, három évtized jogrendjét meghatározó egyénisége. Életrajza, tettei csak a jelenkorból nézve ellentmondásosak, saját korában, a 16. század első felében ez természetes volt.

Az egységes magyar művelődéstörténet szempontjából ez egyéni teljesítményeknél sokkal jelentősebb a kulturális műhelyek szerepe. Az Északkeleti Felvidéken még a Keletről jött támadások ellen épült várrendszer különösen a 16. században kapott újra jelentőséget. A három részre szakadt Magyarországon ezekben a várakban alakultak ki a kultúra műhelyei, illetve a kissé korábban kiépített kolostorokban, amelyek az ország fizikai, földrajzi védelme mellett a szellem honvédelmét jelentették. Jelesül a két egymásnak szegülő, határaiban bizonytalan vallás, a kettészakadt keresztény világ európaibb peremén mintegy missziós egyházakként védtek és terjesztették a hitet.

Így jött létre igen komoly szellemi műhely a Homonnai család ungvári „birodalmában”, később Munkácson, de még mindkettőt megelőzően az ugocsai

*Elhangzott 2009. április 18-án egy nagyszőlősi konferencián

Nyaláb várában. Itt építette ki a Nagyszőlősről politikai okokból távozó Perényi család azt a kulturális központot, amely közel két évszázadig a szűkebb és tágabb tájegység szellemi központja lett. Mai szemmel el sem tudjuk képzelni azt az anyagi, de főleg kulturális színvonalat, amely e mai romban, illetve közvetlen környezetében létrejött.

E kicsiny magyar parnasszus megalapítója Perényi Gábor volt, Ugocsa megye főispánja és a huszti vár ura, így egyben a Felső-tisza medence kapujának őre. Csak az ő hathatós közreműködésével juthatott le az Alföldre és a Felvidékre a vidék legnagyobb kincse, a kőso. A 15. század utolsó éveiben II. Ulászló évi 2000 darab kősoval váltotta meg a tisza kapu vámját, majd 1511-ben a máramarosi sókamarát és a huszti várat adta zálogba Perényi Gábornak 20 000 forintért. Az így nyert biztos jövedelem tette lehetővé, hogy a nagyszőlősi ispotály (kórház) és a várhegyen épült impozáns kolostor mellett a kultúrát is támogassa. Különösen így volt ez a Dózsa-felkelés után, amikor az ugocsa nemesek elkobzott birtokaiból 17-et a már említett Werbőczy kapott meg, a gazdag Wethéssy uradalmi pedig a Perényiek birtokába jutottak. Hogy jól értsük: ezek a birtokok nem egy falusi portát jelentettek, hanem teljes falvakat, illetve az azokban található elkobzott tulajdonok mindegyikét.

Nem csak Perényi Gábor, de felesége, Frangepán Katalin is művelt, irodalomkedvelő ember volt, akinek férje és annak nagybátyja, a váradi püspök elesett a mohácsi csatában. Közvetlen és tágabb környezetüknek számos eszes, jóképességű gyermekét küldték tanulni a legközelebbi felsőfokú intézménybe, a híres Jagelló-egyetemre s természetesen hazatértük után megfelelő munkát is biztosítottak számukra. Innen, erről az egyetemről menekült a pestis elől Paulus Crosnensis Ruthenus, az egyetem neves tanára, aki Perényi Gábornak ajánlva kiadta Janus Pannonius verseit.

A nyalábvári uradalomban ott találhatjuk a kor „képzőművészeit” is, az ötvösöket, illetve a környéken fennmaradt templomok tanúsága szerint a kőfaragókat és festőket is.

A vár könyv- és levéltáráról néhány bizonyítható, és számos kikövetkeztethető adatunk van. (Ezek közül meg kell említenünk Ilosvai Selymes Pétert, aki egy régi, latin nyelvű családi ősgesza alapján írta meg szarkasztikus hangvételű művét, a **Toldi** első nyomtatott változatát. Ne feledjük: a mondák legtöbb esetben egy nemesi család jogait igazolták egy adott földterületre, illetve különböző kiváltságokra. S amit biztosan tudunk, Ilosvai műve alapján írta a Toldi-trilógiát Arany János, aki a magyar ősgesza irodalmi rekonstrukciójára törekedve, a Toldit újra a nemes középkori hagyományokhoz közelítette.)

Ami biztos, az özvegy Frangepán Katalin Husztról ide hívta fiait nevelőjeként a nagy műveltségű Komjáthy Benedeket, aki a bécsi egyetemen végzett és feltéte-

lehetően a nyugat-dunántúli Nádasdy Tamás szolgálatában állott és vele együtt került Husztra. Perényiné kérésére kezdett hozzá **Szent Pál leveleinek** magyar fordításához. Mielőtt hozzáfekedett volna, előbb tanulmányozta a „szent magyarázó doktorokat”. 1532. március 11-én készült el munkájával. Komjáthy bibliafordítása kapcsán több irodalomtörténész is említi, hogy a szerző-fordító valószínűleg ismerte és használta a **Döbrentei-kódexet** vagy annak egy másolatát, mivel a stiláris-nyelvi jellegzetességek erre mutatnak. Ez a kissé korábbi fordítás abban a Beregszászban készült, amely a 19. században csak porfészekként volt ismert. Halábori Dobos Bertalan idején azonban Veszprémhez hasonlóan „királynői város”. Lokiotek Erzsébet kedvenc tartózkodási helye, majd Habsburg Mária által épített-szépített „keleti székhely”. Ne feledjük: ő volt az, aki az európai hírű krakkói építész, Stoss Vid (Vitold) fiait Beregszászba hívatta, hogy évek során elkészítsék az egykori román templom gótikus, mérműves ablakait és déli kapuját.

Ennek a városnak a Domonkos-rendi kolostorában készítette el munkáját, a **Döbrentei-kódexet** Halábori Dobos Bertalan, világi pap és királyi jegyző. Rendelkezésre állt a kolostor gazdag könyvtára és néhány magángyűjtemény is. A szegénységi fogadalom miatt saját értékeket a szerzetesek nem birtokolhattak ugyan, a könyvmásoláshoz értő és az orgonálásban jártas Szász Jenő perjelt (1480-ban említi), Besztercei Balázst, Malontai Ambrust (1489), Imre frátert (1490) és Székesfejérvári Tamást (1513) a rendfőnök mégis felmenti e fogadalom alól. Mindannyian mesterei voltak a szónak és a betűnek és jelentős saját könyvanyaggal rendelkeztek.

Mindezt azért kell itt felidézni, hogy a bevezetőre utalva lássuk, láttassuk, hogy a művelődéstörténet nem egyéni teljesítmények sorozata, hanem jelenségek, művelődési központok és szerzők összefüggő egésze, egy nagytáj kultúrája.

A Perényi-gyűjteménynek a 17. század második felében történt elpusztítása után, a hadak útjára, egyben a török kiszorításával periferiára került vidéken újra csak néhány egyéni teljesítmény jelzi az írás jelenlétét. Ilyenek Rákóczi László (1650-es évek) vagy éppen Bay István történelmi naplója (17-18. század), Tiszaújhelyi Pál, aki Zrínyi Péter és I. Rákóczi Ferenc balsorsú vállalkozásáról számolt be, fia, Tiszaújhelyi István fordító, költő és kéziratmásoló, Apafi Anna **Orvosságos könyvecskéjének** lejegyzője vagy éppen Reviczky Imre történetíró, aki szatmári fogsága idején írta meg a Rákóczi-szabadságharc első másfél évének krónikáját.

Az új kort, a felvilágosodást Szirmay Antal megyemonográfiája jelzi (**Notitia politica, historica, topographica co, itatus Ugochiensis**). Szirmay Zemplénben élt, elsősorban annak a megyének a helytörténésze volt, de Ugocsából származott és nagyszámú rokona is élt e megyében, ez indította vállalkozásában.

Ebben az időben a hivatalos felmérések sora is megindult. Közülük az egyik legérdekesebb és értékebb az a „kalapos” József korabeli katonai felmérés, amely

a legkisebb vízfolyást, földutat, vagy éppen romos kastélyt és templomot is felsorolta.

A 19. századra már egy rendszerezettebb, műveltebb hivatalos és irodalmi teljesítmény, illetve teljesítmények sora jellemző. Széchenyi felhívásával megindult a könyvtárat is magukba foglaló Kaszinók alapítása, egyre több lett a nyomda és könyvkereskedéssel is foglalkozó boltos, egyre több a tömegolvasmány a „ponyván”. Megindult a megye múltjának feltárása és jelenének alakítása. Ez utóbbi a különböző gazdasági iskolákkal és ahhoz kapcsolódó könyvek sorával volt jelen, míg az ún. második reformkor idején megszülettek a szakszerű helytörténeti írások. Ennek kapcsán elsősorban Komáromy András nevét kell felemlítenünk, aki több tucat cikkben, illetve tanulmányban foglalkozott Ugocsával. Ezek közül néhány közismertebb a közelmúltban megjelent, de a kéziratokkal együtt egy nagyszabású megyemonográfia vár szakszerű feldolgozásra.

A két világháború közti időszakban a magyar falutörténeteszek talán legjobbika, Szabó István debreceni egyetemi tanár írt igen korszerű monográfiát a megyéről.

Az ezt követően Ugocsából kényszerből Magyarországra települt nagy irodalomárok közül most csak kettőt említünk meg: Lator Lászlót és Kiss Ferencet. Mindketten szakmájuk kiválóságai (igaz, jelenleg csupán Lator László él közülük).

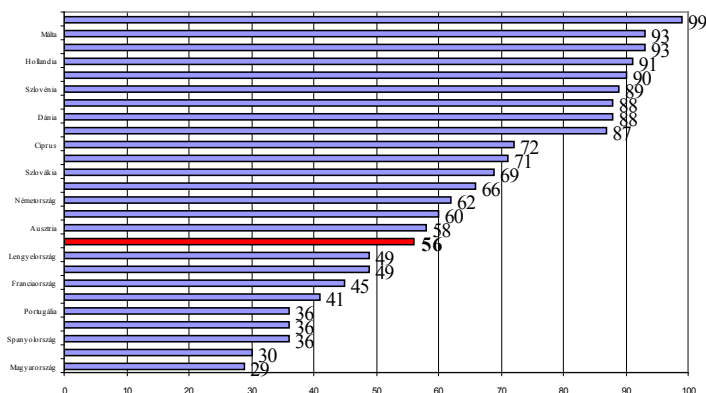
A ma írói, helytörténeteszei közül kötelességünk megemlíteni Keresztyén Balázst, aki rövid élete folyamán komoly alpművekkel ajándékozta meg szülőföldjét.

Tények, adatok a Kárpátaljai magyarok nyelvtudásáról

1. A 21. században alapkövetelménynek tekinthető egynél több nyelv ismerete. Az Európai Unió ajánlásaiban például az szerepel, hogy a felnőtt lakosságnak az anyanyelven kívül két idegen nyelven kell(ene) tudnia kommunikálni. Az EU ajánlásának egyes tagállamok jobban, mások kevésbé felelnek meg. Egy 2005-ben végzett felmérés adatai szerint az Európai Unió állampolgárainak több mint fele (56%-a) tudott anyanyelvén kívül még legalább egy nyelven megszólalni. Luxemburgban, Máltán, Lettországon és Hollandiában ez az arány 90% fölötti volt, míg például Portugáliában, Olaszországban, Spanyolországban, az Egyesült Királyságban és Magyarországon nem érte el a 40%-ot (1. ábra).

1. ábra. Az anyanyelvükön kívül más nyelven is társalogni tudó válaszadók %-os aránya az EU tagállamaiban (2005)

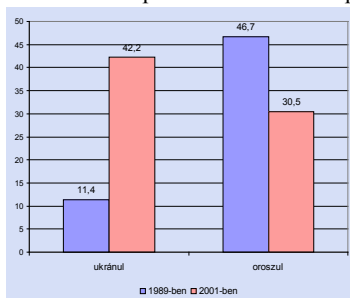
Forrás: *Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére*. Brüsszel, 2005.11.22.

Egy-egy ország polgárainak nyelvtudása nagyban függ az adott állam nyelv- és oktatáspolitikájától. Kárpátalja egyik jellemző sajátossága a soknemzetiségűség, a színes kultúra, több vallás és felekezet egymás mellett élése. A 20. század folyamán a mai Kárpátalja területe (vagy annak legnagyobb része) hat különböző államhoz tartozott: 1918-ig az Osztrák–Magyar Monarchiához, 1938-ig Csehszlovákiához, a régió nagyobb hányada 1938. november 3. és 1939. március 15. között Kárpát-Ukrajnához, 1938/39-től 1944-ig a Magyar Királysághoz, 1991-ig a Szovjetunióhoz, s 1991 óta Ukrajnához. Kárpátalja sokszínűségét mindegyik államhatalom elismerte. Valamennyi állami nyelvpolitikája törekedett arra, hogy támogassa a régió lakosságának többnyelvűségét. Ám mindegyik hatalom az aszimmetrikus kétnyelvűség kialakítását erőltette. Az ilyen kétnyelvűség jellemzője, hogy a kisebbségek számára kötelező az államnyelv elsajátítása

és használata, ám a többségieknek nincs szükségük a velük együtt élő nemzetiségek nyelvének megtanulására. Az államhatalom és államnyelv gyakori váltakozása, valamint az aszimmetrikus kétnyelvűséget támogató nyelvpolitika máig hatóan meghatározza Kárpátalja lakosságának, s ezen belül a régióban élő magyaroknak a nyelvtudását.

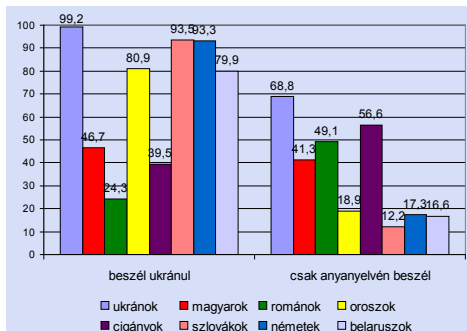
2. Az 1989. évi (még szovjet) népszámlálás eredményei szerint a kárpátaljai magyarok 11,4%-a mondta azt, hogy anyanyelve mellett szabadon beszél ukránul, illetve 46,7%-a oroszul. A következő census alkalmával, 2001-ben a régió magyar lakosainak 42,2%-a beszélt ukránul és 30,5%-a oroszul anyanyelve mellett (2. ábra).

2. ábra. Az ukránul, ill. oroszul „szabadon beszélő” kárpátaljai magyarok az 1989. és 2001. évi népszámlálás adatai alapján

A 2001. évi népszámlálás adatai alapján kiderül, hogy Kárpátalján a magyarok, románok és cigányok körében alacsonyabb az ukránul szabadon beszélők, ám magasabb a csak anyanyelvüket ismerők aránya, mint más nemzetiségeknél (3. ábra).

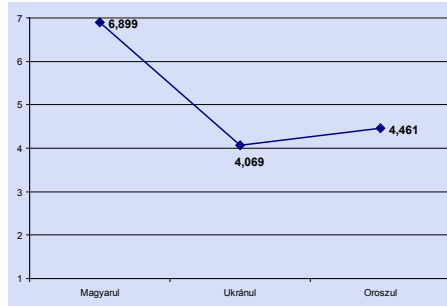
3. ábra. Az ukránul beszélők, ill. csak anyanyelvükön beszélők aránya Kárpátalján nemzetiségenként a 2001. évi népszámlálás adatai alapján (az ukránok oszlopban a *beszél ukránul* részben azoknak az arányát tüntettük fel, akiknek a nemzetisége és anyanyelve is az ukrán)

2006-ban a kárpátaljai magyarság 18 éven felüli reprezentatív mintáján végzett kérdőíves kutatás 576 adatközlője válaszolt arra a kérdésre, hogy milyen szinten beszéli a megadott nyelveket. Az eredmények szerint a kárpátaljai magyarok valamivel jobban beszélnek oroszul, mint ukránul (4. ábra).

4. ábra. Kárpátaljai magyarok nyelvismeretének foka (átlagok, önbevallás, 576 adatközlő)

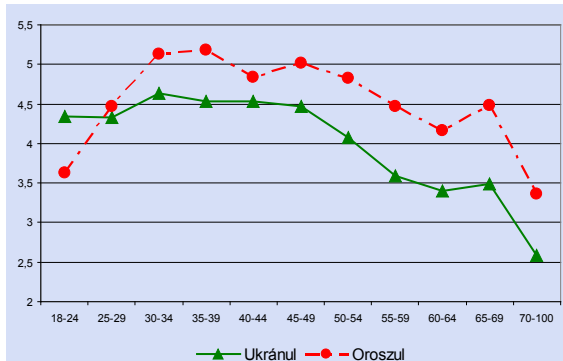
7: anyanyelvi szinten, 6: nagyon jól, 5: jól, 4: nem nagyon jól, 3: alig néhány szót, 2: nem beszélek, csak értek, 1: sehogy

A korcsoportok szerinti bontás azonban azt mutatja, hogy a legfiatalabb (18 és 24 év közötti) korosztályban már magasabb az ukrán nyelv ismeretének foka, mint az oroszé (5. ábra).

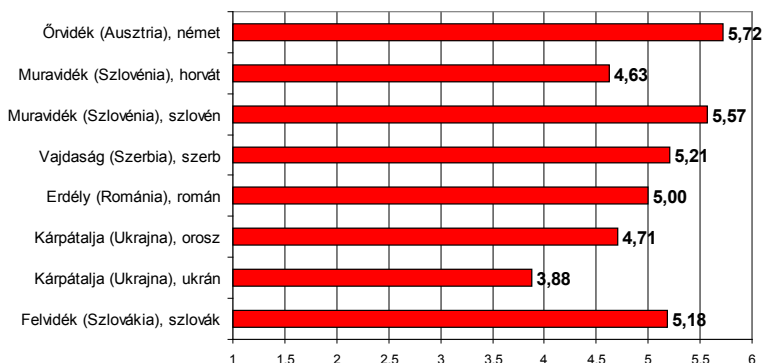
5. ábra. Kárpátaljai magyarok nyelvismeretének foka korcsoportok szerinti bontásban (átlagok, önbevallás, 576 adatközlő)

7: anyanyelvi szinten, 6: nagyon jól, 5: jól, 4: nem nagyon jól, 3: alig néhány szót, 2: nem beszélek, csak értek, 1: sehogy

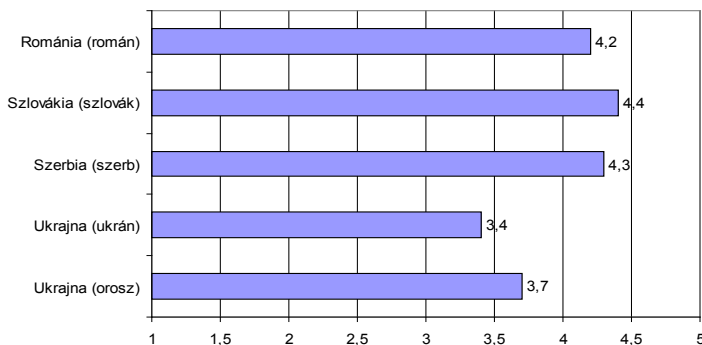

Ha „nemzetközi” összehasonlításban vizsgáljuk a kárpátaljai magyarok nyelvtudását egy 1996-os (lásd Csernicskó 1998), illetve egy 2007-es (lásd Papp–Veres szerk. 2007) kérdőíves kutatás adataira alapozva, akkor kiderül, hogy más államok kisebbségi magyar közösségeihez mérten a Kárpátalján élő magyarok alacsonyabb szinten beszélik az államnyelvet, mint más régiók magyar kisebbségei (6. és 7. ábra).

6. ábra. Kisebbségi magyarok nyelvismeretének foka (átlagok, önbevallás)
7: anyanyelvi szinten, 6: nagyon jól, 5: jól, 4: nem nagyon jól, 3: alig néhány szót, 2: nem beszélnek, csak értek, 1: sehogyz

7. ábra. Kisebbségi magyarok nyelvismeretének foka (átlagok, önbevallás)
5: anyanyelvi szinten, 4: nagyon jól, ... 1: sehogyz

A 2001. évi népszámlálási adatok alapján Kárpátalja lakosságának mindössze alig valamivel több, mint egy százalékáa beszél angolul, németül vagy franciául. A legtöbben angolul tudnak megszólalni a kárpátaljai iskolákban oktatott idegen nyelvek közül, de

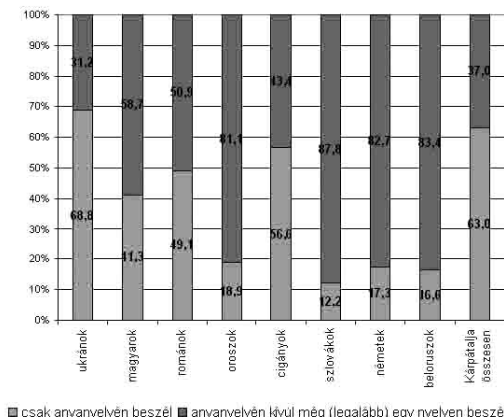
az angolul beszélők aránya is mindössze 0,69% (1. táblázat). Az idegennyelv-tudás megdöbbentően alacsony aránya minden bizonnyal összefüggésben van azzal, hogy a bezártság politikájának megfelelően a Szovjetunióban olyan módszerekkel és szemléleten oktatták az idegen nyelveket, hogy azok magas szintű elsajátítása gyakorlatilag lehetetlen volt az átlagos iskolákban. Ennek célja pedig az volt, hogy a hatalom ezzel is megnehezítse a szovjet állampolgároknak a nyugati kapitalista világgal való kapcsolatba kerülését.

1. táblázat. Idegen nyelvek ismerete a kárpátaljai nemzetiségek körében a 2001. évi népszámlálás adatai alapján

	angol	német	francia
ukránok	0,63	0,33	0,09
magyarok	0,64	0,35	0,09
románok	0,01	0,01	0,08
oroszkok	3,48	1,32	0,16
cigányok	0	0,01	0
szlovákok	1,58	0,72	0,07
németek	0,84	–	0,17
beloruszkok	1,43	0,91	0
kárpátaljai átlag	0,69	0,35	0,09

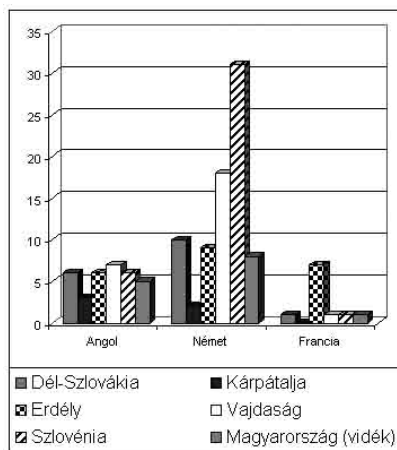
Valamivel kedvezőbb a helyzet, ha nemcsak az idegen nyelveket vesszük figyelembe, hanem az anyanyelven kívül beszélt valamennyi nyelvet. Ez esetben Kárpátalja lakosságának 37%-a képes anyanyelve mellett még legalább egy nyelven megszólalni (ezzel az aránnyal az EU-ban Kárpátalja éppen csak megelőzné a fentebb említett sereghajtókat; 8. ábra).

8. ábra. Az anyanyelvük mellett még legalább egy nyelvet beszélők, illetve csak anyanyelvükön beszélők aránya Kárpátalján nemzetiségenként, a 2001. évi népszámlálás adatai alapján

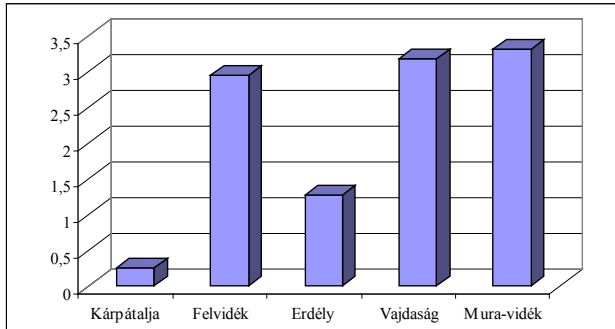
Akkor is kedvezőtlen képet kapunk, ha a kárpátaljai magyarok idegennyelv-ismeretét más kisebbségi magyar közösségek hasonló mutatóival vetjük össze (9., 10. ábra).

9. ábra. Az idegen nyelveket beszélők aránya a kisebbségi magyar régiókban önbevallás alapján (Gereben 1999: 46 alapján)

10. ábra. Kárpát-medencei magyarok idegennyelv-tudásának átlaga önbevallás alapján

7: anyanyelvi szinten, 6: nagyon jól, 5: jól, 4: nem nagyon jól, 3: alig néhány szót, 2: nem beszélek, csak értek, 1: sehogy

Különösen akkor tűnik nagyon alacsonynak az anyanyelvükön kívül más nyelven is megszólalni tudó kárpátaljaiak (s köztük a helyi magyarok) aránya, ha figyelembe vesszük, hogy a mai Kárpátalja területe évszázadok óta soknemzetiségű és többnyelvű régió.

3. Mi lehet az oka annak, hogy ilyen kevesen beszélnek egynél több nyelvet Kárpát-alján? Elsősorban az állam nyelvpolitikája befolyásolja, hogy mely nyelvek és hogyan jelennek meg az oktatási folyamatban. Ezáltal pedig a nyelvpolitika közvetlen hatással van az állampolgárok nyelvtudására. Vizsgáljuk meg, hogy a 20. század során mely nyelvek és miként voltak jelen kötelezően oktatott nyelvként a kárpátaljai iskolákban (2. táblázat)!

2. táblázat. A régióban kötelezően oktatott nyelvek a 20. század folyamán

	Államnyelvként kötelezően oktatott nyelv	Kötelezően oktatott regionális hivatalos nyelv	Idegen nyelvként oktatott nyelvek
Osztrák-Magyar Monarchia (1918-ig)	magyar	–	latin, német
Csehszlovákia (1939-ig)	„csehszlovák”	ruszin	latin
Kárpát-Ukrajna (1938. november 3. – 1939. március 15.)	ukrán	–	latin
Magyar Királyság (1938/39–1944)	magyar	ruszin	latin

Szovjetunió (1945–1991)	orosz	–	angol, német, francia
Ukrajna (1991-től)	ukrán	–	angol, német, francia

A 20. század folyamán a régióban összesen hat alkalommal változott meg az államnyelv, s ennek megfelelően módosult az is, hogy mely nyelvet oktatták kötelezően a vidék összes iskolájában ebben a funkcióban. A kötelezőként oktatott államnyelv szerepében a magyar, a „csehszlovák”, az orosz és az ukrán nyelv is előfordult. Ám mindössze a Kárpát-Ukrán állam rövid fennállása idején, illetve a független Ukrajna 1991-es létrejötté után esik egybe ez a nyelv a régió többségi lakosságának nyelvével. Ennek következtében az államnyelv elsajátítására a régióban élő legtöbb kisebbségi számára csak intézményes keretek között, az oktatás révén volt lehetőség. Természetes módon, környezeti nyelvként csak kevesen tanulhatták meg az épp aktuális államnyelvet.

Az is figyelemre méltó, hogy csak a Csehszlovák Köztársaság és a Magyar Királyság fennhatósága alatt volt kötelező a vidék teljes lakossága számára tanulni a régió többségi lakosságának nyelvét, a ruszint.

A 20. század első felében még általánosan oktatott latin a század második felére kikerült az alap- és középfokú oktatás rendszeréből, s ma már a legtöbb szakon a felsőoktatásban sem kötelező tárgy. Európa egykori közvetítő nyelve (lingua francája) a 21. század elejére átadta a helyét és szerepét egy másik nyelvnek: az angolnak.

A nyelvoktatás röviden ismertetett helyzete következményeként nem lepődhetünk meg azon, hogy ma Kárpátalján nincs igazi közös nyelv: egyetlen olyan nyelv sincs, melyet – kortól, iskolázottságtól, lakóhelytől és nemzetiségtől függetlenül – mindenki ismerne a régióban. A kárpátaljaiak nyelvtudása (vagy inkább: nem tudása) elsősorban nem oktatási, nyelvpedagógiai vagy módszertani kérdés, hanem sokkal inkább nyelvpolitikai.

Csernicskó István

Irodalom

Beregszászi Anikó: *Idegennyelv-oktatásunk gondjairól és feladatairól szociolingvisztikai nézőpontból*. In: Huszti Ilona szerk., *Idegennyelv-oktatás kisebbségi környezetben*, 10–20. PoliPrint – Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, Ungvár, 2004.

Csernicskó István: *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest, 1998.

Gereben Ferenc: *Identitás, kultúra, kisebbség*. Osiris, Budapest, 1999.

Papp Z. Attila – Veres Valár szerk. *Kárpát Panel 2007. A Kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzete és perspektívái*. Budapest, MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2007.

Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére. Brüsszel, 2005.11.22.

ЛІТЬО І. В. ред. *Національний склад населення та його мовні ознаки (статистичний бюлетень)*. Ужгород: Закарпатське обласне управління статистики. 2003.

Keresztnévadás és identitás

Egy kárpátaljai település keresztnévadási szokásai

Tanulmányomban egy kárpátaljai magyar község keresztnévadási szokásait vizsgálom meg, külön figyelmet fordítva a névadásnak az identitástudat kialakulásában betöltött szerepére. A település az ungvári járási Nagydobrony, mely Kárpátalja legnagyobb magyarlakta községe. Árpád-kori település, írott források először a XIII. század közepén említik a falu nevét, ám archeológiai leletek utalnak rá, hogy a helység már korábban lakott volt.

A neveket az egyházi anyakönyv és a községi gazdakönyv nyilvántartásából vettem, amelyeket két időintervallumban vizsgáltam meg. Az 1998 és 2008 közötti időszakot hasonlítottam össze a 43 évvel korábbival, az 1948 és 1955 közötti időszakkal. A második korszakban csak hét évet vizsgálók folyamatában, mivelhogy 56-tól 80-ig hiányoznak az adatok.

A két korszak összehasonlításakor nagy eltérés mutatkozik. Az 1948 és 1955 között született lányok 29 különféle néven osztoznak, amit 349 személy kapott, míg a második korszakban a szülők 122-féle nevet választottak az újszülött leányaiknak, amelyen 347 személy osztozott. A fiúk esetében is hasonlóak az adatok az első vizsgált korszakban. Az 50-es években a szülők fiúgyermeküknek 28-féle nevet választottak, amit 326 fiúgyermek kapott, a második korszakban viszont 64-féle nevet kapott szüleitől a 310 újszülött.

A női nevek előfordulási gyakorisága:

1948–1955			1998–2008	
S/sz.	Keresztnevek	száma	Keresztnevek	száma
1.	Erzsébet	96	Boglárka	13
2.	Jolán	57	Viktória	12
4.	Mária	45	Bianka	9
3.	Borbála	37	Barbara	8
6.	Gizella	26	Orsolya	8
5.	Margit	25	Dorina	7
7.	Ilona	11	Bettina	7
8.	Katalin	8	Evelin	6
9.	Irén	7	Gabriella	6
10.	Piroska	5	Krisztina	6

A férfinévek előfordulási gyakorisága:

1948–1955			1998–2008	
S/sz.	Keresztnevek	száma	Keresztnevek	száma
1.	János	48	Sándor	22
2.	Sándor	47	László	20
4.	Ferenc	41	Szabolcs	16
3.	Kálmán	34	Dániel	15
6.	Béla	25	Krisztián	14
5.	József	22	Ferenc	12
7.	Zoltán	21	János	12
8.	László	17	István	12
9.	András	16	Levente	12
10.	István	8	Ákos	10

A névgyakoriság tájékoztat a kor névválasztási szokásairól és a névdivatról, a divat mögött a gondolkodásmód, az értékrend, az emberi lélek világa rajzolódik ki. „A névdivat nem egyéb, mint a nevekhez való általában tömeges méretűvé váló, társadalmi indítékú azonos vagy hasonló viszonyulás, attitűd” (Kiss 2002: 280).

Az 1948–1955 közötti időszak leggyakoribb női nevei: *Erzsébet, Jolán, Mária, Borbála, Gizella, Margit, Ilona, Katalin, Irén, Piroska*. Az 1998–2008 közötti időszak leggyakoribb női nevei: *Boglárka, Viktória, Bianka, Barbara, Orsolya, Dorina, Bettina, Evelin, Gabriella, Krisztina*. Az első időszak leggyakoribb férfinévei: *János, Sándor, Ferenc, Kálmán, Béla, József, Zoltán, András, István*. Az utóbbit tíz év leggyakoribb férfinévei: *Sándor, László, Szabolcs, Dániel, Krisztián, Ferenc, János, István, Levente, Ákos*.

A keresztnévadás alakulását, változását az egyéni névzés határozza meg. Az 50-es években a szülők hagyományosabb, megszokott neveket adtak gyermekeiknek. Napjainkban egyre gyakoribbak, mind a férfi, mind a női nevek körében, az idegen eredetű, a magyar névrendszerben szokatlan nevek. Gyakoriak az angol, amerikai (*Vanessza, Dzszenifer, Kitti, Krisztofer*), az olasz (*Bianka, Amine*), a német (*Márk, Richárd, Roland*) és egyéb idegen eredetű nevek (*Szidónia, Alexa, Leó*). A férfinévekre inkább jellemző a hagyományörzés, mint a női nevek. A leggyakoribb férfinévek között a második korszakban több olyan hagyományos név is jelen van, ami az első időszakban szintén, pl. *Sándor, János, László, Ferenc*. Ugyanakkor előfordulnak tipikusan magyar utónevet is, amelyek újabban kerültek a névanyagba, mint a *Botond, Levente, Máté*.

A második korszak leggyakoribb női nevei között nem találtam olyat, ami az első időszakban is jelen lett volna. A női nevek közé több új név kerül, mint a férfinévek közé. A lista elején mégis hagyományos magyar név áll (*Boglárka*). A szülők, kis számban ugyan, de szívesen választanak gyermekeiknek magyar neveket is (*Csenge, Réka, Virág*). Ma sokkal gyakoribbak az egyszeri előfordulású nevek, mint az ötvenes években. 1948–1955 között a választott 29 női névből mindössze 11 fordul elő egyszer, napjainkban viszont 122 névből 51. A férfiaknál ez az arány: az első vizsgált korszakban 23 névből 8, a második időintervallumban 64 névből 20 név fordul elő egyszer.

A nevek mellett szereplő számadatokat nézve feltűnik, hogy a lista elején szereplő nevek gyakorisága a második korszakra erősen megváltozott. Napjainkban csökkent a nevek gyakorisága, ellenben a használt nevek száma rendkívül megnőtt, változatosabb a névadás.

A névválasztást nagymértékben befolyásolja az, hogy egyes kultúrákban nyitott vagy zárt a névrendszer, tehát hogy a szülők egy adott névkészletből választhatnak, vagy kötetlen lehetőségük van a köznevek közül bármilyen alakítással, esetleg értelmetlen hangszorral is tulajdonnevet teremteni (Hajdú 2003: 153). Ukrajnában ma a keresztnévválasztás szabad, a névadók szabadon választhatnak nevet gyermeküknek, akár a divatnak megfelelően.

A kutatásból kiderült, hogy Nagydobronyban a névadás az első vizsgált korszakban, azaz 1948 és 1955 között, kötött volt, inkább a hagyomány és a szokás játszott szerepet a névadásban, mintsem a névdivat. A XX. század végére, a XXI. század elejére a névadási szokásokban nagymértékű változás állt be, a szülők minél különlegesebb neveket keresnek gyermekeiknek, olyan neveket, amelyet még senki nem visel környezetükben. Ilyen különlegesnek számító nevekkal találkoztam, mint: *Evariszt, Kevin, Teó, Valentin*; lányoknál: *Marisabell, Zorka, Szidónia, Stefánia, Szeréna, Vanessza*.

A keresztnévállományban elenyésző a szláv nevek aránya, csupán néhányat találtam a névanyagban, pl. *Vaszilina, Zorka, Nágyja, Vologya*. Egyik előző tanulmányomból kiderült, hogy Nagydobrony családneveinek 22 %-a más nyelvből származik. Legnagyobb számban e tájegység ukrán, orosz lakosságának családnevei kerültek át. Megfigyeltem, hogy az esetek többségében a szláv eredetű családnevek mellé (*Cserepanec, Ivanyina, Liszenkó, Pavlisinec, Medvigy*), ami a névviselő ukrán vagy orosz nemzetiségére utal, a szülők nem szláv keresztnévet választanak gyermeküknek, hanem magyar vagy más idegen hangzású nevet: *Norbert, Bianka, Györgyi, Regina, Szintia, Eleonóra, Orsolya, Marianna*. Ennek okait kereshetjük abban, hogy a szülők vegyes házasságban élnek, illetve ha mind a két szülő ukrán/orosz nemzetiségű, akkor a névadás okait kereshetjük a magyar kultúra tiszteletében és a nemzetiségek együttélésének baráti viszonyában, vagy abban, hogy a szülőkben él az az igény, hogy olyan nevet válasszanak gyermekeiknek, amellyel könnyebb érvényesülniük a világ más részein is.

A község lakossága megőrizte hagyományait, a szülőktől való névöröklésnek a mai napig fontos szerepe van. A fiúgyermek gyakran öröklí apja vagy nagyapja nevét, ez érvényes a női nevekre is. Az 1990-es évektől megszaporodott a kételemű keresztnévadás. Az első vizsgált időszakban már találkoztam a névanyagban kettős keresztnévadással, ekkor még a hagyományos névhez, hagyományos nevet választottak, pl. *Zoltán Sándor, Béla Ferenc; Zsuzsanna Edit, Gizella Erzsébet, Katalin Éva, Mária Jolán, Ilona Éva*. Az utóbbi időszakban divattá vált valamilyen divatos nevet illeszteni a hagyományoshoz *Krisztián Miklós, István Nándor, Béla Dominik, József Roland; Vanessza Erzsébet, Erzsébet Henrietta* vagy mind a két név újabban elterjedt divatos név: *Szidónia Tünde*. Sőt az is előfordult, hogy magyar névhez szláv nevet választottak, pl. *Viktória Nágyja* esetében, ennek indítéka lehet, hogy egyik szülő orosz vagy ukrán nemzetiségű.

Továbbá vizsgáltam a neveket abból a szempontból is, hogy van-e szláv/orosz, ukrán párja (fordítása), mivel a párosítatlan nevek támpontul szolgálhatnak a nemzeti érzület megnyilvánulásához, és a magyarságtudat kifejezésére adnak lehetőséget.

A trianoni döntés után az elcsatolt területeken élő magyarság nyelvhasználatában és névhasználatában gyökeres változások történtek. Az első közigazgatási váltáskor elkezdődik a család-, ill. keresztnévek szlávok alakban való feltüntetése. A Magyarországtól elcsatolt területeken az éppen aktuális hatalom a család- és a keresztnéveket is manipulálja, igyekszik azoknak magyar nyelvi jellegét eltüntetni. Gyakori eset volt, hogy a neveket lefordították, névmegfeleléseket állítottak össze, és így lett a *Borbála*– *Várvará*, az *István* – *Sztyepán*, a *Sándor*– *Olekszándor*, *Dezső*– *Dezöder*, *Béla*– *Adalbert*. A *Hajnalka*–*Szvetlána* megfelelésben a név jelentését fordították le ukránra. A *Bélát* többek között *Adalbertnek* is fordították, holott az *Adalbert* germán eredetű név, a *Béla* pedig régi magyar személynév, már a középkorban mesterségesen azonosították a két nevet, és az ukrán átírás többségében is ezt a megfelelést látjuk (Ladó–Bíró 2005: 24–37).

A keresztnévanyagomból a magyar nevek közül a fentebb említett viszonyban nincs ukrán párja a nevek közel 80 %-ának. Kétségtelenül ezek között a nevek között sok a kölcsönzés, valamint az olyan nevek, amelyek a magyar nyelvben is idegen hangzásúak. Az első vizsgált időszakban a férfi és a női nevek körében sokkal több a szláv/*orosz*, *ukrán* névpárral rendelkező nevek száma, mivel ebben az időben még jobban igyekeztek a nevek magyar nyelvi jellegét eltüntetni. A XX. század végére, a XXI. század elejére azonban az névpárral rendelkező nevek száma csökkent, ennek oka lehet az is, hogy ma már a keresztnéveket úgy anyakönyvezhetik, ahogy azt a szülők kívánják, akár a magyar hangzásnak megfelelően. Megfigyeltem, hogy a hagyományos neveknek, mint például az *István*, *Sándor*, a gazdakönyv nyilvántartásában nagyon gyakran még mindig az ukrán párja szerepel. Sok esetben írják még a *Sándort* *Олександр*-nak vagy *Александр*-nak.

Az ukrán átírásban elég gyakran előfordul, hogy egy adott névnek két vagy három változata is honos, pl. *Олександра*, *Александра*; *Елизавета*, *Єлизавета*, *Слизова*, *Алжебета*, *Ержебет*. A magyar nyelvben is vannak ehhez hasonló példák, *Henriett* és *Henrietta* esetében, de ott a két nevet külön névként tartják számon.

A női nevek közül a legtöbb változata az *Erzsébetnek* van, ez azzal is magyarázható, hogy gyakoriság szempontjából, az 50-es években ez a név áll az első helyen. Az *Erzsébetnek* ötféle írásképpel találkoztam: *Елизавета*, *Єлизавета*, *Слизова*, *Алжебета*, *Ержебет*. Hasonlóan alakultak az *Irén* változatai is. E névnek szintén ötféle írásképpel találkoztam: *Ірина*, *Ірен*, *Ірина*, *Ірина*, *Ірена*.

A férfiak esetében a *Ferenc*, és az *Sándor*, és az *András* átírásai a leggazdagabbak. A *Ferenc* nevet ötféleképpen jegyezték le: *Франтішек*, *Федір*, *Федор*, *Ференц* és *Франц*. A *Sándor* nevet négyféleképpen jegyezték le: *Олександр*, *Александр*, *Аксандер*, *Шандор*. Az *András* bejegyzett változatai: *Андрій*, *Андрей*, *Андраш* és *Ондраш*.

E névváltozatok hűen tükrözik a mindenkori rendszerváltásokat. Pl. az *Erzsébetet* a csehek alatt *Алжебета*-nak írták, oroszok alatt *Слизова*-nak. A *Ferenc* nevet csehek alatt *Франтішек*-nek, oroszok alatt *Федор*-nak, ukránul pedig *Федір*-nek írták (Balla 2008: 127).

A nevek átírásánál sok problémát figyelhetünk meg. A hivatalos ügyintézők nincsenek mindig tisztában a nyelvészek által kidolgozott hangátírási elvekkel. Gyakran „megszokásból” írják a személynéveket az adott alakban.

Összegzőként megállapítható, hogy az utóbbi tíz évben névadás terén nagy változás történt, látványosan gazdagodott a keresztnévanyag. A szülők nem mindig vannak tisztában azzal, hogy a névadás az identitás egyik fontos jegye, nem merülnek el különösebben a névadás indítékában. A XX. század végére előtérbe kerültek az idegen eredetű, a magyar névrendszerben szokatlan nevek, például *Amine, Cintia, Dzszenifer, Dorina, Vanessza, Richárd, Roland, Patrik* stb. Névválasztásnál a fő motivációs szempont az lett, hogy a szülők minél divatosabb, különlegesebb nevet adjanak gyermeküknek, olyan nevet, amelyet még senki nem visel környezetükben. Azonban megfigyelhető egy másik tendencia is, a szülők egy része a nemzeti identitás, a családi hagyomány őrzésére törekszik. Találtam példát, igaz kis számban, a feledésbe merült régi magyar nevekre is. A hagyományörzés a férfinevekre jellemzőbb, a szülők egy részének fontos az apa vagy valamelyik családtag hagyományos nevének továbbadása, örökítése.

A vegyes házasságban élő szülők gyermekeiknek többnyire nem szláv keresztnévet választanak, hanem magyar vagy más idegen hangzású nevet.

A vizsgált területen inkább a magyar és idegen névadással, mintsem szláv névdivattal és a tradíció még mindig jelentősnek mondható hatásával kell számolnunk, ami miatt feltételezhetünk bizonyos kapcsolatot a névadás és a szülők nemzetiségi hovatartozása között.

BALLA ANDREA

IRODALOM

1. Balla Andrea: *A magyar személynevek orosz/ukrán átírása Nagydobrony községben*. In: *Acta Beredsasiensis* 2008/I: 127–131.
2. Botlik József – Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest, 1993.
3. Hajdú Mihály: *Általános és magyar névtan*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
4. Kiss Jenő: *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1999.
5. Móricz Kálmán: *Nagydobrony*. Mandátum Kiadó, Beregszász – Budapest, 1995.

Magyar–csehszlovák fegyveres konfliktus Dercen környékén 1938 októberében (Befejezés)

Mindezek ellenére hatszáz fős csoport várt bevetésre. A XVI. zászlóaljból roham-század alakult, amely Prém József parancsnokkal az élen a Héjjas által szervezett H-csoportba jelentkezett. Stephán Valér parancsnoksága alatt megalakult az S-csoport. Prém rohamszázadát az akciót szervező központ (Vásárosnamény) melletti Gergelyiben szállásolták el, az S-csoport Kisvárdán maradt. Kozmáék Vásárosnamény környékét is szemrevételezték, ellenőrizték a határ közvetlen közelében fekvő tanyákat. A mozgósítás a határ mentén Lónyától Tiszabecsig azonos intenzitású volt, így nem keltett feltűnést az a bő másfél kilométeres rés Tarpa és Beregsurány között, amelyet a magyar felderítés leginkább alkalmasnak talált az átkelésre. A másik számításba jöhető vonal, a Tarpa és Lónya közötti szakasz kockázatosabbnak tűnt, de ezt is folyamatosan megfigyelték.

A helybeli magyar határőrök jelentéseiből ismertté vált, hogy Tiszaújlakon és Nagybakán a csehszlovák határőrségen kívül egy-egy századnyi, a rafajnai erdőben pedig egész zászlóaljnyi csehszlovák katonaság állomásozik. A VKF 2. osztályától kapott adatok és újabb értesületek birtokában a szervezők pontosan tudták, hogy a határon túli kárpátaljai területeken, azaz velük szemben a 36. és 45. csehszlovák gyalogezred, valamint a 12. tüzerezred egységei tartózkodnak. A VKF 2. osztályán azt is „tudni vélték”, hogy vegyes nemzetiségi összetételük miatt ezek az ellenséges egységek cseh szempontból nem igazán számítottak megbízhatónak, már csak azért sem, mert befolyásolhatta őket az a körülmény, hogy október 1-je után a müncheni egyezményekkel összhangban megkezdődött a Szudéta-vidékről és a morva területekről toborzott tisztek és katonák leszerelése, s ez a fejlemény valószínűleg demoralizálta az itt állomásozó cseh ezredeket. Csehszlovák szempontból a határvédelem jelentős támpontjául szolgált az az erőd- és megfigyelő vonal, amit a csehek húsz év alatt építettek ki a határ mentén. „Százával építettek ún. kiserődöket, bunkereket. (...) Ilyeneket létesítettek például a Beregsom melletti Csonkapapiban bunkerrendszerrel és csendőrlaktanyával.”¹ A Tarpa és Beregsurány közötti határszakaszt épp azért találta alkalmasnak átkelésre a magyar felderítés, mert itt a túloldalon csak három félig kész állapotban levő erőd volt. Stephán Valér döntése szerint itt kellett átjuttatni az első csoportokat.

Az akció 1938. október 6-án éjjel megkezdődött. Először a járőrök és a felderítők egy csoportja lépte át a határt, őket a „felkelők” két csoportja követte. Miután minden baj és feltűnés nélkül átjutottak, vezetőik a kapott parancs értelmében visszatértek. Egyikük jelentése szerint az ő csapata a határ közelében egy betonfészekkel találta szemben magát, de az ott szolgálatot teljesítő cseh katona a csoport keltette neszt

¹ Botlik József–Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993, 80. o

hállatán azonnal elrejtőzött a fedezékben, és fegyverét nem használta; így a csoport kikerülte az erődítményt és továbbhaladt a kijelölt irányban.

Az átkelés 10-12 fős, néha ennél jóval nagyobb csoportokban 7-én és 8-án folytatódott. 7-én este két csapat kelt át, köztük több tarpai önkéntes legény. Velük tartott Obis tanító egy községi írnnokkal, valamint a 49 éves gróf Somssich József, akit korára való tekintettel megpróbáltak lebeszélni az átkelésről, de eredménytelenül. Éjfélét követően további 9 csoport ment át, 8-án este szintén több szakasz indult el, köztük Kémeri Nagy Imre tüzér hadnagy robbantócsapata. (Egyébként Kémeri civilben fizikatanár volt, s már korábban is nehezen lehetett visszatartani.) Éjfél előtt megrohanták a nagyborsovai vasútállomást, majd a Borzsa folyó hídját. A cseh őrség észrevette őket, heves tüzet nyitott rájuk, a 15 fős csoportnak, köztük három karpaszományos tűzszerész-specialistának ennek ellenére sikerült felrobbantani az említett objektumokat. Ez után a parancs értelmében a specialisták visszatértek, Kémeri és az emberei viszont folytatták az útjukat. A „terepmunkák” a rekognoszkálás, a felderítés és a járőrözés mellett magukban foglalták a diverzáns akciók végrehajtását is. Körtvélyessy–Körner és Szathmáry–Király járőrök például október 9-én igen nehéz terepviszonyok és ellenséges körülmények között, zuhogó esőben hét helyszínen robbantották fel a Beregszász–Bátyú közötti vasútvonalat.

Ugyanezen az estén Prém József és Vitéz Iván tartalékos főhadnagyk vezetésével két teljes század is átlépte a határt. Prém századában 87 kecskeméti, a másikban 95 budapesti önkéntes volt. Parancsot kapott az átkelésre a 101 fős legénységet számláló Bukovinszky-század is. A három egység útirányáa Beregszász–Munkács–Szolyva, majd a lengyel határ volt. Stephán Valér nyomatékosan mondta: „Bajtársat, sebesültet el nem hagyni, lőni az utolsó tőlényig. Fogságba kerülni nem lehet. Senki ne féljen, odaát zűr van, a csehek reszketnek. Tákolmányországért, mely napok múlva széthull, senki közülük az életét kockáztatni nem fogja.”

Prém százada gyorsan átkelt, Vitéz csapata kivárt. A pesti „jampecek” közben snapzot és bort szereztek, amit magukkal vittek. Jócskán lerészegedve, kisebb-nagyobb csoportokban és megkésve követték Prém századát, amelynek nyomát veszítették. Vitéz főhadnagy megpróbálta felkutatni részeg önkénteseit, s eközben visszatévedt oda, ahonnan elindultak. A csapata viszont átjutott! Bukovinszky hadnagy százada 24 órán keresztül várta, hogy elálljon az eső, de végül – irányító parancsnokaik növekvő aggodalma mellett – ők is átjutottak. Velük tartott Vitéz főhadnagy is, akit Stephán a csapata felkeresésére küldött. „Utolérem őket – fogadkoztam –, de inkább megyek mezitláb!” Azzal levette cipőjét, fűzővel összekötve a nyakába akasztotta, és tényleg mezitlábasan „trappolt” bajtársai után. „Csúnya és rossz benyomást tevő látvány volt, s bár itt sok a bátor bolond – ez csak bolond lehet” – írta az eset kapcsán Kozma Miklós, aki 10-én tért vissza Budapestről, ahol a VKF-et és a kormányt tájékoztatta az akció menetéről.²

Vásárosnamény környékén és másutt egyre nagyobb számban vonultak fel az all-over ruházatba bújtatott „mackósok”, vagyis a reguláris csapatok. A határ biz-

² Kozma Miklós: *Kárpátalja visszavétele*. Ungvár, 1999, 86. o.

tosítása ekkor már nem kizárólag a határőrök feladata volt. Az egész határsáv egy front mögötti, tonírozó tartalék hullámmozgásos képét mutatta, háborús színezettel. „Szabadcsapat és sorkatonaság viszonya sohasem jó, ha nyíltan az ellentét nem is jelentkezik” – vélte Stephán Valér. Az ő tehermentesítésére és a törzs személyzetét bővítendő, a VKF-től több tiszt is a térségbe érkezett: Homlok Sándor alezredes, Pachner alezredes, aki „prima defenzív tiszt, Csikós őrnagy remek kémiszolgálatos, Temessy Dezső százados műszaki ember, robbantó-kiképző, Zsigmondy százados hadműveleti dolgokra alkalmas, Tömösy Ferenc főhadnagy és mások jól tudnak bánni a katonákkal” – jellemezte őket Kozma Miklós.³ Valamennyien a felvonuló Eötvös-dandár zászlóaljainál tevékenykedtek.

Október 11-12-én 6-7 zászlóaljnyi önkéntes „komitácsi” akciózott a határon túl, ahol egyre gyakoribbak lettek a lövöldözések. A szájhösködés és az aszfaltbetyárság ideje lejárt, az átkelők saját bőrükön érezték a „kis háborút”. Az egyik szabadcsapat közvetlenül a határ átlépése után nagyobb cseh katonai egységgel került szembe. A tűzharc elkerülhetetlen volt, a szabadcsapatosok, vagyis az úgynevezett Rongyos Gárda (melynek nevében a jelző „civil felkelőt” takart) azonnal támadt. A csehek megadták magukat, de vesztükre, mert a szabadcsapat nem ejthetett foglyokat – teljes munkát kellett végezniük...

Miközben a szabadcsapatok kisebb-nagyobb csetepatékat idéztek elő a megszállt területen, Kánya Kálmán külügyminiszter október 12-én Hory András varsói követ útján táviratban sürgette a korábban megígért lengyel segítséget. A magyar és a lengyel akciók összehangolása azonban, mint azt Lengyel Béla vk-alezredestől, katonai attasétól tudjuk, egyáltalán nem volt tökéletes. Lengyel részről az ígéreteken és biztatáson kívül tényleges segítség nem jött. „Két szabadcsapat-akció ott csak zavarná egymást” – vélekedtek a lengyelek.⁴ Megjegyzendő, hogy számjel-táviratában Kánya 750-800 szabadcsapatosról tudósított, a lengyel vezérkar főnöke, Waclaw Staczhiewicz október 15-i jegyzékében azonban ez áll: „Ruszinföldi vállalkozásainkat a bp-i lengyel követ jelentésére beszüntetjük; 450 magyar felkelő a lengyel határ felé húzódik, a lengyel szabadcsapatokat visszatartjuk.” A tábornok információi tévesek voltak. Mindez persze kapcsolatos volt az október 9-én Komáromban megkezdődött csehszlovák-magyar (prágai ravaszdiságból valójában szlovák-magyar) tárgyalások alakulásával. A tárgyalásokat ugyanis 11-én felfüggesztették, 14-én pedig a magyar fél a szlovák delegáció merevsége miatt végleg lezárta.

Eközben csehszlovák oldalról október 10-én – nyilván a szabadcsapatok átáramlása miatt – elrendelték a határ hermetikus lezárását, ami 12-ére meg is történt. A cseh katonaságot és csendőrséget Kárpátalja-szerte mozgósították, a légtérbe egyre gyakrabban szálltak fel AVIA-jelzésű cseh felderítő vadászrepülőgépek. Ezzel a határon való átjutás nehezebbé vált, de nem szűnt meg. A beregi falvakból fiatalok jelentkeztek üzenetközvetítőnek. Egy húszéves legény például egy héten át minden éjjel oda-vissza megtette az utat. Beszámolói igen természetesen és szükséztűen

³ Kozma Miklós: *Kárpátalja visszavétele*. Ungvár, 1999, 96. o

⁴ Ádám Magda-Juhász Gyula-Kerekes Lajos: *Magyarország és a második világháború*. Titkos dipl. okmányok a háború előzményeire és történetéhez. 3. kiadás, Budapest, 1966..

voltak: „Igen, nagy lövöldözés kezdődött, több cseh elesett, a mieink továbbmentek. A parancsnok tüdőlövést kapott. Nálunk nem volt sebesült.” Erdélyi Miklós munkácsi diák, akit egyik kettősbírtokos rokona segített, szintén több alkalommal, kétnaponként vitt híreket a vásárosnaményi „főhadiszállásra”. A hetedik vagy nyolcadik útján fogták el a csehek. A beregdaróci Balázs Bertalan is több ízben sikeresen jutott át a határon, főleg Beregszászba és Makkosjánosiba hírekért. A beérkezett hírek néha egyértelműen jók voltak, viszont gyakran dermesztőek. Prém századáról csak annyit lehetett tudni, hogy a Csikós- és Nyárasgorond térségében hozzájuk csatlakozott ruszinokkal együtt számuk meghaladja a 110 főt. Egy beregszászi jelentés szerint a csehek hat sebesült szabadcsapatost kivégeztek, holttestüket nyitott gödörbe dobták, és ott hagyták elhantolatlanul. Az egyik felkelő, akinek hátgerincét golyó súrolta, sikeresen visszatért. Egy másik sebesült gárdistának már nem sikerült a visszajutás, a beregdaróci erdőben rekedt, ahonnan két napon át egyre elhalóbb hangon kiáltozott segítségért, de a határvadászok nem tudtak segíteni rajta.

Az átjutott zászlóaljok a már említett Beregszász–Munkács–Szolyva irány mellett a Bene–Salánk–Magyarkomját és a Bótrágy–Szernye–Ungvár vonalon kisebb csoportokban „toronyiránt” haladtak a lengyel határ felé. A felkelők induláskor vadonatúj polgári ruhát, jellegzetes kucsmát, némelyek baszk sapkát kaptak. A Rongyos Gárda fegyverzete azonban hiányos volt. Ha például egy 25 fős csoportnak 23 karabély és két géppisztoly (az utóbbi igen ritka és új fegyver volt akkoriban a magyar honvédségnél), valamint 90-100 kézigránát jutott – az már kíválonak volt mondható.

Kozma Miklós legfőbb vágya Kárpátalja egészének visszacsatolása volt. Jól látta a magyar honvédség állapotát és annak hiányosságait, de a cél érdekében mindenáron a szabadcsapatok azonnali bevetését sürgette.

A források egybehangzó adatai szerint az egész kárpátaljai akcióban 996 szabadcsapatos vett részt. Október 9-től a csehszlovák rádióban állandó téma volt az akció. A magyar és a lengyel híradások „természetesen” kárpátaljai népfelkelésről számoltak be. Lengyel lapok, például a *Kurjer Polski*, a *Głos Narodu*, a *Gazeta Polska*, a *Czas*, a *Rzeczpospolita* a következő címekkel tudósítottak az eseményekről: „*Az a föld, melyről ma legtöbbször beszélnek; Vivat Rutenia!; Megszületőben az álomhatár.*” A német sajtó reagálása visszafogottabb volt, de szintén kedvező. A *Deutsche Allgemeine Zeitung* szerint „Lengyelország déli határa így lehet legjobban biztosítva”, a *Germania* pedig befolyásos német körök véleményére hivatkozva azt írta, hogy „a közös magyar–lengyel határ legjobban megfelel a müncheni konferencia szellemének”. Európa érdeklődése ezekben a napokban Kárpátalja és Ruténföld felé irányult.⁵

Mindeközben szaporodtak az aggasztó hírek is. A csehszlovák hírügynökségek 300 fogságba esett magyar katonáról beszéltek. Sirovy Jan tábornok, a csehszlovák hadsereg főfelügyelője, aki Eduard Benes október 6-án történt lemondása után miniszterelnök és honvédelmi miniszter lett, „azonnali, példás és elretentő” megoldást sürgetett. A munkácsi várban fogva tartott felkelők érdekében Európa-szerre megmozdult a sajtó és a diplomácia. Kozmáék dühöngtek. Szerintük legfeljebb 40 fő eshetett fogságba,

⁵ Kozma Miklós: *Kárpátalja visszavétele*, 75. o.

de a megkésve felröppenő hírek miatt semmi biztosat nem tudhattak. A kormány és a honvédelmi minisztérium aggodott.

Prém, Vitéz és Bukovinszky százada október 9-én azt a parancsot kapta, hogy közvetlenül a határ átlépése után rohanják le Beregszászt, utána Munkácsot, majd a körülményektől függően külön vagy együtt Ungvár felé vegyék az irányt. Ehhez a tervhez, amit a VKF 5. osztálya szeptemberben „nagyon methodikusán” dolgozott ki, Stéphán Valér következetesen ragaszkodott. Csakhogy a terv kidolgozói és maga Stéphán sem ismerte a két városban állomásozó csehszlovák katonaság és csendőrség pontos létszámát, tűzerejét, valamint laktanyáik helyét. Ráadásul a három század különböző időpontokban kelt át a határon, így nem tudtak együttes erővel fellépni; de még ha ez sikerült volna is, az ellenséges csapatok túlereje miatt kétségtelenül katasztrófa következett volna be.

Csupán Prém százada jutott át teljes egészében, s megkerülte a várost, Beregvégárdó, Makkosjánosi, valamint Gát mögött, ismeretlen és nehéz terepen igyekezett Munkács felé. Csikós- és Nyárasgorond térségében pihenőt tartott. A két tanyán élő ruszinok közül többen csatlakoztak a századhoz, amelynek szüksége volt helyismerettel rendelkező vezetőkre, hiszen a Szernye-mocsár vidékén való átkelés nappal sem lett volna könnyű, nemhogy éjszaka. Október 11-én hajnalban érték el a Dercen és Fornos közötti, ma is Dercenhez tartozó Makkos- és Nyíres-erdő környékét. Innen – légvonalban számítva – bő 10 kilométerre volt Munkács.

Az október 9-i borsovai és Beregszász-környéki robbantások után a csoportok híre gyorsan elterjedt, főleg az útirányuk mentén fekvő falvakban. A csehszlovák katonai felderítés és a csendőrség némi késéssel ugyan, de viszonylag hamar felfedezte mozgásirányukat.

Október 11-én néhány szabadcsapatos Dercenbe ment, hogy a falu lakóival megbeszéljék az élelmezés kérdését. Szívesen fogadták őket, és három 17-19 éves fiú vállalkozott a feladatra. Délben Ungvár felől egy repülőgép jelent meg és az erdőben táborozó század fölött körözött. Előtte szóba került a visszavonulás, de végül letettek róla.

Vitéz Iván századának egy csoportja Nyárasgorond után csatlakozott Prém századához. Egy másik csoport a Gut és Gát közötti erdőben rejtőzködött. Ebből a csoportból néhányan bemerészkedtek Gátra, de vesztükre, mert Gáton csendőrőrs volt, és egy zsidó boltos feljelentése alapján letartóztatták őket.

Ennél is rosszabbul járt Salánk fölött a Bukovinszky-század és a Vitéz Iván századából hozzájuk tévedt csoport. A csehek elsőként őket fedezték fel. Miután körülférták, az alakulat egyetlen puskalövés nélküli megadásra kényszerült. Kozma korábbi aggályai beigazolódtak. „Ez a társaság – írta – nem olyan, amellyel valami-revaló támadást végre lehet hajtani. Ezek nem kecskemétiak. A javát az elején már kiválogattuk. Azokkal elment Prém. Ez az anyag gyenge. Lumpenek, jampecek, nyilas pesti hiszterikák.”⁶

⁶ Kozma Miklós: *Kárpátalja visszavétele*, 84. o.

A Salánk környékén fogságba esett század embereit a csehek a munkácsi vár kazamatáiba zárták és kegyetlenül megkínozták. Amikor értesült az esetről, Kozma Miklós a foglyok megtizedelésétől tartott. „A kis háború mindig véresebb, mint a nagy. A mieink sem kíméletesek, de a különbség az, hogy a mieink gyorsan ölnek, a csehek pedig lassan kínozzák halálba az elfogottakat. A mieink között a legvérengzőbbek Héjjas bosnyákjai. Vagy hárman rámentek egy csendőrkaszárnnyára. Úgy verekedtek, mint az ördögök. Mind a tíz csendőrt leszúrták. Az átlépés előtt, amikor felszerelték őket, az élelmiszert nem fogadták el. 'Bosnyáknak kell sok patron és kézigránát, enni szerez.' Pedig nem volt igazuk, mert odaát azok beszerzése nem mindig könnyű. A falvakban mindenki segíti a mieinket, de akadhat cseh vagy zsidó áruló, sőt, sajnos, néha magyar is.”⁷ Kozmának, aki nem volt jelen az események helyszínén, de a résztvevők elbeszéléseiből utólag mindenről értesült, igaza volt.

A Dercen környékén táborozó Prém-század emberei bármikor nyugodtan bemehtek Dercenbe és Fornosra – egyik faluban sem volt csendőrőrs. A lakosságtól nem csak élelmet, hanem bort és pálinkát is kaptak, sőt, el is vitték nekik az erdőbe, mert felszabadítóknak tekintették őket. Általában ez volt a jellemző!

A derceniekre Héjjas Iván bosnyákjai sem tettek rossz benyomást. Az elmúlt század végén elhunyt Kotri Bíró András és mások jó szóval, szívesen emlékeztek vissza a velük folytatott beszélgetésekre, a Rongyos Gárdáról pedig általában elragadtatással mesélnek ma is azok, akik még élnek. Érthető ez, hiszen ők szemtanúi voltak a harcnak, amit a szabadsapat az erdőszélén vívott a túlerőben levő cseh katonasággal.

Délután három óra tájban Munkács felől egy csehszlovák csendőrraj, két ke-rékpáros zászlóalj és egy harcokcsi-szakasz jelent meg a Nyíres-erdő túloldalán. A szabadsapat őrsége idejében észrevette őket. Rövid tanácskozás után a század három részre osztódva vette fel velük a harcot. A csehek szintén három oldalról próbálták bekeríteni őket. A szabadsapatos rajokban a túlerő láttán némi kezdeti zavar támadt, szétszóródva igyekeztek kitörni a páncélosok tüze alól, mindinkább keleti irányban. Az első egységek ki is csúsztak az összezáruló gyűrűből, míg a többiek kiszorultak az erdő takarásából a nem messze folyó, vízzel telt, Csalhó-árokknak nevezett kanálisba. A század utóvédje ebben az árokban vetette meg a lábát, mellig érő vízben állva viszonzta a csehek eszeveszett tüzelését. Mindeközben lassan hol délnek, hol pedig gyorsan irányt váltva kelet felé húzódtak. „Az utóvéd – a század fedezésére mintegy 17-en jelentkeztek – Zórád Miklós főhadnagy vezetésével a sötétedéig kitartott. Közülük 14-en estek el, mindössze hármuknak sikerült átvágniuk magukat.”⁸

A nem mindennapi dráma jó néhány derceni lakos szemeláttára zajlott le, akik – krumplivájás ideje lévén – az erdővel szembeni, Milkó-dombnak nevezett dűlőn tartózkodtak. Köztük volt anyai nagybátyám, mint régóta nyugdíjas magyartanárré, aki ma is képes élénken felidézni az akkor látottakat.

⁷ Botlik József: *Radarállomás a szétdőlt temető helyén*. Szivárvány, Chicago (USA), 1990. június, X. évf. 31. sz., 107. o

⁸ Uo.

Az este beálltával a csehszlovák csapatok – meglehetősen váratlanul – visszavonultak. A magyar század is hátrahúzódott, rajai az éjszaka folyamán teljesen szétszóródtak. Egy részük a lengyel, más részük a magyar határra próbált eljutni. A következő napokban közülük csaknem harmincan fogságba estek, 22 fő szerencsésen visszajutott magyar területre. Sokan viszont a közeli és távolabbi falvakban bujkáltak egészen a magyar honvédség november első napjaiban kezdődő bevonulásáig.

A bosnyákok csaknem mind elesetek Dercennél, sokan a mesterlövészek közül is. Volt, aki futtában, visszafelé is pontosan célzott és talált, például Tarpai Zsigmond, akit Kozma Esze Zsigmondként ismer. Ő a rajvonalba térdelve 13 ellenséges katonát „szedett le”, miközben mellette harcoló barátja hangosan számolta a találatokat. „Még azt az egyet!” – mondta, amikor őt is találat érte. Prém századának több mint a fele elesett, de valóban kitett magáért!

A kárpátaljai akcióról felröppent kőszá hírekről leginkább Kozma Miklós tehetett. Bizonyos Gérecz nevű hadnagyról például elterjedt, hogy „rangban idősebb” mivoltára hivatkozva át akarta venni Prém Józseftől a parancsnokságot, majd egy helyi illetőségű zsidóval élelmiszer-beszerzés végett Fornosra ment, ahol elfogták. Egyes hírek szerint agyonlőve, más hírek szerint élve egy cseh tankra kötötték. A Kozma által leadott hír Franciaországtól Svédorszáig, az Amerikai Egyesült Államoktól Japánig bejárta a világsajtót. Később maga Kozma ismerte el a hír valótlanságát: „A derцени csatából vizsakerültek fantáziájának szüleménye volt. (...) A hírt futása közben el-elkapjuk, citáljuk, hírként leadjuk újra és újra.” Ennyit a Kozma-féle „propagandáról”.

A derceniek szinte semmit sem tudtak az elesettekről, név szerint nem ismerték őket. Később, Kárpátalja és az egész Ruszinföld visszatérése (1939. március 15.) után a magyar sajtóban és egyes kiadványokban találtak részleges információkat erről.

Botlik József a *Magyar Nemzet* újságírójaként 1989-ben eljutott Dercenbe és tudomást szerzett a Rongyos Gárda korabeli szerepléséről. A faluról írt nagyobb terjedelmű tanulmányában kitért a szabadsapat harcaira. A derцени szemtanúk elmondása alapján röviden ismertette az eseményeket, az elesettek és a foglyok számáról közölt adatai azonban tévesek, pontos adatok ugyanis nincsenek. A csehek például magukkal vitték elesett katonáik holttestét, amelyek száma jóval felülmúlta a hivatalosan elismert harmincat. A szabadsapatból sem 15, hanem kb. 50-55 fő esett el. Az október 11-i csata után napokig tartott a halottak és a sebesültek felkutatása. A sarkaiban csaknem egymást érintő két erdő borzalmas látványt nyújtott a sűrűn becsapódó harcokcsilövedékektől. A csehek temérdek ilyen lövedék maradványait hagyták a helyszínen, amelyekből egyet-egyet még az ezredfordulót követő években is kifordított az eke. A csata másnapján a csehszlovák csendőrség lezárta a környéket.

Az elesett szabadsapatosok teljes névsorát ma sem ismerjük. Annyi bizonyos, hogy köztük volt Reszulovics Mehmed, Magyarország legjobb balkezes törvívója. Nem tudjuk viszont, mi lett a sorsa a tarpai Esze Jánosnak, Esze Tamás híres kuruc vezér ükunokájának és másoknak.

A csata egyik sajnálatos záróepizódjának másnap a derцени (akkor még: Temető-) hegy környékén lakók voltak szemtanúi. Az ő visszaemlékezéseket Fodor Ferenc nagybátyám elmondása alapján Botlik József történész már említett cikkében így írja

le: „Az utóvédszázad egyik tagja október 12-én Alsókerepec felől, az akkor Pontyosnak nevezett patak mentén vánszorogva elérte a derceni bekötőutat. Már közel volt a faluhoz, ahol minden bizonnyal menedéket talált volna, amikor Munkács felől két csehszlovák lovas csendőr bukkant elő. Egy pillanat alatt megrohanták a sebesültet, leütötték, majd az egyik ló után kötötték. Húzták egy darabig, majd amikor látták, hogy meghalt, leoldozták. Hogy biztosak legyenek benne, puszkájuk szuronyával összevissza döfködték a holtat, majd belökték a bekötőút belvizet áteresztő hídja alá. A barbár gyilkosságnak vélsen tanúja volt az egyik falubeli gazda, Darcsi Tamás, aki egy kazal mögül nézte végig a cseh csendőrök megtorlását. Amikor azok elvonultak, szekérre emelte az ismeretlen holttestet. (...) Szekerével felvitte a szőlősorok mentén a hegyen levő temetőbe, ahol – ideiglenesen – elhantolták. Kopjafát faragtak az ismeretlen szabadsapatosnak, amelyre a helybeli református pap, Vacsy István által írott – alábbi – sorokat vészték: *Nevet nem / Csak hírt hagyál / Dicső mártír / Halált halál. / Csavargónak / Híjt az ellen / Pedig hősként / Álltál ellen / Köztük neved / Ismeretlen / Hősként felír- / va a mennyben. / Béke poraidra.*”⁹

Egy héttel a csata után észak felől 13 „lengyelországi” magyar népfelkelő is átjött az Uzsoki-hágón a szabadsapatosok megsegítésére. Varsóban mintegy 200 ezer tüntető követelte a lengyel kormánytól, hogy tegyen katonai lépéseket a közös lengyel–magyar határ visszaállítása érdekében. Ugyanakkor Berlin nyomást gyakorolt az Imrédy-kormányra a kárpátaljai akció miatt, amely időközben Ungvár környékén, különösen Perecseny és Nagyberezna körzetében is kibontakozott. Október 20-a után a kormány leállította az akciót.

Az első bécsi döntés (1938. november 2.) értelmében Kárpátalja déli, tiszaháti sávja visszakerült Magyarországhoz. Dercenbe még ezen a napon bevonultak a magyar csapatok. Tkacsuk Rezső iskolaigazgató jegyezte fel a következőket: „A község határában és a kertek alatt még cseh katonaság táboroz, de dicső honvédjeink fogadására már készül a diadalkapu. Tegnap óta a tanterem falán a vezér Horthy Miklós képe függ, nemzetiszínű zászlókat varr minden család, hogy a bevonuló magyar katonákat fellobogóztasson házaik fogadják.” (Iskolakrónika, 1938. november 2., 19/10. old.) Délre már „hírük sem volt” a falut körbevevő cseh csapatoknak, délután pedig bevonultak a magyar honvédség alakulatai, nyomukban „hivatalos emberek”, újságírók. A derceni hegyen ekkor állították fel a cseh csendőrök által meggyilkolt ismeretlen hős kopjafáját, egyházi szertartással is megadva a végtisztességet az elhunytaknak. A bevonuló honvédség egyik lovas tüzér tizedese élénken érdeklődött az elesett főhadnagy felől. Ő volt Zórád Ernő, 28 éves, Budapesten élő grafikus, aki az apját kereste, tudomása szerint ugyanis a Prém-századdal jött át október 9-én este. Darcsi Tamással és más falubeliekkel beszélgetve úgy vélte, hogy az itt eltemetett ismeretlen az ő apja, Zórád Miklós tartalékos főhadnagy lehetett. Kijelentette, hogy azonosítani tudná őt, ugyanis indulás előtt a szabadsapatosok azonosító számot kaptak...

⁹ Botlik József: *Radarállomás a szétűlt temető helyén. (Egy kárpátaljai falu, Dercen tragédiája)*, 107–108. o.

Kánya Kálmán külügyminiszter Hory András varsói követnek küldött számjel-távirata teljes egészében a következőket tartalmazta: „6143. Bp., 1938. október 8., 23. ó. Szigorúan titkos! Felkérem, közölje azonnal illetékes helyen, hogy ha beszírvárgott magyar felkelők keresnek lengyel határon menedéket, azok ismertetőjelként SZENT-KÉPET fognak felmutatni, melynek hossza hatvan milliméter, szélessége 33 mm. Kép hátán 40-nel kezdődő szám van. – Szíveskedjék oda hatni, hogy Lengyelországban jelentkező önkénteseket magyar felkelők segítségére kisebb csoportokban lengyel határon átengedjék. Megkönnyítené külpolitikailag is a helyzetet, ha szláv felkelők is szerepelnének rutén földön. Költségeket magyar kormány szívesen vállalja. Kánya.” (Küm. számjel, 1938 – kimenő – Varsó.)

November végétől a magyar hatóságok külön feladata lett az elesett szabadcsapatosok felkutatása. Őket a zsebükbe varrt Mária-kép hátlapján levő hosszabb személyi szám ismeretében azonosították, exhumálásukra viszont csak 1939 húsvétna előtt került sor. Ekkor, nagypéntek előtt azonosították Zórád Miklós főhadnagy holttestét is. A cseh csendőrök által már-már a felismerhetetlenségig megkínzott és meggyilkolt tiszt földi maradványait az elesettek többségével együtt hazaszállították Magyarországra.

Zórád Ernő 91 éves korában, 2001-ben hunyt el. Grafikus- és festőművészként vált ismertté. Óbuda és az egykori Tabán festője, rengeteg képregény rajzolója, minden vele készített interjúban megemlékezett hősi halált halt édesapjáról, akit posztumusz Horthy Miklós kormányzó is kitüntetett. Az okirat szövege: „A Legfelsőbb Hadúr 1939. évi március hó 31-én Budapesten kelt legfelsőbb elhatározással ZÓRÁD MIKLÓS hősi halált halt m. kir. tart. főhadnagynak a magyar Felvidék visszacsatolásával kapcsolatos különleges helyzetben tanúsított önfeláldozó és vitéz magatartásáért a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét a Hadiszalagon a Kardokkal adományozni méltóztatott.”

A Dercen környékén vívott csata kiemelkedő jelentőségéhez az 1938. év eseményei közt kétség nem férhet. Akkor is, azóta is – a korszakkal kapcsolatban – joggal és méltán említették meg, hivatkoztak rá egyes anyaországi tudósítók és történészek. Kárpátalján ez valahogy elmaradt. Dercenben a mai temető déli bejáratánál emlékmű örökíti meg az első világháborúban elesettek emlékét; a református templom bejáratánál a második világháború és a „malenykij robot” áldozatai tiszteletére állítottak emlékművet. Az utóbbi időkben létrehozott itteni katonai temetőben – amely folyamatosan bővül –, kegyeleti gesztusként legalább egy szerény obeliszket kellene emelni az itt elesett szabadcsapatosokra emlékező és emlékeztető jelként. Ők is értünk haltak!

FODOR GÉZA

MŰVELŐDÉSI ÉLETÜNK KRÓNIKÁJA

2009. május–június–július

ELISMERÉSEK

❖ Az MTA 179. közgyűlésén **Pálinkás József**, az MTA elnöke átadta az Arany János-díjakat és -érmeket. A Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság 2009-ben *Arany János Életmű-díjat* adományozott földinknek, **Kótyuk István** egyetemi tanárnak sokoldalú munkásságáért, kutatói, műfordítói és oktatói tevékenységéért.

❖ A budapesti Corvinus Egyetem diplomaosztó ünnepségén oklevéllel ismerték el a kárpátaljai kihelyezett tagozat tanárának, **Csoma Zoltánnak** az oktatói tevékenységét.

❖ Az Újságírók Napján kitüntetések, okleveleket nyújtottak át a megyei tanács, a közigazgatás, a megyei szakszervezet és az Ukrán Nemzeti Újságíró Szövetség nevében. Elismerésben részesültek többek között **Kulin Zoltán**, a Kárpátaljai Megyei Állami Rádió- és Televíziótársaság vezérigazgató-helyettese, **Fedák Anita**, **Barát Mihály** és **Makusinné Rehó Viktória** újságírók. **Kőszeghy Elemér**, a Kárpáti Igaz Szó főszerkesztője, a Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetségének elnöke az Ukrán Nemzeti Újságíró Szövetség legmagasabb kitüntetését, az aranymedáliát vehette át.

ESEMÉNYNAPTÁR

Május

❖ Mintegy tucatnyi együttes és szólista részvételével rendezték meg Beregszászban a Kárpátaljai Magyar Dzsesszfesztivált a KMKSZ szervezésében.

❖ **Dr. Tóth Mihály** elnökletével megtartotta ülését a Szolyvai Emlékparkbizottság. A testület több fontos kérdésben döntött: megbízta **Dupka Györgyöt**, a bizottság titkárárt, hogy tovább keresse annak lehetőségét, hogy a síratófalra felkerüljenek a Csonkabereg, a ke-

let-szlovákiai Nagykapos, a romániai Halmi és Máramarosziget környékéről lágerrekbe hurcoltak és elpusztultak nevei

❖ A Nagyszőlősi Bartók Béla Zeneiskola Zenekara Bartók Béla nagyszőlősi éveire emlékének szentelt hangversenyt a Perényi Zsigmond Középiskolában a KMKSZ Nagyszőlősi Városi Alapszervezete szervezésében.

❖ A tiszabökényi könyvtár író-olvasó találkozót szervezett, ahol **Dupka György** kárpátaljai költővel, íróval, Tiszabökényi díszpolgárával találkozhattak az olvasók.

❖ A MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének aktivistái (**Soltész Péter**, **Soltész Gabriella**, **Fuchs Andrea** és mások) plenert szerveztek az ungvári járási András háza/Andrijivka melletti tó partján.

❖ A Vajdaságban megrendezték az Énekelt Versek XIV. Zentai Fesztiválját. A rangos rendezvényen a KMMI-it **Szabó Tibor** közművelődési részlegvezető képviselte. **Filep Anita** versénekklő különdíjban részesült.

❖ A III. Hollósy Simon Alkotótáborban készült munkákból nyílt kiállítás Beregszászban a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola szervezésében.

❖ Rendhagyó irodalomórára került sor a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola olvasótermében. A budapesti vendégeket — **Oláh János** költőt, írórt, a *Magyar Napló* főszerkesztőjét, **Mezey Katalin** költőt, a folyóirat szerkesztőjét, a Széphalom Könyvműhely igazgatóját és **Falusi Márton** költőt, szerkesztőt **dr. Penckőfer János** költő, a Rákóczi-főiskola tanára mutatta be.

❖ A Gáti Kovács Vilmos Középiskolában ismét megrendezésre került Kovács Vilmos-

nak, a kárpátaljai magyar irodalom jeles személyiségének nevét viselő szavalóverseny.

❖ Az Európa–Magyar Házban a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet tehetséggondozó programja keretében meghirdetett alkotói pályázat nyerteseit díjazták. A legjobb alkotók a KMMI oklevelét és pénzjutalmát vehették át. A négy kategóriában az első díjat kapták: **Délczegh Nikolett** (vers), **Nagy Géza** (próza), **Nagy Irén** (műfordítás), **Kárpáti P. Zoltán** (grafika).

❖ Több mint háromszáz néző előtt, nagy sikerrel adta elő a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház társulata Gogol *Háztűznéző* című darabját az ungvári járási Szalókán.

❖ Az Ukrajnában elesett világháborús magyar, illetve más nemzetiségű katonák és munkaszolgálatosok végső nyughelyéül szolgáló központi katonatemető alapkövét tették le a kárpátaljai Dercenben **dr. Szeke-
res Imre** honvédelmi miniszter és **Volodimir Gyibrova** ukrán védelmi miniszterhelyettes részvételével.

❖ A múzeumok nemzetközi napja alkalmából megnyitotta kiállítását a Boksay József Kárpátaljai Megyei Szépművészeti Múzeum.

❖ Beregszászban lépett fel a Benkó Dixieland Band, Magyarország nemzetközileg is magasán jegyzett jazz-együttese.

❖ XXI. Berzsényi Helikon Napok Fonyódon a Berzsényi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaság szervezésében. A fórumon **Dupka György** előadást tartott „A kárpátaljai *Együtt* című irodalmi folyóirat az egység szolgálatában” címmel.

❖ Az 1063-ban alapított Beregszász idén méltatja megyei jogú várossá nyilvánításának nyolcadik évfordulóját. **Gajdos István** polgármester tényekkel igazolta ünnepi beszédében, hogy a nyolc esztendő jelentős változásokat hozott a város lakói számára. A Beregszászi Napok szervezői a helyi közösséget kívánták tovább erősíteni

azzal, hogy a római katolikus templomban nem mindennapi eseményként a városlakók megtekinthették a Szent Korona hiteles másolatát. A megnyitón a Szent Koronáról **Zubánics László** történész, az UMDSZ ONT elnöke tartott előadást.

❖ A RIT tagjainak mintegy száz alkotását mutatták be a munkácsi várban. Többek között **Matl Péter**, **Berecz Margit**, **Őri Mihály**, **Magyar László**, **Benkő György**, **Erfán Ferenc**, **Kolozsvári László**, **Riskó György**, **Veres Ágota**, **Tóth Róbert**, **Kopriva Attila**, **Kulin Ágnes**, **Réti János**, **Hidi Endre**, **Szocska László** és **ifj. Hidi Endre** munkáit. A kiállítási anyagban szerepelt a közelmúltban elhunyt **Szemán „Öcsi” Ferenc**, **Veres Péter** és **Tóth Lajos** több festménye is.

❖ A Magyar Köztársaság Beregszászi Konzulátusának szervezésében a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Gross Arnold kiállítótermében *Kultúrák közötti párbeszéd* címmel magyarországi és külföldi alkotók karikatúráiból nyílt kiállítás.

❖ Együttműködési szerződést írt alá **Zubánics László**, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet és **Bartos Éva**, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézete nevében. Az együttműködés keretében rendszeres továbbképzéseket tartanak.

❖ Az ungvári és a beregszászi magyar konzulátus munkatársainak részvételével kezdődött el az ismeretlen elkövetők által március elején meggyalázott és megrongált vereckei honfoglalási emlékmű helyreállítása **Matl Péter** munkácsi szobrászművész irányításával. Az akcióban részt vett többek között **Kulin Zoltán**, a Kárpátaljai Állami Rádió és Televízió Társaság vezérigazgató-helyettese és **Zubánics László**, az UMDSZ ONT elnöke is.

❖ Nagysikerű koncertet adott Beregszászban az autentikus magyar népzene egyik legismertebb anyaországi apostolának tartott **Csik Zenekar**, valamint az alternatív rock-

zenei együttesként népszerűvé vált **Kispál és a Borz**.

❖ Megalakult az egységes Magyar Református Egyház, miután az alkotmányozó zsinat Debrecenben elfogadta az alkotmányt.

Június

❖ **Jókai Anna** íróval találkozhatott Beregszász és a vidék irodalomszerető közönsége a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán. A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség, a Nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, valamint a Rákóczi-főiskola közös szervezésében megtartott rendezvény a 80. magyarországi Ünnepi Könyvhét jelképes kárpátaljai megnyitója volt.

❖ A magyar nemzet sorskérdéseiről fejtette ki véleményét **Jókai Anna** Kossuth-díjas író és költő az ungvári járási Szürte református templomában.

❖ Az 1992-ben létrehozott Intermix Kiadó a kárpátaljai szerzők egy csoportjával az idén is részt vett a 80. Ünnepi Könyvhéten. A kiadótól 5 könyvcímet választott ki a budapesti bírálóbizottság, amelyek megjelentetését a Szülőföld Alap támogatta. Ezek a következők: *Viszontlátás*. Versek és novellák az *Együtt* folyóirat hét évfolyamának (2002–2008) lapszámaiból. Két első kötetes beregszászi költőt is avatott a kiadó. **Lőrincz P. Gabriella**. *Karcok* c. munkáját mutathatta be, **Kenyeres Mária** pedig *Szindobbanások* című kötetét. A Kárpátaljai Magyar Könyvek sátorban **Lőrincz P. Gabriella**, **Schober Ottó**, **Bakos Kiss Károly** és **Lengyel János** dedikált.

❖ Salánkon népes közönség előtt lépett fel **Dévai Nagy Kamilla**, a Liszt-, Bartók- és Kazinczy-díjas magyarországi előadóművész, a Krónikás Zenede nevű zeneiskola vezetője.

❖ A KMKSZ szervezésében az eszenyiek ünnepi istentiszteleten emlékeztek meg a község első és második világháborúban elesett fiairól, és a templom előtt felállított

obeliszken turulmadarat avattak fel, **Molnár Zsolt** alkotását.

❖ **Bartha Gusztáv** *Flanc* című drámáját vitték színre Ungváron **Síp Okszana** rendezésében. A színdarabot az Ungvári Közművelődési és Művészeti Főiskola végzős, rendező szakos diákjai államvizsgaként mutattak be a megyei bábszínházban.

❖ Kárpát-medencei magyar nyelvpolitikai stratégia kidolgozását javasolja a Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fóruma Állandó Bizottsága budapesti ülésén elfogadott állásfoglalásában. Az ülésen részt vett **Brenzovics László**, a Kárpátaljai Megyei Tanács elnökhelyettese, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség alelnöke, **Zubánics László**, az UMDP beregszászi járási képviselők frakciójának vezetője, az UMDSZ ONT elnöke.

❖ A Magyar Színházak Kisvárdai Fesztiválján, a határon túli teátrumok seregszemléjén huszonöt romániai, szerbiai, szlovákiai és ukrainai magyar társulat előadását láthatta a közönség. A fesztiválon fellépő Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház (Beregszász) *Az ember tragédiáját* mutatta be.

❖ A Tiszapéterfalvai Képtárnak otthont adó egykori György Endre-kastély végre ismét régi fényében felújítva ragyog.

❖ **Harangozó Miklós** festményeiből nyílt kiállítás a beregszászi Európa–Magyar Házban.

❖ Jubileumi tárlaton mutatta be eddigi munkásságát a Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeum kiállítótermében az idén hatvanéves **Réti János** ungvári festőművész, grafikus.

❖ Történelminek számító első alkalommal került sor diplomaosztóra az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar Tannyelvű Humán- és Természettudományi Karán. Az ünnepségen **Lizanec Péter** dékán üdvözölte a magyar nyelv és irodalom szakos diákokat, tanárokat, a szülőket és barátokat. A 2008. szeptember 25-én megnyílt magyar karnak ez az első kibocsátása, a filológián viszont már ez a

negyvenkettedik – jegyezte meg Lizanec Péter.

Július

❖ Tizennegyedik alkalommal rendezték meg Tiszapéterfalván az ének-, zene-, néptánc- és kézművestábort. A KMPSZ által szervezett táborozással egy időben zajlott le a pedagógusszövetség Kölcey Nyári Pedagógusakadémiája is, melynek ének-zene szakos résztvevői Tiszapéterfalván jelen voltak a továbbképzésen.

❖ Hagyományosan a beregszászi református templomban tartotta tanévzáró és diplomaosztó ünnepségét a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. Többféle képzési formában összesen 348 hallgató vehette át oklevelét.

❖ **Gajdos István** polgármester vezetésével megtartotta ülését a Beregszászi Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága. Az ülés központi napirendi kérdéseként az ukrán nyelvtanítás javítása a nemzetiségi tannyelvű iskolákban, valamint a szeptemberig megvalósítandó munkák finanszírozása szerepelt. A grémium meghallgatta **Csernicskó Istvánnak** és **Marija Bubnyaknak**, az oktatási program kidolgozása céljából létrehozott bizottság elnökének és alelnökének tájékoztatóját. A testület határozatában egyöntetűen az alternatív ukrán tankönyvek további kidolgozása, valamint a 2008–2011 évekre szóló program finanszírozása mellett döntött.

❖ Az 1703–1711-es Rákóczi-szabadságharc magyar és ruszin hőseire emlékeztek a dolhai turulus emlékműnél az UMSZSZ aktivistái és tisztviselői. A rendezvény ünnepi szónoka **Zubánics László** történész volt.

❖ Az idén tizenkilencedik alkalommal rendezték meg a KMKSZ szervezésében a turul-ünnepséget Tiszaújlak és Tiszapéterfalva határában a Rákóczi-szabadságharc első győztes csatájának helyszínén felállított emlékműnél, ahol **dr. Lukács Tamás**, a magyarországi Kereszténydemokrata Néppárt parlamenti képviselője mondott ünnepi beszédet.

❖ Idén a Salánki Mikes Kelemen Középiskola udvarán rendezte meg a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség a XV. Mikes Kelemen Hagyományörző Alkotótábort (Salánki Jurtatábort), melynek résztvevői ebben az esztendőben is betekintést nyertek a különböző történelmi korszakokba és megismerkedhettek több kézművesmesterséggel.

❖ Megkezdődött a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán a KMPSZ által az idén immár nyolcadik alkalommal megrendezett Kölcey Nyári Pedagógusakadémia több turnusból álló továbbképzése.

❖ Az Égtájak Iroda immár 14. alkalommal rendezte meg a Vendégségben Budapesten – Határon túli magyar fiatalok találkozóját.

❖ Kovács Elemér *Szőlészet, borászat Beregvidéken* c. könyvének bemutatójára került sor Makkosjánosiban a Beregvidéki Borházban.

❖ Megjelent **Csatáry György: Komáromy András – az országos levéltárnok** című újabb könyve.

❖ Kárpátaljára látogatott a strasbourg-i *Trekanum* együttes, amely egyházi gregorián énekekkel lépett fel a benei, a beregszászi és a tisztaasványi református templomban.

❖ A hagyományokhoz híven az egykori Beregszászi Magyar Királyi Gimnázium öregdiákjai az idén is találkoztak a jelenlegi ukrán gimnázium falai alatt. **Csanádi György, Lovai Attila, dr. Balogh József és Balázs Jolán** a megfogytakozott Vérke-parti öregdiákok előtt visszaidézték a diákeveket, majd megkoszorúzták a Bethlen Gábor Magyar Gimnázium falán elhelyezett Kerényi Gyula-emléktáblát, aki egykor életre hívta az immár tradícióvá vált találkozót.

❖ Ung-vidéki és ugocsai fiatalok is részt vehettek a *Bánati Újság* jubileumi, tizedik nyári újságíró-iskolájában. A vajdasági szervezők most első ízben invitáltak meg kárpátaljaiakat.

D. Gy.

Megjelent

Lőrincz P. Gabriella: **Karcok.** Versek. *Intermix Kiadó*, Ungvár–Budapest, 2009.

Viszontlátás. Versek és novellák az *Együtt* folyóirat hét évfolyamának (2002–2008) lapszámaiból Nagy Zoltán Mihály összeállításában. *Intermix Kiadó*, Ungvár–Budapest, 2009.

Kenyeres Mária: **Szindobbanások.** Versek és novellák. *Intermix Kiadó*, Ungvár–Budapest, 2009.

Mitsa V. Holomb R., Veres M., Koós M.: **Raman szórás nanonszerkezetű kalkogenid üvegekben.** (Az UNE Magyar Tannyelvű Humán-Természettudományi Kar részére) *Intermix Kiadó*, Ungvár–Budapest, 2009.

„Korhely” Lengyel János: **Lyukkal bélelt zsebem avagy Hogyan írjunk angolokat?** Aforizmák. A könyv a szerző magánkiadása. Budapest, 2009.

Boros László, Kosztyó Gyula: **Az Országos Lehoczky-Múzeum régészeti tevékenysége a források tükrében.** KMMI-FÜZETEK I. Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Ungvár, 2009.

Úr Sándor: **Az állattenyésztés alapismeretei.** *Intermix Kiadó*, Ungvár–Budapest, 2009.

Kovács Elemér: **Szőlészet, borászat Beregvidéken.** *Intermix Kiadó*, Ungvár–Budapest, 2009.

Előkészületben

Bartha Gusztáv: **P pont, P pont, P.** Drámák. *Intermix Kiadó*, Ungvár–Budapest, 2009.

Lengyel János: **Halott ember karácsonya.** Interjúkötet. *Intermix Kiadó*, Ungvár–Budapest, 2009.

Pilipkó Erzsébet: **Identitás és hit II.** Tanulmánygyűjtemény. *Intermix Kiadó*, Ungvár–Budapest, 2009.

Bagu Balázs: **1848–49-es emlékhelyek.** *Intermix Kiadó*, Ungvár–Budapest, 2009.

Czébely Gabriella: **Versek.** *Intermix Kiadó*, Ungvár–Budapest, 2009.

Donbász magyar és német rabszolgái. 1944–1947. Tanulmánygyűjtemény. *Intermix Kiadó*, Ungvár–Budapest, 2009.

SZERZŐINK

Bakos Kiss Károly (1977) Beregújfalú
Balla Andrea (1978) Nagygejőc
Bartha Gusztáv (1963) Nagyberég
S. Benedek András (1947) Budapest
Berecz Margit (1956) Ungvár
Botlik József (1949) Budapest
Csernicskó István (1973) Beregszász
Czébely Lajos (1951) Visk
Dupka György (1952) Ungvár

Fodor Géza (1950) Dercen
Kazinczy Ferenc (1759–1831)
Lőrincz P. Gabriella (1982) Beregszász
Sz. Molnár Ferenc (1986) Zápazon
Oláh András (1959) Mátészalka
Penckőfer János (1959) Beregszász
Rimaruk Ihor (1958–2008)
Tárczy Andor (1954) Ungvár
Vári Fábíán László (1951) Mezővári

E számunkat Berecz Margit grafikáival illusztráltuk

Nem jól látom az idő járását

Rubato ♩ = cca 63

Nem jól lá - tom az i - dő já - rá - sá - t, fél - re - vá - gom ka - la - pom ál -
lá - sá - t. Nem árt an - nak se e - ső, se da - ra,
még a jég is le - pat - tog - zik ró - la.
2-3. 3. 2 III. 2 V. 3. 2 IV. 3. 2-3. 5) ism.

*Nem jól látom az idő járását,
Félrevágom kalapom állását.
Nem árt annak se eső, se dara,
Még a jég is lepattozik róla.*

*Udvaromon van egy vadalmazfa,
Tetejében három piros alma.
Az az alma tele van féreggel,
A szeretőm tökéletlenséggel.*

*Péntek este jönnek a zsandárok,
Rámverik az aprószemű láncot.
Rámverik az aprószemű láncot,
Most már, babám, ne tarts reám számot.*

Batár, 1971. Adatközlő: Morvai Pál, szül. 1911.
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ GYŰJTÉSE

Bor mellett

Fogy az élet, s nemsokára
Szép korom majd elrepül;
Érzem, messze nincs határa,
S majd komor telére dől.
De borral sebes szárnyának
Lépvesszőket hányhatok,
Bort, hamar bort! Múlásának.
Ha iszom, kacaghatok.

Még most, hála istenimnek!
Kelyhem bátran forgatom
Még most, hála istenimnek!
Lollimat csókolhatom.
Még nincs, aki elfogassa
Gyanúba vett levelem,
Nincs, aki tudakozgassa,
Ki sziszeg titkon velem.

Lyányka, jer, jer, mártsd rózsádat
Kelyhem édes nedvibe.
Fonjad azt s mellpántlikádat
Hajam barna fűrtibe!
Oltogasd szám szomjúságát,
S pajkoskodj addig velem,
Míg az élet boldogságát
Nyílt karod között lelem!

